

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

А.О. Задоя

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

А.О. Задоя

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

Навчальний посібник

Електронне видання

Дніпро
2022

Рецензенти:

С.В. Кузьмінов, доктор економічних наук, професор;
Ю.І. Пилипенко, доктор економічних наук, професор.

Задоя А.О.

3 15 Міжнародні фінансові відносини: навчальний посібник [Електронний ресурс] / А.О. Задоя. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. – 161 с.

ISBN 978-966-434-525-2

У навчальному посібнику наведено базову інформацію з курсу «Міжнародні фінансові відносини», метою якого є формування у здобувачів системи знань з теорії міжнародних фінансових відносин та навичок правильно інтерпретувати явища, основні проблеми та процеси, які відбуваються у сфері міжнародних фінансових відносин, виявляти тенденції та розробляти практичні рекомендації для оптимізації дій економічних суб'єктів, залучених до цих процесів. Курс включає в себе два змістових модулі: «Міжнародні фінансові ринки» та «Міжнародні розрахунки». Матеріал подається у вигляді схем, рисунків та опорних понять, що спрощує формування базових знань, які доповнюються самостійним вивченням рекомендованої викладачем літератури.

Призначено для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» та всіх тих, хто цікавиться питаннями міжнародних фінансових відносин.

УДК 339.7

Зміст

Передмова.....	4
Змістовий модуль 1. Міжнародні фінансові ринки	7
Розділ 1. Сутність міжнародних фінансових відносин.	
Фінансові ринки	7
Розділ 2. Світовий валютний ринок та його структура	26
Розділ 3. Міжнародна банківська діяльність	55
Розділ 4. Міжнародний кредитний ринок	72
Змістовий модуль 2. Міжнародні розрахунки	87
Розділ 5. Міжнародні розрахунки та їх організаційні	
засади	87
Розділ 6. Платіжний баланс (BoP) та міжнародна	
інвестиційна позиція (IIP)	102
Розділ 7. Зовнішній борг у системі міжнародних	
фінансових відносин	120
Розділ 8. Фінансова і монетарна політика	
Європейського валютного союзу	142
Література	159

ПЕРЕДМОВА

Міжнародні фінансові відносини є важливою складовою частиною сучасного світу. У тій чи іншій формі вони присутні в усіх економічних відносинах, які складаються на рівні всіх груп економічних суб'єктів: від домогосподарств до національних економік. Міжнародні фінансові організації стали активними гравцями світової економіки. Міжнародні фінансові потоки визначають стан не тільки зовнішньоекономічних зв'язків країни, але і її внутрішнього ринку, його стабільність та рівень життя населення. Навіть циклічні кризи світової економіки стали сьогодні фінансово-економічними кризами. Тому для підготовки фахівців у сфері міжнародних економічних відносин є вкрай необхідним формування відповідних компетентностей та навичок, які стосуються сфери функціонування міжнародних фінансів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Міжнародні фінансові відносини» є формування у здобувачів системи знань з теорії міжнародних фінансових відносин та навичок правильно інтерпретувати явища, основні проблеми та процеси, які відбуваються у сфері міжнародних фінансових відносин, виявляти тенденції та розробляти практичні рекомендації для оптимізації дій економічних суб'єктів, залучених до цих процесів.

Завдання дисципліни полягають у формуванні системи знань про трансформацію ролі міжнародних фінансових відносин в умовах глобалізації, зміст, структуру та принципи функціонування основних фінансових ринків, а також засвоєння основних підходів до обґрунтування різних видів фінансових рішень з управління міжнародними валютно-фінансовими потоками.

У ході вивчення дисципліни формуються як **загальні компетентності** (здатність до абстрактного мислення, аналізу та

синтезу; навички використання інформаційних та комунікаційних технологій; здатність вчитися і бути сучасно навченим; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність працювати в команді; навички міжособистісної комунікації; цінування та повага до різноманітності та мультикультурності), так і **спеціальні** (розуміння загальних закономірностей функціонування міжнародних фінансових відносин; здатність працювати в різних лінгвістичних, культурних і правових контекстах; здатність зібрати і проаналізувати вихідні дані, необхідні для оцінки міжнародних валютно-фінансових потоків; володіння методами аналітичної роботи, пов'язаними з фінансовими аспектами діяльності професійних учасників міжнародних ринків; здатність вести дослідницьку роботу з використанням міжнародних баз даних з проблем міжнародної економічної діяльності; здатність оцінювати та приймати рішення щодо міжнародних валютно-фінансових потоків).

Курс «Міжнародні фінансові відносини» включає в себе два змістових модулі: «Міжнародні фінансові ринки» та «Міжнародні розрахунки».

У першому змістовому модулі розкривається суть міжнародних фінансових відносин, детально аналізуються валютний ринок, функціонування міжнародної банківської системи та проблеми міжнародного кредитного ринку. Особлива увага приділяється участі України у міжнародних фінансових ринках.

Другий змістовий модуль присвячений вивченню системи міжнародних розрахунків. Зокрема предметом вивчення є організація міжнародних розрахунків, формування та оцінка стану платіжного балансу і міжнародної інвестиційної позиції. З урахуванням сучасного стану української економіки та її перспективних устремлінь спеціально вивчаються проблеми міжнародної заборгованості і валютного регулювання у Європейському Союзі.

Навчальний посібник включає в себе методичні матеріали з кожної теми курсу. Вони складаються з переліку основних питань, що розкривають зміст теми, стислого викладу кожного питання та переліку проблемних ситуацій, аналіз яких дозволить перевірити власні знання та ступінь засвоєння матеріалу. Зміст курсу розкривається за допомогою використання таблиць, схем, рисунків, які наглядно демонструють взаємозв'язки та взаємозалежності і дають можливість краще зрозуміти складні міжнародні відносини.

Звичайно, слід розуміти, що посібник може дати лише базові знання. Щоб досягти рівня фахівця з міжнародних фінансових відносин, необхідне систематичне вивчення додаткової літератури та постійна увага до нових процесів, які відбуваються у цій сфері світової економіки.

Змістовий модуль 1. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ РИНКИ

Розділ 1

Сутність міжнародних фінансових відносин.

Фінансові ринки

Питання, які розкривають зміст теми

- 1.1. Основні поняття і структура міжнародних фінансових відносин.
- 1.2. Сегменти і види міжнародного фінансового ринку.
- 1.3. Учасники та інституційні суб'єкти міжнародних фінансових відносин.
- 1.4. Фінансові активи і фінансові інструменти.
- 1.5. Моделі фінансових ринків.

1.1. Основні поняття і структура міжнародних фінансових відносин

Згадайте, *чи доводилося вам брати участь у фінансових відносинах і ким ви в них виступали?*

Досить часто ми навіть не замислюємося над тим, учасником яких процесів стаємо. Наприклад, практично всі колись купували або продавали іноземну валюту, купували через інтернет-магазин певні товари за кордоном, просто розраховувалися кредитною картою, коли закінчилися власні кошти, тощо. Якщо проаналізувати перелічені ситуації, то легко помітити, що в цих випадках ми беремо участь у найрізноманітніших фінансових відносинах: валютний ринок, міжнародне та внутрішнє кредитування, сплата податків. Ми є тут продавцями та покупцями, кредиторами та позичальниками, платниками податків та отримувачами трансфертних платежів. Тому перш ніж розглядати міжнародні фінансові відносини, варто згадати, чим фінанси

відрізняються від просто грошей, а фінансові відносини – від товарно-грошових.

За загальним визначенням, фінанси – це система відносин, пов'язаних з формуванням і використанням фондів грошових коштів на цілі відтворення

Фінанси – це різновид грошових відносин

Грошові відносини

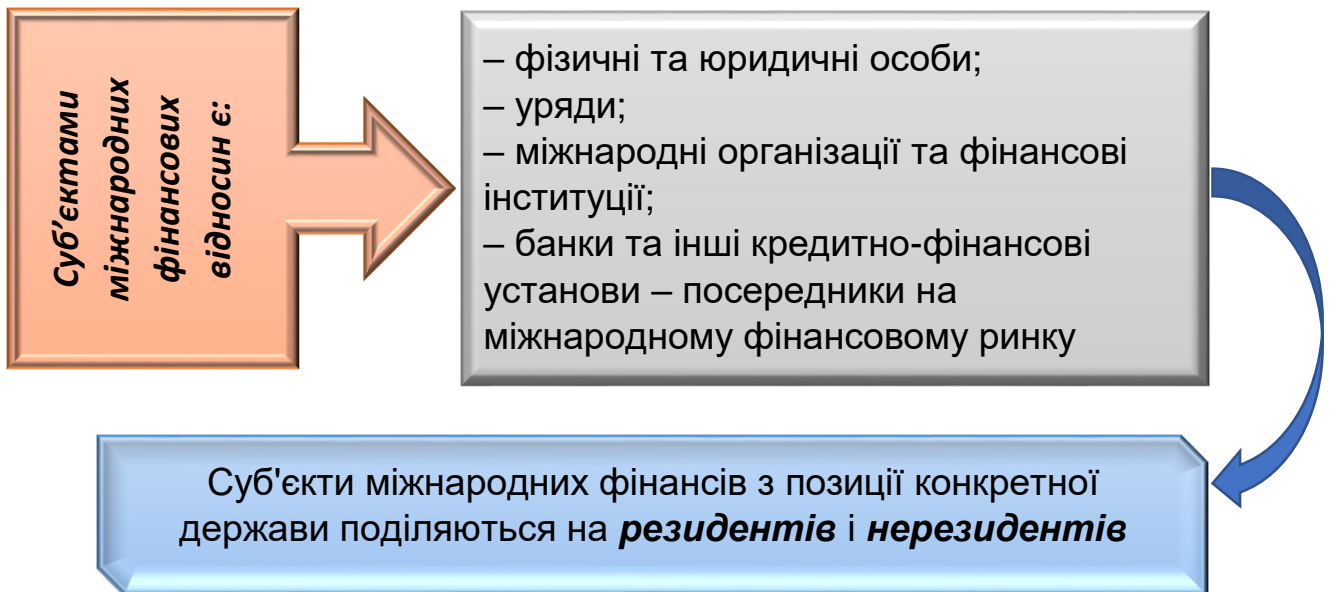
Товарно-грошові відносини
передбачають зустрічний рух товару та грошей

Фінансові відносини
не передбачають зустрічного руху товарів та грошей, а відображають лише переміщення грошей

Важливо! У міжнародних відносинах навіть із суто фізичної точки зору неможливий збіг у часі обміну товаром та грошима. Тому будь-які міжнародні товарно-грошові відносини містять у собі елементи фінансових відносин!

Міжнародні фінанси – це економічна категорія, що відображає обмінно-перерозподільні відносини національних і наднаціональних суб'єктів світової економіки з приводу руху вартості між країнами та в процесі формування й використання централізованих грошових фондів

Об'єктом міжнародних фінансів є потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку

Матеріальним носієм міжнародних фінансових відносин є валютно-фінансові потоки.

Основні напрями валютно-фінансових потоків у системі міжнародних фінансових відносин

1. **Між експортерами та імпортерами** з приводу платежів за товари, надання й погашення кредитних зобов'язань.
2. Між **експортерами та імпортерами і банками** щодо отримання й погашення кредитів, відкриття та обслуговування валютних рахунків, надання гарантій страховими організаціями з приводу страхування ризиків та іншими фінансово-кредитними установами.
3. Між **експортерами, імпортерами та банками і міжнародними фінансовими інституціями** з приводу отримання кредитів, субсидій тощо.
4. Між **експортерами, імпортерами та банками і міжнародними фінансовими інституціями та фізичними особами** з приводу оплати праці, здійснення міжнародних переказів, сплати за товари й послуги, виконання договорів страхування.

5. Між **експортерами, імпортерами, банками, міжнародними фінансовими інституціями, фізичними особами та іноземною державою** з приводу сплати податків і виконання певних зобов'язань, які впливають з правил державного регулювання міжнародних фінансових відносин.

6. Між **фізичними особами** з приводу здійснення різноманітних міжнародних банківських, поштових і готівкових грошових переказів.

7. Між **урядами різних країн** з приводу сплати (отримання) контрибуцій та репарацій, надання й погашення кредитів тощо.

8. Між **урядами різних країн і міжнародними організаціями та фінансовими інституціями** з приводу грошових внесків у ці організації, отримання кредитів, субсидій тощо.

9. Між **наднаціональними суб'єктами міжнародних фінансів** (міжнародними організаціями та фінансовими інституціями)

Класифікація валютно-фінансових потоків

I. За типом економічної взаємодії нерезидентів

1. **Зовнішньоторговельні.** Потоки, що утворюються при торгівлі експортними й імпортними товарами, послугами, факторами виробництва та при здійсненні інших поточних операцій

2. **Капітальні.** Потоки, що виникають при кредитно-інвестиційній діяльності суб'єктів міжнародних фінансів

3. **Спекулятивні.** Такі потоки виникають при валютних операціях і не мають жодного зв'язку з виробництвом

4. **Балансуючі.** Потоки, що опосередковують діяльність однієї держави щодо врівноваження зовнішніх платежів і розрахунків з іншими країнами

II. За формою міжнародних фінансових ресурсів

1. Фінансові потоки у формі **офіційної міжнародної фінансової допомоги**. Міждержавні кредити та гранти. Кредити та гранти міжнародних організацій
2. Фінансові потоки на світовому фінансовому ринку у формі **цінних паперів і банківських кредитів**
3. Фінансові потоки у формі **офіційних і приватних золотовалютних резервів**

III. За ознакою часу

1. Потоки **міжнародного ринку капіталів** (середньо- та довгострокові кредитні ресурси й цінні папери)
2. Потоки **валютного ринку** (короткострокові капітали), які виникають при здійсненні операцій з так званими гарячими грошима – цілеспрямовані спекулятивні операції на грошовому ринку з метою отримання максимального прибутку

IV. За видами економічної діяльності

1. Потоки розрахунків за товари

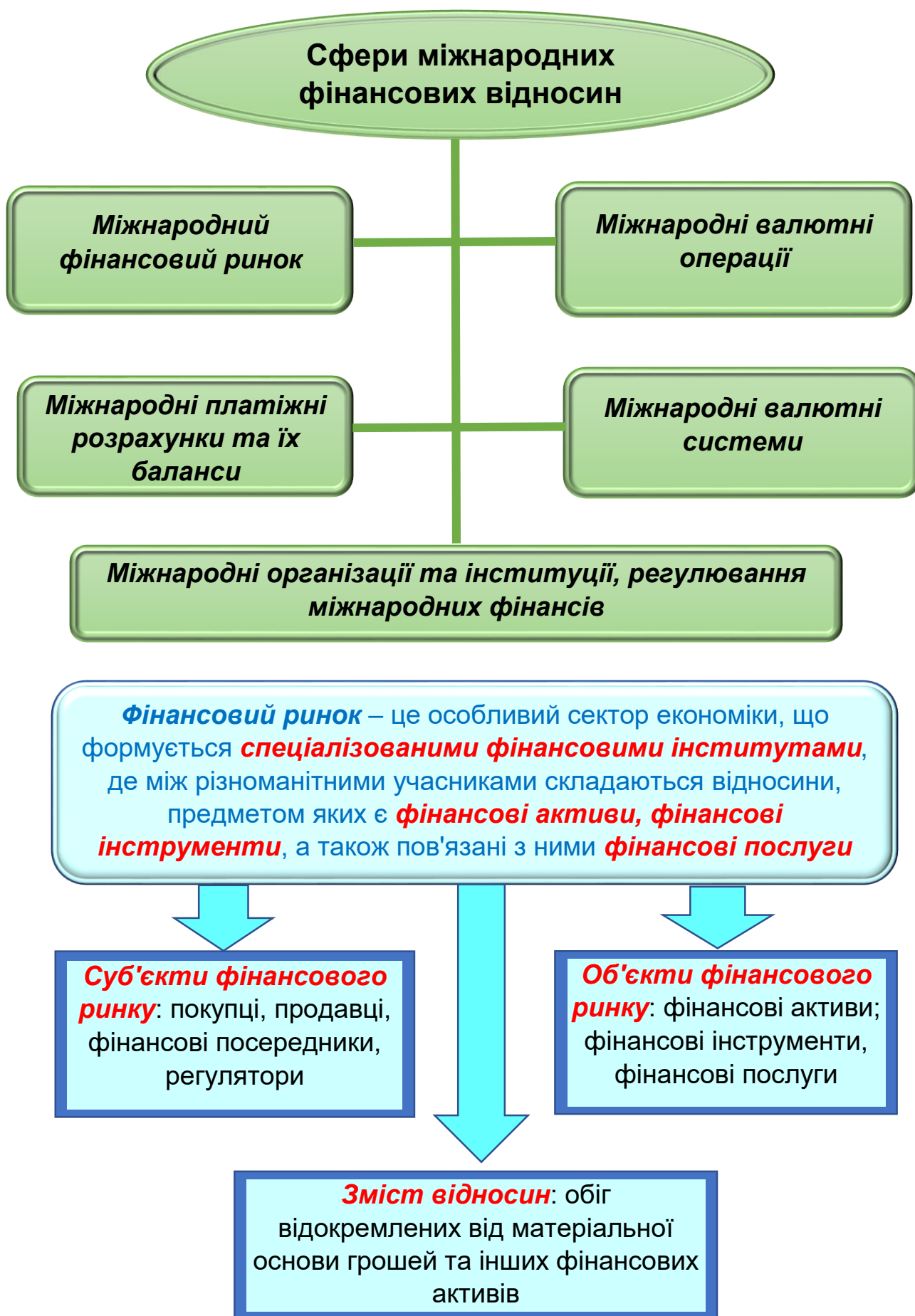
2. Потоки розрахунків за послуги

3. Поточні та капітальні трансферти у грошовій формі

4. Кредитні ресурси

5. Прямі та портфельні

6. Потоки резервних активів

Питання для роздумів. Інвестор, який володіє певною сумою грошей, вирішив придбати акції закордонного підприємства, що його цікавить. Які суб'єкти міжнародного фінансового ринку будуть тут задіяні?

Функції фінансового ринку

1. **Ціноутворення** у відношенні до фінансових активів, фінансових інструментів та фінансових послуг.
2. Функція ринкового **посередництва**.
3. **Оптимізація трансакційних витрат**.
4. **Перетворення заощаджень** економічних суб'єктів з непродуктивної форми у продуктивну.
5. **Перерозподіл** акумульованого вільного капіталу між його кінцевими споживачами.
6. Забезпечення найбільш **ефективного використання** вільного капіталу.
7. **Хеджування** ризиків за активами та операціями для учасників

Важливо! З одного боку, на відміну від прямої взаємодії продавців та покупців, участь посередників ще більше ускладнює ринкові процедури, а також призводить до зростання операційних витрат за угодами.

З іншого боку, участь посередників приводить до оптимізації витрат часу, зниження ризиків тощо

1.2. Сегменти і види міжнародного фінансового ринку

Класифікація міжнародних фінансових ринків

1. За видами активів, які обертаються

Кредитний ринок. Являє собою сегмент, в якому об'єктом купівлі-продажу виступають вільні кредитні ресурси та їх фінансові інструменти

Ринок цінних паперів. Являє собою сегмент, в якому об'єктом купівлі-продажу виступають усі види цінних паперів, емітованих публічними і приватними суб'єктами, в тому числі державою, муніципальними утвореннями, підприємствами і фінансовими інститутами, а також фінансові послуги, пов'язані з цінними паперами та похідними фінансовими інструментами

Валютний ринок. Це сегмент, в якому об'єктом купівлі-продажу виступають іноземна валюта і фінансові інструменти, що обслуговують операції з нею

Ринок інвестиційних металів. Об'єктом купівлі-продажу на цьому ринку виступають різні види дорогоцінних металів

Страховий ринок. Являє собою сегмент, в якому об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист у формі різних страхових продуктів

Ринок колективних інвестицій. Об'єктом купівлі-продажу виступають різноманітні цінні папери, емітентами яких є інститути спільного інвестування

2. За періодом існування і термінами обігу фінансових інструментів

Ринок грошей. Являє собою ринок готівки і безготівкових грошових коштів, а також фінансових інструментів з терміном обігу до одного року

Ринок капіталу. За аналогією від зворотного являє собою ринок готівки і безготівкових грошових коштів, а також фінансових інструментів з терміном обігу більше одного року

Та частина ринку цінних паперів, інструменти якої належать до ринку капіталів, називається **міжнародним фондовим ринком**

3. За ступенем організованості фінансового ринку

Організований ринок. Торгівля на цьому ринку ведеться спеціально створеним для цих цілей організатором торгівлі на постійній основі, за суворо встановленими цим організатором правилами, між спеціально відібраними (як правило, ліцензованими) учасниками

Неорганізований ринок. Ринок, на якому здійснюється купівля-продаж фінансових інструментів і послуг, угоди за якими не реєструються в торговельній системі

4. За критерієм термінів реалізації угод

Спот-ринок. Ринок з негайним виконанням угод, тобто укладені угоди виконуються або в день здійснення операції, або протягом декількох днів, але не більше п'яти

Терміновий ринок. Відрізняється тим, що виконання зобов'язань за здійсненими операціями відстає від дня їх укладення на строк, що перевищує 5 днів

5. За критерієм етапу обігу фінансових інструментів

Первинний ринок. На цьому ринку відбувається процес відчуження цінних паперів їх першим покупцям, який іменується розміщенням цінних паперів

Вторинний ринок. Тут відбувається процес обігу цінних паперів, який передбачає відчуження цінних паперів від їх перших власників до других і наступних

1.3. Учасники та інституційні суб'єкти міжнародних фінансових відносин

Учасники міжнародних фінансових відносин представлені численною групою суб'єктів, які діють у цій царині та реалізують свої **інвестиційні, кредитні, комерційні та страхові інтереси**. Їх можна поділити на **продавців та покупців фінансових активів і фінансових інструментів, фінансових посередників та органи регулювання, контролю і нагляду**.

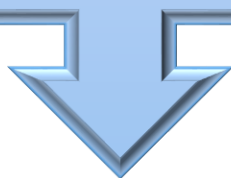
Продавці та покупці фінансових активів і фінансових інструментів

<i>У сегменті кредитного ринку</i>	– кредитори
	– позичальники
<i>У сегменті ринку цінних паперів</i>	– емітенти
	– інвестори
<i>У сегменті ринку колективних інвестицій</i>	– колективні інвестори
<i>На валютному ринку</i>	– продавці і покупці валюти
<i>На страховому ринку</i>	– страховики: 1) страхові фірми і компанії відкритого типу; 2) кептивні страхові фірми і компанії (дочірні компанії в складі холдингу або фінансово-промислової групи); 3) компанії з перестраховання ризику
	– страхувальники
<i>На ринку інвестиційних металів</i>	– продавці і покупці певної категорії металів. Продавцями може виступати сукупність різноманітних учасників, у тому числі держава, яка реалізує частину свого золотого запасу, або банки, що реалізують частину своїх золотих авуарів, а також юридичні і фізичні особи

Фінансові посередники

Фінансові посередники надають послуги на фінансовому ринку

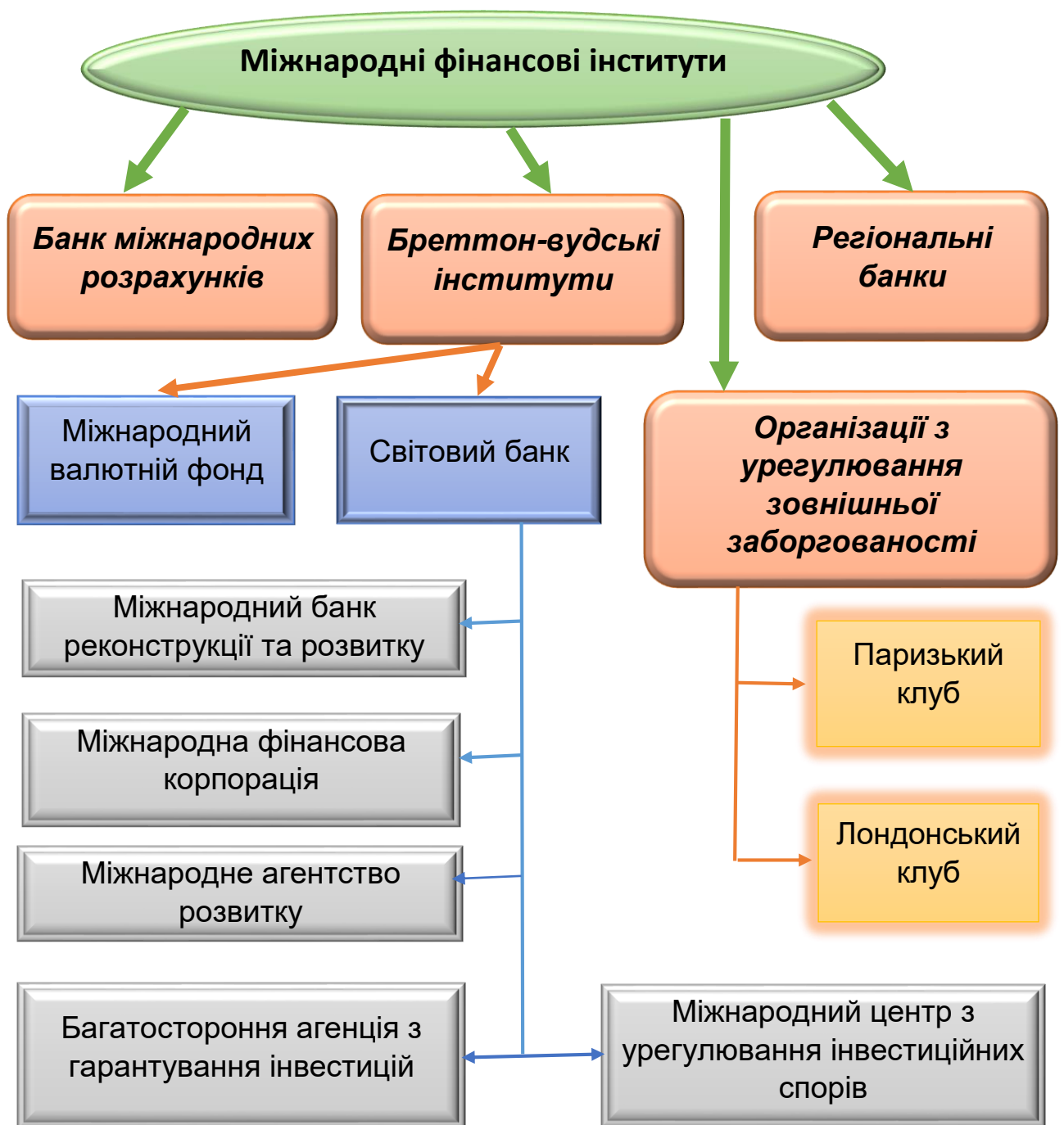
Певна частина інституційних фінансових посередників виступає не тільки постачальником фінансових послуг, одночасно вони можуть бути продавцями і покупцями фінансових активів і фінансових інструментів.

На кредитному ринку	– комерційні та інвестиційні банки
	– фінансові компанії
На ринку цінних паперів	– операційні посередники (брокери, дилери та довірчі керуючі)
	– обслуговуючі посередники (біржі, організатори торгівлі, клірингові організації, реєстратори і депозитарії)
На валютному ринку і ринку інвестиційних металів	– дилер (прямі угоди між продавцем і покупцем заборонені)
На страховому ринку:	– страхові брокери
	– страхові агенти

Органи регулювання, контролю та нагляду

Ця група учасників включає в себе різні **державні структури**, у тому числі центральний банк, міністерство фінансів, антимонопольні органи, а також інституційні регулятивні структури, представлені **саморегульованими організаціями** учасників фінансового ринку. Регулюванням, контролем та наглядом займаються і **міжнародні та наддержавні організації**

1.4. Фінансові активи та фінансові інструменти

Фінансовий актив – це нефізичний актив, вартість якого впливає з договірної вимоги, наприклад, банківських депозитів, облігацій та участі у статутному капіталі компаній. Фінансові активи зазвичай більш ліквідні, ніж інші матеріальні активи, такі як товари чи нерухомість.

За допомогою фінансового активу здійснюється передача фінансових ресурсів від тих суб'єктів, які мають їх надлишок (інвесторів), тим суб'єктам, які їх потребують.

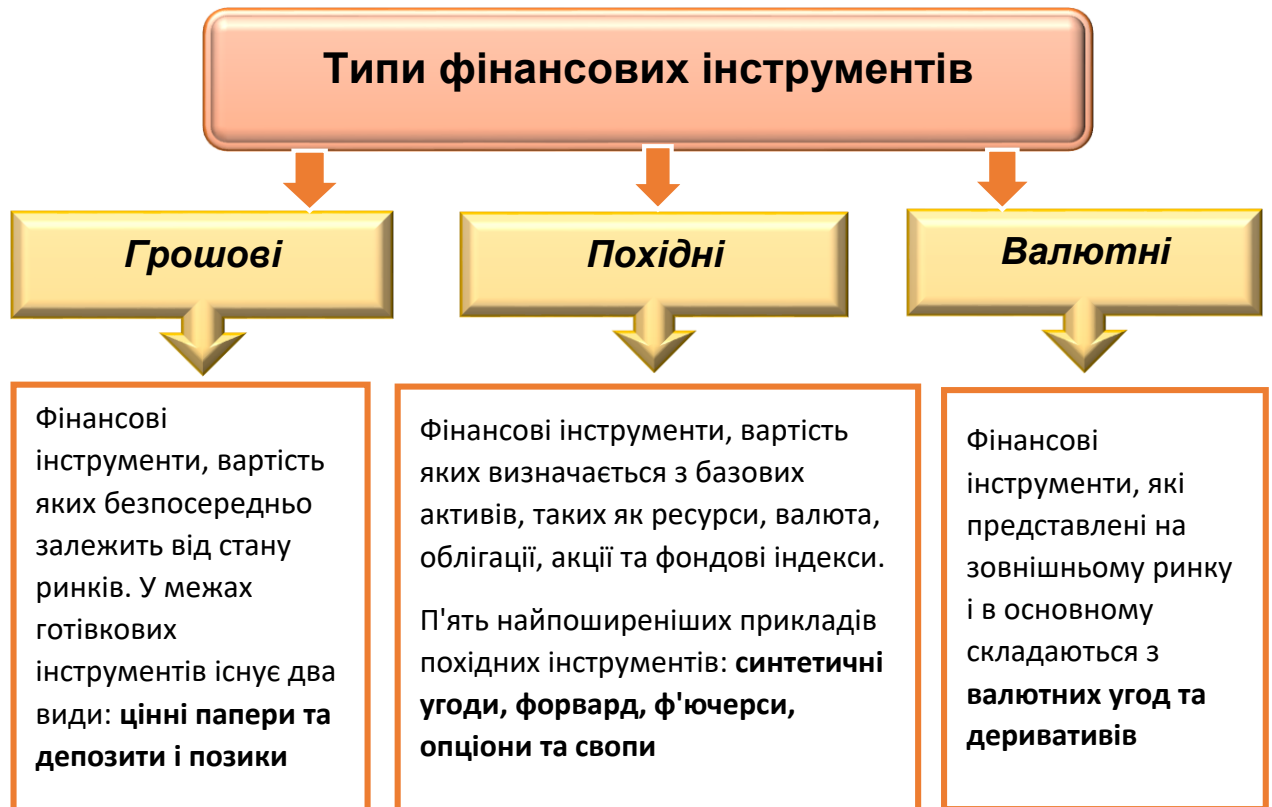
Важливо! Вартість цих активів визначається попитом і пропозицією на ринку.

Вартість фінансових активів може істотно змінитися, особливо у випадку інвестування в акції.

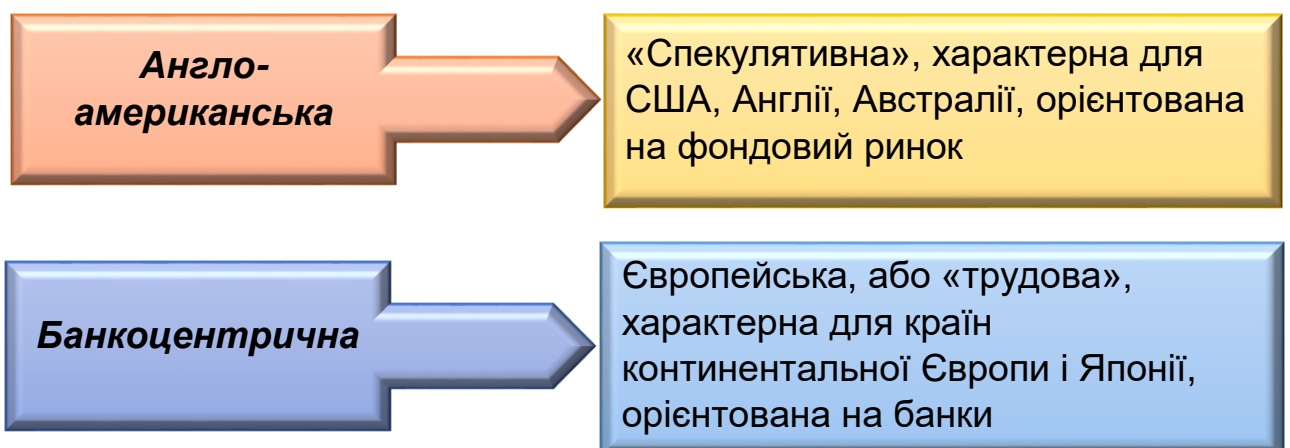
Кожен фінансовий актив має різні ризики та прибутки для свого покупця.

Фінансові інструменти – це грошові договори між сторонами. Їх можна створювати, торгувати, модифікувати та врегульовувати.

Фінансові активи можна описати як договори, в результаті яких виникають **фінансові активи** в однієї компанії і **фінансові зобов'язання** – в іншої.

1.5. Моделі фінансових ринків

Англо-американська модель

ключовий сегмент – ринок цінних паперів

джерелом позикових коштів для економічних суб'єктів є ресурси, залучені на фондовому ринку в результаті розміщення серед інвесторів корпоративних облігацій

ринок акцій віддалений від банків

власники заощаджень – як юридичні, так і фізичні особи – здійснюють інвестування за допомогою фінансових посередників

створює умови конкуренції для бажаючих отримати капітал, перш за все довгостроковий, і максимально задіяти заощадження як інвестиції

для такого ринку існує необхідність високого рівня законодавчого захисту інтересів невеликих інвесторів і наявності значної кількості висококваліфікованих фахівців у сфері проведення операцій з цінними паперами

Банкоцентрична модель

основним фінансовим посередником є банківська система і, відповідно, переважаючим джерелом позикових коштів для економічних суб'єктів є банківські кредити

банківські установи зберігають основну частину заощаджень, що створюються в економіці у формі депозитів юридичних і фізичних осіб

юридичні та фізичні особи особисто не інвестують, а фактично передовіряють банківським установам прийняття рішень про інвестування коштів

банки не тільки здійснюють кредитні операції, але і є основними покупцями акцій і облігацій підприємств. Вони володіють акціями і контролюють торгівлю ними, а також домінують на ринках капіталу

структура фінансових продуктів на таких ринках більш консервативна

Важливо! Останнім часом усе чіткіше проявляються тенденції до злиття двох типів фінансових ринків. У цілому зміни, що відбуваються в законодавстві про фондовий ринок континентальних європейських країн, так чи інакше наближають його до англосаксонської моделі.

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. Чим викликана «фінансіалізація» сучасних міжнародних економічних відносин та які її наслідки?

2. У чому вигаші та втрати роботи через посередника на міжнародному фінансовому ринку для інвестора?

3. Чому акції чи облігації за тих чи інших умов можуть бути і фінансовими активами, і фінансовими інструментами? Наведіть приклади таких ситуацій.

4. До якої моделі фінансових ринків ви б віднесли фінансовий ринок України країни і чому?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Фінансовий ринок як система економічних відносин – це:

а) сукупність попиту і пропозиції на фінансові ресурси, тобто гроші, валюту, акції, облігації та інші цінні папери;

б) мережа спеціальних (банківсько-фінансових) інститутів, що забезпечує взаємодію попиту і пропозиції на гроші як специфічний товар, їх взаємне урівноваження;

в) сукупність економічних відносин з приводу розподілу фінансових ресурсів, купівлі-продажу тимчасово вільних грошових коштів та інших фінансових інструментів;

г) сукупність продавців і покупців ринку.

2. За періодом обігу фінансових активів фінансовий ринок поділяється:

а) на ринок грошей і ринок капіталів;

б) валютний ринок і ринок фінансових послуг;

в) біржовий ринок і позабіржовий ринок;

г) ринок золота і страховий ринок.

3. До суб'єктів фінансового ринку відносять:

а) емітентів, інвесторів;

б) населення, іноземних учасників ринку;

в) фінансових посередників, державу;

г) усі відповіді правильні.

4. Інвесторами на фінансовому ринку виступають:

а) фізичні особи, держава;

б) юридичні особи, держава;

- в) фізичні та юридичні особи;
- г) фізичні, юридичні особи, держава.

5. Для фінансового ринку США характерна модель:

- а) «спекулятивна», орієнтована на фондовий ринок;
- б) банкоцентрична, орієнтована на банківську систему;
- в) змішана, рівною мірою використовує можливості і фондового ринку, і банківської системи;
- г) конвергентна, яка поєднує в собі переваги двох моделей.

6. Відносна перевага фінансової системи, орієнтованої на фондовий ринок, пов'язана з тим, що:

- а) ця модель притаманна високорозвинутим країнам;
- б) визначальним моментом для інвесторів є надійність і авторитет емітента і запропонована ним прибутковість інвестицій;
- в) на ринку працюють відомі і надійні посередники.

7. До функцій фінансового ринку не належить:

- а) оптимізація транзакційних витрат;
- б) перерозподіл коштів державного бюджету;
- в) забезпечення найбільш ефективного використання вільного капіталу;
- г) хеджування ризиків за активами і операціями його учасників.

8. При класифікації ринків за видами активів, що обертаються, не виділяють:

- а) кредитний ринок;
- б) ринок цінних паперів;
- в) валютний ринок;
- г) ринок основного капіталу.

Світовий валютний ринок та його структура

Питання, які розкривають зміст теми

- 2.1. Світова валютна система: основні поняття.
- 2.2. Курси валют.
- 2.3. Поняття валютного ринку. Валютне котирування. Крос-курси.
- 2.4. Характеристика ринку операцій на умовах спот. Види строкових валютних операцій.

2.1. Світова валютна система: основні поняття

Світова валютна система (СВС) є формою організації міжнародних грошових відносин, закріпленою міждержавними домовленостями, що історично склалася.

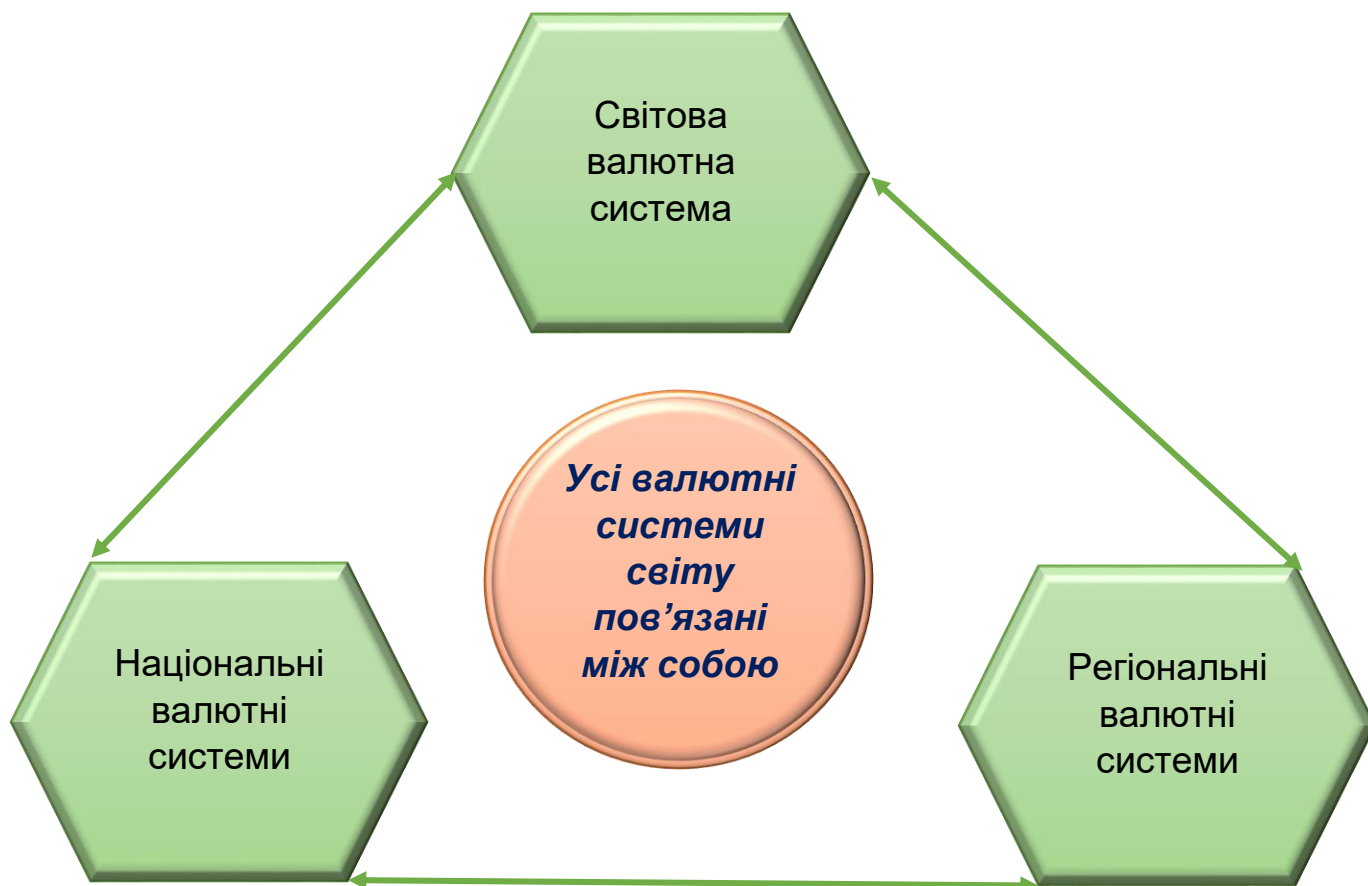
СВС є сукупністю **способів, інструментів і міждержавних органів**, за допомогою яких здійснюється платіжно-розрахунковий оборот у рамках світового господарства.

Світова валютна система склалася **до середини XIX ст.**

Характер функціонування і стабільність світової валютної системи залежать від ступеня відповідності її принципів структурі світового господарства, розстановці сил та інтересам провідних країн.

У разі зміни цих умов виникає **періодична криза світової валютної системи**, яка завершується її крахом і створенням нової валютної системи.

Сучасна світова валютна система створена і діє на підставі норм міжнародного права та має на меті запобігання валютним кризам і надання допомоги у випадку їх настання.

Основні елементи національної і світової валютних систем

Національна валютна система	Світова валютна система
Національна валюта	Резервні валюти, міжнародні рахункові валютні одиниці
Умови конвертованості національної валюти	Умови взаємної конвертованості валют
Паритет національної валюти	Уніфікований режим валютних паритетів
Режим курсу національної валюти	Регламентація режимів валютних курсів
Наявність або відсутність валютних обмежень, валютний контроль	Міждержавне регулювання валютних обмежень

Національне регулювання міжнародної валютної ліквідності країни	Міждержавне регулювання міжнародної валютної ліквідності
Регламентация використання міжнародних кредитних засобів обігу	Уніфікація правил використання міжнародних кредитних засобів обігу
Регламентация міжнародних розрахунків країни	Уніфікація основних форм міжнародних розрахунків
Режим національного валютного ринку і ринку золота	Режим світових валютних ринків і ринків золота
Національні органи, які регулюють валютні відносини країни та управляють ними	Міжнародні організації, що здійснюють міждержавне валютне регулювання

Конструктивні елементи світової валютної системи

Світовий грошовий товар

Структура світових валютних резервів (за станом на II квартал 2021 р.) (<https://data.imf.org/regular.aspx?key=41175>)

Резервна валюта	Резерви в іноземній валюті	
	Млрд дол. США	%
Усього золотовалютних резервів	12 817	100
З них резервовано у валюті	11 953	93,3
Долар США	7 081	55,2
Євро	2 456	19,2
Японська єна	692	5,4
Фунт стерлінгів	568	4,4
Китайський юань	312	2,4
Канадський долар	266	2,1
Австралійський долар	220	1,7
Швейцарський франк	20	0,2

Класифікатор іноземних валют та банківських металів

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98#Text>)

1. Конвертовані валюти, які широко використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями, валюти країн – членів Європейського Союзу та банківські метали (I група)

№ з/п	Найменування валюти	Код валюти	
		цифровий	літерний
1	Австралійський долар	036	AUD
2	Болгарський лев	975	BGN
3	Вона	410	KRW
4	Гонконзький долар	344	HKD
5	Данська крона	208	DKK
6	Долар США	840	USD
7	Злотий	985	PLN
8	Євро	978	EUR
9	Єна	392	JPY
10	Канадський долар	124	CAD
11	Куна	191	HRK
12	Мексиканське песо	484	MXN
13	Новозеландський долар	554	NZD
14	Новий ізраїльський шекель	376	ILS
15	Норвезька крона	578	NOK
16	Сінгапурський долар	702	SGD
17	Ренд	710	ZAR
18	Румунський лей	946	RON
19	Форинт	348	HUF
20	Фунт стерлінгів	826	GBP
21	Чеська крона	203	CZK
22	Шведська крона	752	SEK
23	Швейцарський франк	756	CHF
24	Юань Женьміньбі	156	CNY
25	СПЗ (спеціальні права запозичення)	960	XDR
26	Золото	959	XAU
27	Паладій	964	XPD
28	Платина	962	XPT
29	Срібло	961	XAG

2. Конвертовані валюти, які широко не використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями (II група) (витяг)

№ з/п	Найменування валюти	Код валюти	
		цифровий	літерний
1	Азербайджанський манат	944	AZN
2	Алжирський динар	012	DZD
3	Аргентинське песо	032	ARS
11	Білоруський рубль	933	BYN
14	Бразильський реал	986	BRL
17	Вірменський драм	051	AMD
24	Динар	807	MKD
26	Дирхам ОАЕ	784	AED
32	Єгипетський фунт	818	EGP
37	Індійська рупія	356	INR
51	Ларі	981	GEL
62	Малайзійський рингіт	458	MYR
63	Марокканський дирхам	504	MAD
64	Мозамбіцький метикал	943	MZN
65	Молдовський лей	498	MDL
70	Пакистанська рупія	586	PKR
76	Російський рубль	643	RUB
80	Саудівський ріял	682	SAR
81	Сейшельська рупія	690	SCR
82	Сербський динар	941	RSD
84	Сом	417	KGS
86	Суданський фунт	938	SDG
87	Суринамський долар	968	SRD
88	Східнокарибський долар	951	XCD
91	Танзанійський шилінг	834	TZS
92	Тугрик	496	MNT
93	Туніський динар	788	TND
94	Турецька ліра	949	TRY
95	Теньге	398	KZT
98	Узбецький сум	860	UZS
104	Чилійське песо	152	CLP
105	Ямайський долар	388	JMD

3. Неконвертовані валюти (III група)

№ з/п	Найменування валюти	Код валюти	
		цифровий	літерний
1	Афгані	971	AFN
2	Бермудський долар	060	BMD
3	Бурундійський франк	108	BIF
4	Гібралтарський фунт	292	GIP
5	Добра	930	STN
6	Долар Кайманових Островів	136	KYD
7	Ефіопський бир	230	ETB
8	Іракський динар	368	IQD
9	Кванза	973	AOA
10	Конвертоване песо	931	CUC
11	Конвертовна марка	977	BAM
12	Кубинське песо	192	CUP
13	К'ят	104	MMK
14	Ліберійський долар	430	LRD
15	Найра	566	NGN
16	Накфа	232	ERN
17	Нгултрум	064	BTN
18	Нідерландський антильський гульден	532	ANG
19	Патака	446	MOP
20	Південносуданський фунт	728	SSP
21	Руфія	462	MVR
22	Сирійський фунт	760	SYP
23	Сомалійський шилінг	706	SOS
24	Туркменський новий манат	934	TMT
25	Франк CFP	953	XPF
26	Фунт Острова Святої Єлени	654	SHP
27	Фунт Фолклендських Островів	238	FKP

Окрім національних валют, у міжнародних розрахунках використовуються міжнародні валютні одиниці – **СДР і євро**.

Спеціальні права запозичення (СПЗ або СДР, Special Drawing Rights, SDR)

Є безготівковими грошима у вигляді записів на спеціальному рахунку країни в МВФ

Вартість SDR розраховується на базі стандартного «кошика», що включає основні світові валюти

Склад кошика (ціна 1 SDR) на 2016–2020 рр.

Долар США	41,73%
Євро	30,93%
Китайський юань	10,92%
Японська ієна	8,33%
Фунт стерлінгів	8,09%

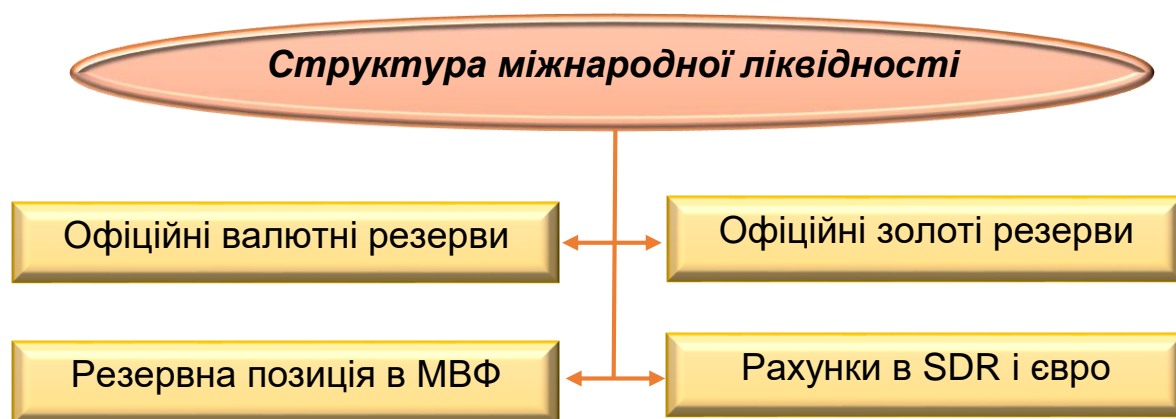
<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/Special-Drawing-Right-SDR>

Вартість SDR у доларах США визначається щодня на основі спотових обмінних курсів, що спостерігаються близько полудня за лондонським часом, і розміщується на веб-сайті МВФ

У березні 2021 р. Виконавча рада відклала черговий перегляд кошика оцінки SDR до 31 липня 2022 р., фактично скинувши п'ятирічний цикл перегляду оцінки SDR. Оскільки наступний огляд буде завершено до середини 2022 р., **новий кошик набуде чинності 1 серпня 2022 р.**

Міжнародна валютна ліквідність

Міжнародна валютна ліквідність — це здатність певної країни забезпечити своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань.

Офіційні міжнародні резерви України на 1 жовтня 2021 р. (млн дол

		С	ІІІ
	В іноземній валюті	25 897,27	90,2
	Цінні папери	23 043,00	80,3
	б) Валюта та депозити	2 854,27	9,9
	Резервна позиція в МВФ	0,34	0
	СПЗ	1 329,50	4,6
	Монетарне золото	1 478,05	5,2
	Інші	–	–
Резервні активи (всього)		28 705,16	

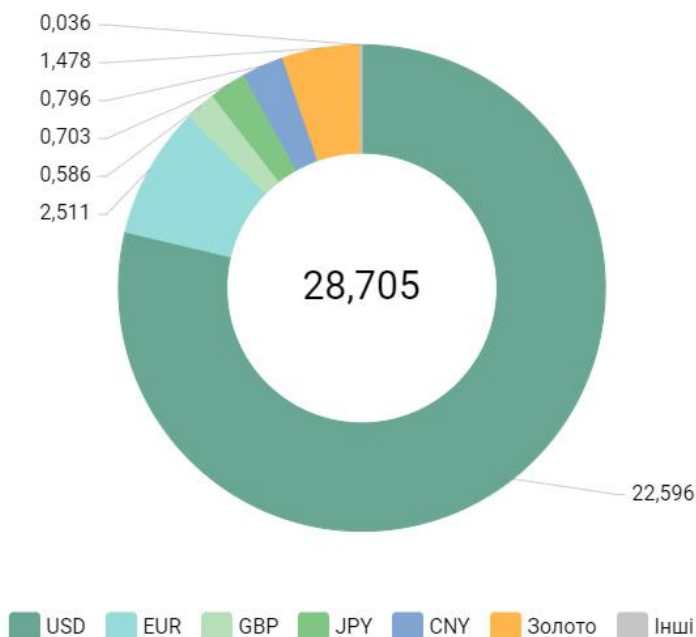
Головним орієнтиром для інвесторів є не стільки розмір резервів, скільки їх відношення до обсягів майбутнього імпорту.

Критичним значенням прийнято вважати позначку у три місяці.

Структура міжнародних резервів у розрізі валют

млрд дол. США в еквіваленті

станом на 01.10.2021

<https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo/currency-structure>

2.2. Курси валют

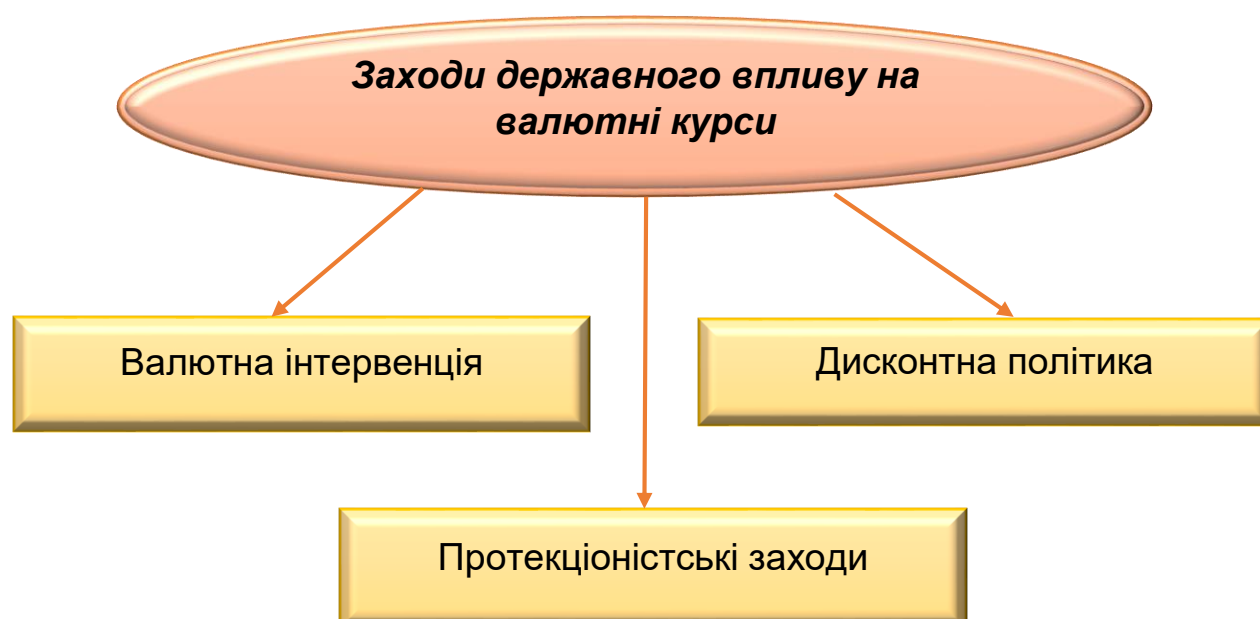
Валютний курс – це вартість грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни.

Валютний курс необхідний:

- 1) для взаємного обміну валютами при торгівлі товарами, послугами, при русі капіталів і кредитів;
- 2) порівняння цін світових і національних ринків, а також вартісних показників різних країн, виражених у національних або іноземних валютах;
- 3) періодичної переоцінки рахунків в іноземній валюті фірм і банків

Системи валютних курсів

Вільне (чисте) плавання	У системі вільного плавання валютний курс формується під впливом ринкового попиту і пропозиції
Кероване плавання	У системі керованого плавання, крім попиту і пропозиції, на величину валютного курсу чинять сильний вплив центральні банки країн, а також різні тимчасові ринкові зміни
Фіксовані курси	Прикладом системи фіксованих курсів є бреттон-вудська валютна система 1944–1971 рр.
Цільові зони	Система цільових зон розвиває ідею фіксованих валютних курсів. Її прикладом є фіксація російського рубля щодо долара США в коридорі 5,6–6,2 рубля за 1 доллар США (у докризові часи – до дефолту у серпні 1998 р.)
Гібридна система валютних курсів	Прикладом гібридної системи валютних курсів є сучасна валютна система, в якій існують країни, що здійснюють вільне плавання валютного курсу, є зони стабільності тощо

Мета валютних інтервенцій – зміна рівня відповідного валютного курсу, балансу активів і пасивів за різними валютами або очікувань учасників валютного ринку.

Для того щоб підвищити курс національної валюти, центральний банк повинен продавати іноземні валюти, скуповуючи національну

Для того щоб знизити курс національної валюти, центральний банк продає національну валюту, скуповуючи іноземну. Це призводить до підвищення курсу іноземної валюти і зниження курсу національної

Дисконтна політика – це зміна центральним банком облікової ставки, зокрема з метою регулювання величини валютного курсу шляхом впливу її на вартість кредиту на внутрішньому ринку і таким чином на міжнародний рух капіталу. В останні десятиліття її значення для регулювання валютного курсу поступово зменшується.

Протекціоністські заходи – це заходи, спрямовані на захист власної економіки в цілому та національної валюти, зокрема.

До них належать, насамперед, **валютні**

- валютна блокада;
- заборона на вільну купівлю-продаж іноземної валюти;
- регулювання міжнародних платежів, руху капіталів, репатріації прибутку, руху золота і цінних паперів;
- концентрація в руках держави іноземної валюти та інших валютних цінностей.

Обов'язковий продаж валютних надходжень

До 1 березня 2019 р. – усі суб'єкти ЗЕД України зобов'язані були продати на міжбанківській валютній біржі не менше 50% валютних надходжень (I група валют);

З 1 березня 2019 р. – норма продажу знижена до 30%.

З 20 червня 2019 р. – обов'язковий продаж скасовано.

Питання для роздумів. За даними Національного банку України, як під час дії відповідної норми, так і після її скасування, суб'єкти ЗЕД продавали на валютній біржі більше 90% валютної виручки.

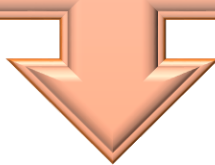
Як ви думаєте, ЧОМУ?

Класифікація валютних курсів

1. Спосіб фіксації	Плаваючий Фіксований Змішаний
2. Спосіб розрахунку	Паритетний Фактичний
3. Вид операцій	Термінових операцій Своп-угоди Спот-угоди
4. Спосіб встановлення	Офіційний Неофіційний
5. Відношення до паритету купівельної спроможності валют	Завищений Занижений Паритетний
6. Відношення до учасників операції	Курс купівлі Курс продажу Середній курс
7. За обліком інфляції	Реальний Номінальний
8. За способом продажу	Курс наявного продажу Курс безготівкового продажу Оптовий курс обміну валют Банкнотний

Паритет купівельної спроможності (паритетний курс)

Під паритетом купівельної спроможності мається на увазі фіктивний обмінний курс двох або декількох валют, розрахований на основі їх купівельної спроможності стосовно певних наборів товарів і послуг. Він розраховується як співвідношення вартості деякого «кошика» товарів у різних країнах.

Зіставлення ринкового (офіційного) курсу національної валюти та її паритету купівельної спроможності дає змогу говорити про **переоцінені та недооцінені валюти**.

Доходи, розраховані за паритетом купівельної спроможності, більш точно характеризують співвідношення рівня життя у різних країнах.

За даними журналу «*The Economist*» у липні 2021 р. біг-мак в Україні коштує 65 грн, а в США – 5,65 дол. Відповідно, згідно з індексом біг-мака долар повинен торгуватися за ціною **11,5 гривень** (фактичний же курс був близько **27,22 грн**). Це означає, що гривня була недооцінена на 57,7%. У рейтингу недооцінених валют **Україна посідає 8-му позицію** (у січні 2021 р. вона була на п'ятій позиції, а у 2018 р. українська **гривня була найбільш недооціненою валютою світу**).

<https://www.economist.com/big-mac-index>

Важливо! Занижений валютний курс використовується як інструмент валютного демпінгу!

Задача. За даними Світового банку ВВП на душу населення України у 2020 р., розрахований за паритетом купівельної спроможності, становив 13 056,7 дол., тоді як розрахований за поточним курсом – 3 726,9 дол.

Визначте, яким є паритетний курс долара та ступінь його переоцінки, якщо офіційний курс становив 26,96 грн/дол. США.

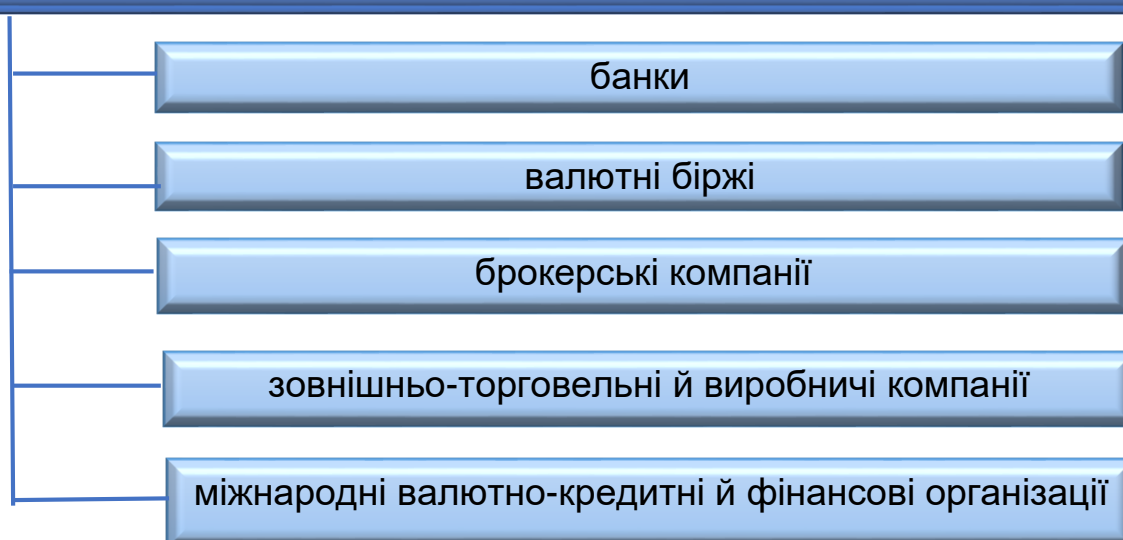
2.3. Поняття валютного ринку. Валютне котирування. Крос-курс

Валютний ринок у широкому розумінні – це сфера економічних відносин, що проявляються при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти і цінних паперів в іноземній валюті, а також операцій з інвестування валютного капіталу. На валютному ринку відбувається узгодження інтересів продавців і покупців валютних цінностей.

Валютні ринки забезпечують:

- своєчасне здійснення міжнародних розрахунків;
- регулювання валютних курсів;
- диверсифікацію валютних резервів;
- страхування валютних ризиків;
- отримання прибутку учасників валютного ринку у вигляді різниці курсів валют;
- проведення валютної політики, спрямованої на державне регулювання національної економіки, і узгодженої політики в рамках світового господарства.

Основними учасниками валютних ринків є:

Фіксація курсу національної грошової одиниці в іноземній валюті в певний момент **називається валютним котируванням**

Пряме котирування

Курс котируваної (оцінюваної) валюти **A** (наприклад, долара США) до валюти котирування **B** (наприклад, гривні) виражається як вартість одиниці валюти **A** в одиницях валюти **B** (у цьому випадку кількість гривень за один долар США).

1 долар США = 27,6 грн

При визначенні співвідношення іноземної і національної валют за прямого котирування іноземної валюти **вартість її одиниці виражається в одиницях національної валюти.**

Напряме котирування

Курс котирування валюти **A** до валюти **B**, що котирується, виражається як вартість одиниці валюти **B** в одиницях валюти **A**.

Під час визначення співвідношення іноземної і національної валют за непрямого котирування іноземної валюти **вартість одиниці національної валюти виражається в одиницях іноземної валюти.**

10 грн = 0,38 дол. США

Базова валюта

Валюта котирування

1 EUR = 1,15 USD

Валютна позиція банку

Регулярне здійснення валютних операцій припускає, що частина коштів банку витрачається на купівлю однієї валюти за одночасного продажу іншої. Відбувається зміна співвідношення вимог і зобов'язань банку за кожною іноземною валютою, яке визначає його **валютну позицію.**

Валютна позиція вважається **закритою**, якщо кількість купленої за свій рахунок валюти дорівнює кількості проданої, тобто вимоги і зобов'язання збігаються.

У разі незбігу вимог і зобов'язань банку за конкретною валютою валютна позиція вважається **відкритою**. У свою чергу, відкрита валютна позиція може бути: **довгою**, коли кількість купленої валюти більша за кількість проданої, тобто вимоги за купленою валютою перевищують зобов'язання за проданою валютою; **короткою**, якщо продано валюти більше, ніж куплено, тобто зобов'язання за проданою валютою перевищують зобов'язання за купленою валютою

Bid – курс купівлі базової валюти (курс продажу валюти котирування) маркет-мейкером

Offer (ask) – курс продажу базової валюти (курс купівлі валюти котирування) маркет-мейкером

EUR/USD – 1.1755 (bid) / 1.1760 (offer)

EUR/USD – 1.1755 (bid) / 60

Курс продавця (offer rate) – курс, за яким банк продає валюту.
Курс покупця (bid rate) – курс, за яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну валюту.

Важливо запам'ятати: у котируванні сторона bid завжди менша сторони offer.

На ринку завжди є два типи учасників – **маркет-мейкери** (market-makers) і **маркет-тейкери** (market-takers), або, як їх ще називають, **маркет-юзери** (market-users).

Маркет-мейкер – активний учасник ринку, який зв'язує покупців та продавців, виставляє курси валют і диктує свої умови

Маркет-тейкер – пасивний учасник ринку, що запитує котирування і слабо впливає на ситуацію на ринку, його діяльність залежить від маркет-мейкерів

Різниця між правою і лівою сторонами котирування називається **спредом**, чи **маржею** (spread; bid-offer spread – у Великобританії, bidask spread – у США).

Щоб визначити відносне значення маржі, її, як правило, розраховують у відсотках до ціни offer

Задача

	КУПІВЛЯ		ПРОДАЖ
ДОЛАР США	2400	USD	2420
ЄВРО	2630	EUR	2655
РОСІЙСЬКИЙ РУБЛЬ	3075	RUB	383
АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ДОЛАР	1540	AUD	165

Розрахуйте відносну маржу для кожної валюти, зображеної на світлині.

Яка з обмінних операцій є найбільш доходною для маркет-мейкера?

Крос-курс валют як вторинний показник розраховують через основні курси валют відносно іншої валюти, найчастіше долара.

Наприклад, крос-курс суданського фунта до японської єни розраховується, виходячи з поточних курсів фунта і єни відносно долара.

Існують **три способи розрахунку крос-курсів** з урахуванням того, чи є котирування валют до долара прямим чи непрямим:

- **два прямі котирування,**
- **пряме і непряме котирування,**
- **два непрямих котирування.**

1. Розрахунок крос-курсу для валют із прямим котируванням до долара США (долар є базою котирування для обох валют)

Правило:

– для одержання сторони **bid крос-курсу** слід **розділити** сторону **bid курсу валюти**, що виступає в крос-курсі валютою котирування, **на сторону offer** курсу валюти, що у крос-курсі служить базою котирування;

– для одержання сторони **offer крос-курсу** **розділити** сторону **offer курсу валюти**, що виступає в крос-курсі валютою котирування, на сторону **bid курсу валюти**, що у крос-курсі служить базою котирування.

$$\text{Bid крос – курсу} = \frac{\text{bid курсу валюти, що виступає в крос – курсі валютою котирування}}{\text{offer курсу валюти, що у крос – курсі служить базою котирування}}$$

$$\text{Offer крос – курсу} = \frac{\text{offer курсу валюти, що виступає в крос – курсі валютою котирування}}{\text{bid курсу валюти, що у крос – курсі служить базою котирування}}$$

2. Розрахунок крос-курсу для валют із прямим та непрямим котируванням до долара США, де долар є базою котирування для однієї з валют.

Правило:

- для одержання лівої сторони **bid крос-курсу** слід **помножити сторони bid курсів цих валют**;
- для одержання правої сторони **offer** слід **помножити сторони offer** курсів цих валют.

$$\text{Bid крос – курсу} = (\text{bid валюти A}) \times (\text{bid валюти B})$$

$$\text{Offer крос – курсу} = (\text{offer валюти A}) \times (\text{offer валюти B})$$

3. Розрахунок крос-курсу для валют із непрямим котируванням до долара США, де долар є валютою котирування для обох валют

Правило:

- для одержання сторони **bid крос-курсу** слід **розділити** сторону **bid курсу базової валюти** на сторону **offer курсу валюти котирування**;
- для одержання сторони **offer крос-курсу** **розділити** сторону **offer курсу базової валюти** на сторону **bid курсу валюти котирування**.

$$\text{Bid крос – курсу} = \frac{\text{bid курсу валюти, що виступає в крос – курсі базовою валютою}}{\text{offer курсу валюти, що у крос – курсі служить валютою котирування}}$$

$$\text{Offer крос – курсу} = \frac{\text{offer курсу валюти, що виступає в крос – курсі базовою валютою}}{\text{bid курсу валюти, що у крос – курсі служить валютою котирування}}$$

Задача

КУПІВЛЯ		ПРОДАЖ
2620	USD	2645
3025	EUR	3060
340	RUR	38
60	RON	68

За даними, зображеними на світлині, розрахуйте крос-курс долара до російського рубля (USD/RUB).

2.4. Характеристика ринку операцій на умовах спот. Види строкових валютних операцій

Спот-курс – це обмінний курс продажу чи купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої попередньої угоди для здійснення майбутньої конверсії (купівлі / продажу).

Це базовий курс для крос-курсів, курсів форвардних і ф'ючерсних угод, тому що при зміні курсу спот змінюється котирування угод із деривативами

Динаміку обмінного курсу тієї чи іншої національної валюти оцінюють саме через спот-курс

Терміни розрахунків за курсом спот, як правило, не перевищують двох діб. Однак в окремих випадках вони можуть досягати 5 днів (з урахуванням вихідних днів у банківській системі для кожної з валют), що беруть участь в операції.

Своп-курс

Курс своп (swap) – це вартість одночасної купівлі та продажу банками іноземної валюти за умови, що розрахунки за ними будуть проводитися у різні дні.

Сторонами свопових операцій, як правило, є банки. Зазвичай своп використовують з метою **поліпшення стану активів і зменшення ризиків**. Основною метою обміну є **збільшення терміну відкритих позицій за предметом конверсії**.

Дата виконання найближчої угоди називається **датою валютування**

Дата виконання більш віддаленої за терміном зворотної угоди називається **датою закінчення свопу**

Тип свопу	Курс валюти	
	на дату валютування	на дату закінчення свопу
Стандартні свопи	Спот	Форвард
Короткі одноденні свопи	Спот	Спот
Форвардні свопи	Форвард	Форвард

Строкові валютні операції – це валютні операції, за яких сторони домовляються про постачання обумовленої суми іноземної валюти через певний термін після укладення угоди за курсом, зафіксованим у момент її укладення.

Особливості строкових операцій

1. Є **інтервал у часі** між моментом укладення і виконання операції.
2. **Курс валют** за строковою валютною операцією **фіксується у момент укладення угоди**, хоча вона виконується через певний термін.

Валютний форвардний контракт є базовою угодою обох сторін про продаж і придбання валюти. Контракт зобов'язує одну сторону продати в умовлений термін, а другу – придбати. Курс валюти фіксується під час складання форвардних контрактів.

Форвардні контракти належать до категорії **безумовних угод**, тобто вони мають бути виконаними саме в такому вигляді, який передбачений у контракті.

Оскільки форвардні контракти відображають особливості кожної угоди і не можуть бути стандартизованими, вони **не є біржовим товаром**, а торгуються на так званому вуличному ринку.

Форвардні операції укладаються, як правило, від **1 тижня до 6 місяців**. Більш тривалі угоди є надто ризикованими та не відповідають **основній функції контракту – страхування ризиків**.

Приклад

Виробнича компанія має намір у березні 2022 р. придбати за кордоном обладнання за 100 тис. дол. З цією метою вона розраховує накопичити на той час необхідну суму грошей у гривні. Однак компанія побоюється, що може непередбачувано змінитися курс. А тому вже у січні 2022 р. укладає форвардний контракт з банком на придбання 100 тис. дол. за курсом 26,75 грн за 1 дол. Цей договір дає гарантію, що незалежно від спот-курсу, який складеться фактично у березні, банк продасть компанії долари за ціною контракту. З іншого боку, банк отримує гарантію, що компанія купить валюту саме за цим курсом, навіть якщо фактичний курс знизиться.

Фінансовий ф'ючерс – це угода про купівлю або продаж того або іншого фінансового інструменту за наперед узгодженою ціною протягом певного місяця в майбутньому (у певний день цього місяця).

Ефективність ф'ючерсної операції визначається маржею:

$$M = pKq (Y - C),$$

де M – маржа (додатна або від'ємна);

$p = 1$ при продажу; $p = -1$ при купівлі валюти;

K – кількість контрактів;

Q – кількість одиниць валюти у контракті;

Y – курс валюти на день укладання угоди;

C – котирувальний курс валюти на день виконання операції.

Задача

Розрахуйте маржу продавця 100-доларових ф'ючерсів по 50 000 дол. кожний, якщо у договорі була зафіксована ціна 0,83 USD/Euro, а на момент виконання угоди курс становив 1,23 Euro/USD.

Опціонні операції

Валютний опціон – це контракт, що **дає право** (але не зобов'язання) одному з учасників операції купити або продати певну кількість іноземної валюти за фіксованою ціною (називається **страйковою ціною** або **ціною виконання опціону**) протягом певного періоду, тоді як інший учасник за грошову премію **зобов'язується** у разі необхідності забезпечити реалізацію цього права, будучи готовим продати або купити іноземну валюту за певною договірною ціною.

Опціон на купівлю –
опціон кол (call)

Опціон на продаж –
опціон пут (put)

Метою придбання опціону може бути як отримання прибутку, так і страхування валютних ризиків.

Покупець опціону кол має право, а не обов'язок, купити валюту протягом певного періоду за фіксованою ціною.

Продавець опціону кол зобов'язаний продати певну кількість валюти за фіксованою ціною, якщо опціон буде виконаний, тобто якщо покупець не відмовиться від свого права.

Покупець опціону пут має право, а не обов'язок, прода-жу інвестиційного інструменту протягом певного терміну за фіксованою ціною.

Продавець опціону пут зобов'язаний купити певну кількість валюти за базисною ціною у разі виконання опціону.

Для того щоб сторона опціонного контракту, що бере на себе зобов'язання, виконала його, сторона, що володіє правом, виплачує **грошову премію**.

Премія – це ціна опціонного контракту. Збитки покупця і його ризик обмежені розмірами премії, а ризик продавця знижується на величину одержаної премії.

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. Чому різні країни використовують різний набір іноземних валют як резервних? Від чого залежить цей набір?
2. Інколи свідоме заниження курсу національної валюти називають «валютним демпінгом». Поясніть, як він працює та кому завдає шкоди.
3. Які фактори впливають на розмір маржі при валютно-обмінних операціях? Чи варто центральному банку регулювати максимальний розмір маржі?
4. Наведіть кілька прикладів виникнення у банків потреби в укладанні договорів своп. У чому може полягати вигравш учасників цієї операції?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Система золотого стандарту передбачала:

- а) використання долара як єдиної світової розрахункової валюти;
- б) фіксацію золотого вмісту національних валют та їхню здатність вільно обмінюватися на золото;
- в) запровадження для міжнародних розрахунків СДР;
- г) усе перелічене правильно.

2. Золотовалютна система була запроваджена:

- а) на Паризькій міжнародній конференції;
- б) Бреттон-Вудській міжнародній конференції;
- в) Генуезькій міжнародній конференції;
- г) Ямайській міжнародній конференції.

3. Ямайська валютна система передбачала:

- а) заборону вільного (приватного) придбання золота;
- б) повну демонетизацію золота у сфері валютних відносин;
- в) збереження лише для долара США повної конвертації на золото;
- г) введення обмежень для відхилення курсу національних валют стосовно долара США.

4. Резервна валюта – це:

- а) спеціальний фонд, який створюється державою на випадок виникнення непередбачуваних ситуацій;
- б) іноземна валюта, яка заміщує в обігу національну в періоди глибоких економічних криз;
- в) іноземна валюта, в якій центральні банки інших держав накопичують і зберігають резерви для міжнародних розрахунків за зовнішньоторговельними операціями та іноземними інвестиціями;
- г) страхові фонди, які створюються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності для мінімізації валютних ризиків.

5. Спеціальні права запозичення (СПЗ або СДР, *Special Drawing Rights*) є:

- а) пільговими умовами, під які надаються кредити найбільш біднішим країнам;
- б) безготівковими грошима у вигляді записів на спеціальному рахунку країни в МВФ;
- в) особливим статусом країни, яка виконала усі вимоги Міжнародного валютного фонду;

г) особливими умовами кредитування, які використовуються лише у відносинах зі Світовим банком.

6. До складу «кошика» для визначення курсу СДР не входить:

- а) долар США;
- б) британський фунт стерлінгів;
- в) швейцарський франк;
- г) китайський юань;
- д) японська єна.

7. Критичним значенням показника офіційних золотовалютних резервів вважається їх можливість покрити потребу в оплаті планового імпорту протягом:

- а) двох місяців;
- б) одного кварталу;
- в) пів року;
- г) року.

8. До заходів державного впливу на величину валютного курсу не належать:

- а) валютні інтервенції;
- б) дисконтна політика;
- в) протекціоністські заходи;
- г) правильна відповідь відсутня.

9. Дисконтна політика – це:

- а) продаж центральним банком державних облігацій з дисконтом (нижче номінальної вартості);
- б) зміна центральним банком облікової ставки, зокрема з метою регулювання величини валютного курсу;
- в) дисконтування доходів майбутніх періодів;
- г) облік комерційними банками цінних паперів нижче їх номінальної вартості.

10. Якщо за певний період банк купив іноземної валюти більше, ніж продав, то така валютна позиція банку називається:

- а) довгою закритою позицією;
- б) короткою закритою позицією;
- в) довгою відкритою позицією;
- г) короткою відкритою позицією.

11. Bid – це курс:

- а) купівлі базової валюти;
- б) продажу базової валюти;
- в) купівлі валюти котирування;

г) правильна відповідь відсутня.

12. Спред або маржа – це:

- а) перевищення попиту на валюту над її пропозицією;
- б) різниця між правою та лівою сторонами котирування валюти;
- в) доходність валютної біржі від операцій з валютою;
- г) різниця між ринковим курсом валюти та її офіційним курсом.

III. Розв'яжіть задачі.

1. Необхідно розрахувати крос-курс польського злого до російського рубля (PLN/RUB), якщо вам відомо таке:

$$\text{USD/PLN} = 3,786/94;$$

$$\text{USD/RUB} = 68,516/30.$$

2. Середньомісячний обсяг українського імпорту в 2019 р. становить 6,1 млрд дол. Золотовалютні резерви України склали 22 млрд дол. Чи відповідає їх обсяг рекомендаціям МВФ? Дати розгорнуту відповідь.

3. Розрахуйте, чому дорівнює маржа обмінної операції (у відсотках), якщо курс продавця дорівнює 1,1356 USD за 1 євро, а курс покупця дорівнює 1,1214 USD за 1 євро.

5. Розрахуйте маржу продавця 100 доларових ф'ючерсів по 50 000 \$ кожний, якщо у договорі була зафіксована ціна 0,83 USD/Euro, а на момент виконання угоди курс становив 1,23 Euro/USD.

6. Брокер прийняв замовлення від клієнта на укладення ф'ючерсного контракту на купівлю 50 000 дол. США за ціною 25,50 грн за 1 дол. У день виконання ф'ючерс був закритий за курсом котирування 25,75 грн за 1 дол. Визначити прибуток (збиток) покупця ф'ючерсу.

7. Курс долара на момент укладання угоди становить 24,50 грн. Гравець, що розраховує на підвищення курсу долара, купує опціон на придбання 50 000 дол. за фіксованою ціною 25,20 грн, сплативши при цьому премію 5000 грн. Необхідно визначити результати угоди, якщо курс долара після закінчення терміну опціону становитиме: а) 25,10 грн; б) 25,30 грн; в) 25,50 грн.

Міжнародна банківська діяльність

Питання, які розкривають зміст теми

- 3.1. Види банків та банківських систем.
- 3.2. Міжнародне регулювання банківської діяльності.
- 3.3. Міжнародні фінансові інститути.

3.1. Види банків та банківських систем

Банк (banco – лавка, стіл) – фінансово-кредитна установа, яка здійснює різноманітні види операцій з грошима і цінними паперами.

Банк – це посередник між клієнтами, які відчують дефіцит капіталу, і клієнтами з профіцитом капіталу.

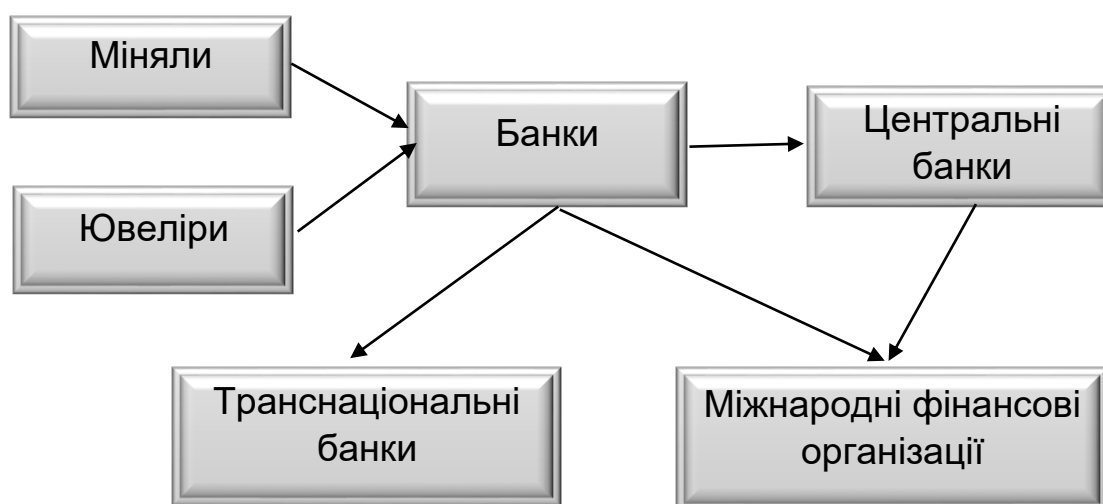
Часткове банківське резервування: невеликий запас коштів залишається на зберігання, а інші видаються у кредит для отримання прибутку.

Основні функції банків у системі міжнародних фінансів:

– акумуляція тимчасово вільних коштів;	– надання кредитів;
– здійснення міжнародних розрахунків;	– здійснення валютно-обмінних операцій;
– виявлення недобросовісних платників та позичальників;	– надання певних гарантів у здійсненні міжнародних платежів.

Походження банків

Перший центральний банк у світі був створений у 1609 р. Це Амстердамський банк

Кількість найстаріших діючих банків світу, які були створені:

до 1600 р.	з XVII ст.	з XVIII ст.	з XIX ст.
2	7	17	78

Banca Monte dei Paschi di Siena, 1472 р., Італія

Банк був заснований 27 лютого 1472 р. Генеральною радою Сієнської Республіки для видачі позик з низькими відсотковими ставками для бідних жителів (<http://www.grushevskogo5.com/top-5/5-naystarishikh-bankiv-svitu/>).

Berenberg Bank, 1590 р., Німеччина

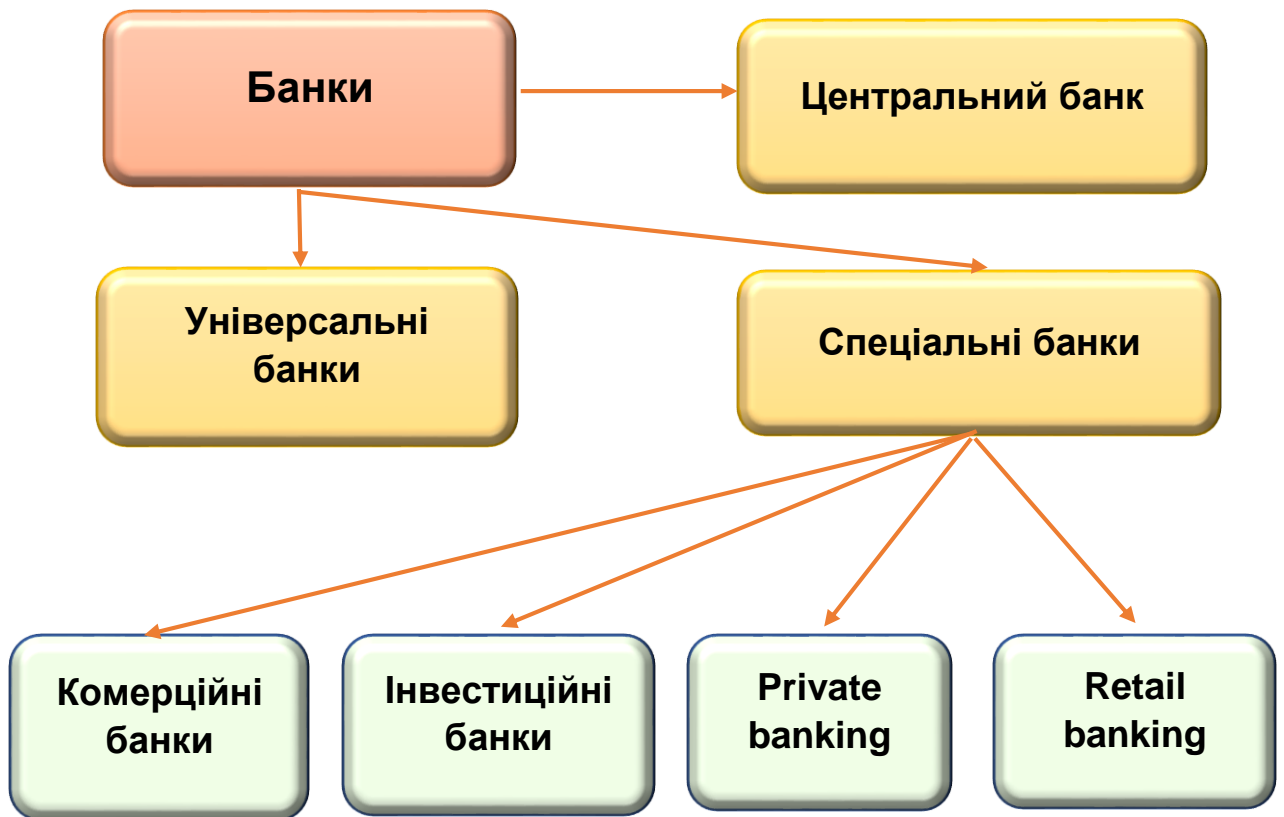
Банк було засновано в Гамбурзі братами Гансом та Полем Беренбергами, які приїхали сюди з Антверпена (Бельгія). Пізніше до них приєднався Джон Госслер. Спочатку компанія займалась імпортом та експортом тканини, але швидко перекваліфікувалася і на інші товари (<http://www.grushevskogo5.com/top-5/5-naystarishikh-bankiv-svitu/>).

10 найбільших банків світу у 2021 р.

(<https://victor-mochere.com/uk/top-20-largest-banks-in-the-world>)

Ранг	Банк	Сукупні активи, трлн дол.
1	Промисловий та комерційний банк Китаю	4,30
2	Корпорація Китайського будівельного банку	3,64
3	Сільськогосподарський банк Китаю	3,56
4	Банк Китаю	3,25
5	Фінансова група Mitsubishi UFJ	2,87
6	HSBC Holdings PLC	2,72
7	JPMorgan Chase & Co.	2,69
8	Банк Америки	2,43
9	BNP Paribas	2,42
10	Китайський банк розвитку	2,31

Структура банківської системи

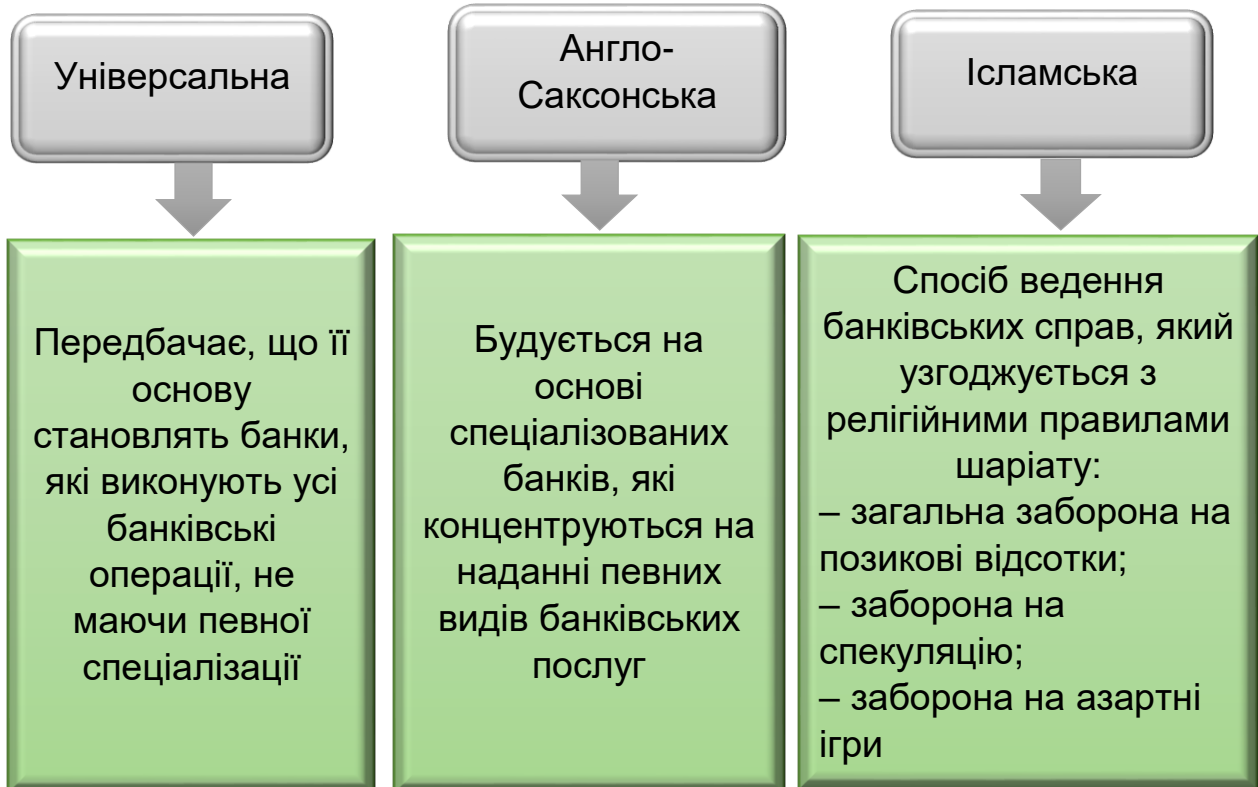
1. **Комерційний банк** (commercial bank or business bank) – це банк, який приймає депозити, надає бізнес-кредити і основні інвестиційні продукти.

2. **Інвестиційний банк** надає допомогу клієнтам у залученні капіталу, діючи як агент у випуску цінних паперів, але не залучає депозитів.

3. **Private banking** – банк, що надає комплекс фінансових послуг приватним особам, які вкладають значні активи.

4. **Роздрібний банк** (retail or saving banks) здійснює операції безпосередньо зі споживачами, а не з корпораціями або іншими банками (депозити, грошові перекази, іпотека, споживчі кредити, дебетові та кредитні картки).

Види банківських систем

3.2. Міжнародне регулювання банківської діяльності

Банк міжнародних розрахунків, Bank for International Settlements (BIS) 1930 р.

<https://www.bis.org/>

Засновники: 7 країн (Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Італія, Франція, Японія і Швейцарія).

Зараз 59 центральних банків країн плюс ЄЦБ.

Цілі:

1. Сприяння співробітництву між центральними банками.
2. Спрощення міжнародних фінансових розрахунків.
3. Центр економічних і грошово-кредитних досліджень.

Структури банку міжнародних розрахунків

Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision, BCBS)

<https://www.bis.org/bcbs/index.htm?m=3%7C14>

Засновано главами центральних банків країн G10 у 1974 р. (10 держав, що підписали у 1962 р. в Парижі Генеральну угоду про позики). Зараз це 27 країн, включаючи країни BRICS (**Україна не є членом**)

Основними завданнями Комітету є впровадження єдиних стандартів у сфері банківського регулювання

Основні документи Базельського комітету

Основні принципи ефективного нагляду (1997–2006 рр.)

Базель I (1988 р) – капітал і активи банків для регулятивних цілей мають бути розділені на кілька категорій залежно від ступеня ризику.

Базель II (2004 р. набули чинності в Японії у 2007 р., в ЄС – у 2008 р., в США – у 2009 р.) – механізм розрахунку мінімального рівня достатності капіталу (відношення сукупного капіталу до активів не має бути нижчим 8%), доповнений системою нагляду і взаємодії між банками і наглядовими органами, а також системою розкриття інформації.

Базель III (2010 р) введено в дію у 2013–2019 рр.

Розроблено у відповідь на фінансову кризу 2008 р.

Мета: підвищення якості управління ризиками в банках.

- Підвищення рівня достатності капіталу 1-го рівня до 6%.
- Зменшення числа фінінструментів, які вважаються капіталом.
- Створення додаткових, антикризових резервів.
- Перестають бути просто рекомендаціями окремим країнам і перетворюються в тверді вимоги.
- Короткострокові зобов'язання (до 30 днів) мають покриватися ліквідними активами на 100%.

**Комітет з платежів та ринкової інфраструктури
(Committee on Payments and Markets Infrastructures, CPMI)**

<https://www.bis.org/cpmi/charter.htm>

Створено у 1990 р. як постійний комітет главами ЦБ країн G10.

Члени: з 2009р. – 23 ЦБ країн плюс ЄЦБ і FRB of New York.

Засідання: 3 рази на рік.

Звіт: доповідь голови комітету The Global Economy Meeting (GEM).

Основні напрями діяльності:

- моніторинг та аналіз подій, щоб допомогти визначити ризики для безпеки та ефективності домовленостей у межах свого мандату, а також ризики, що виникають унаслідок недоліків функціонування глобальної фінансової системи;
- обмін досвідом, пов'язаним з домовленостями у межах його мандату, виконанням наглядових функцій та наданням послуг центральним банкам з метою сприяння спільному порозумінню та розробці політичних порад або спільної політики для центральних банків;
- встановлення та просування глобальних стандартів та рекомендацій щодо регулювання, нагляду та практики домовленостей у межах свого мандату, включаючи вказівки щодо їх тлумачення та впровадження, де це доречно;
- моніторинг виконання стандартів та рекомендацій CPMI з метою забезпечення своєчасного, послідовного та ефективного впровадження;
- підтримка спільного нагляду та транскордонного обміну інформацією, включаючи комунікацію в кризових ситуаціях та планування на випадок надзвичайних ситуацій для управління транскордонною кризою;
- підтримання відносин з центральними банками, які не є членами CPMI, для обміну досвідом і думками та сприяння впровадженню стандартів і рекомендацій CPMI поза юрисдикціями членів CPMI безпосередньо або шляхом підтримки регіональних органів у відповідних випадках;
- координація та співробітництво з іншими установниками стандартів у фінансовому секторі, органами центрального банку та міжнародними фінансовими установами.

Комітет з глобальної фінансової системи (Committee on the Global Financial System, CGFS)

<https://www.bis.org/cgfs/index.htm?m=3%7C15>

CGFS, раніше відомий як Постійний комітет євровалюти, було створено в 1971 р. з повноваженнями контролювати міжнародні банківські ринки. Його початкова увага була зосереджена на наслідках грошово-кредитної політики швидкого зростання офшорних депозитних та кредитних ринків, але увага все більше зміщувалася на питання фінансової стабільності та на більш широкі питання, пов'язані зі структурними змінами у фінансовій системі. Відображаючи цю зміну фокусу, 8 лютого 1999 р. представники G10 вирішили перейменувати Комітет та переглянути його мандат. Станом на січень 2010 р. голова CGFS звітує перед **Глобальною економічною нарадою**, до складу якої входить група з 31 керівника центральних банків.

Глобальна економічна нарада The Global Economy Meeting (GEM)

https://www.bis.org/about/bimonthly_meetings.htm

Складається з керуючих центральних банків 30 країн – членів BIS в основних країнах з розвинутою і ринковою економікою (4/5 ВВП світу), Європейського центрального банку та Федерального резервного банку Нью-Йорка. Керівники ще 22 центральних банків відвідують наради як спостерігачі.

Засідання проводяться раз на 2 місяці.

Мета:

- моніторинг і оцінка ризиків і можливостей у світовій економіці і світовій фінансовій системі;
- надання вказівок трьом комітетам центральних банків у Базелі: Комітету з глобальної фінансової системи, Комітету з питань платежів та ринкової інфраструктури та Комітету з ринків.

Голова: призначається радою директорів BIS.

Рада з фінансової стабільності (The Financial Stability Board, FSB)

<https://www.fsb.org/about/>

Це міжнародний орган, який здійснює моніторинг та дає рекомендації щодо глобальної фінансової системи.

ФСБ, працюючи через своїх членів, прагне зміцнити фінансові системи та підвищити стабільність міжнародних фінансових ринків.

Політика, розроблена для виконання цього порядку денного, впроваджується юрисдикціями та національними органами влади.

Мета: виявлення слабких місць у сфері світової фінансової стабільності, розробка і застосування регулюючої і наглядової політики в цій сфері.

Об'єднує: ЦБ, міністерства фінансів та регулювальні фіноргани 24 країн, а також МВФ, Єврокомісію, Світовий Банк, ЄЦБ, ОЕСР і BIS. Через 6 регіональних груп контактує ще з 63 країнами.

Засідання: 2 рази на рік.

Рішення: консенсус.

Секретаріат: в Базелі в будівлі BIS за угодою.

Голова FSB Randal K. Quarles, керівник ФРС США (з 14 жовтня 2021 р.)

Одним з напрямів діяльності FSB стало складання і регулярне оновлення **списків системоутворюючих банків і страхових компаній**, до яких ставляться підвищені вимоги щодо стійкості і надійності, а також застосовуються посилені заходи нагляду за їхньою діяльністю.

Україна не є членом FSB

Група 20 (G20 or Group of Twenty)

<https://www.g20.org/about-the-g20.html>

G20 – це міжнародний форум, який об'єднує найбільші економіки світу. На його членів припадає понад 80% світового ВВП, 75% світової торгівлі і 60% населення планети.

Форум збирається щороку, починаючи з 1999 р., і включає з 2008 р. щорічний саміт за участю глав держав та урядів відповідних держав.

Крім саміту, протягом року організуються зустрічі міністрів, зустрічі шерпів (відповідають за проведення переговорів і досягнення консенсусу між лідерами), робочі групи та спеціальні заходи.

Мета: зібрати разом системно важливі промислово розвинуті країни, щоб обговорити ключові питання глобальної економіки

Країни-члени G20

ЄС	Південна Корея
Австралія	Мексика
Аргентина	Німеччина
Бразилія	ПАР
Велика Британія	Російська Федерація
Індія	Саудівська Аравія
Індонезія	США
Італія	Туреччина
Канада	Франція
КНР	Японія

**Голова (2021 р.) – прем'єр-міністр Італії
Маріо Драгі (Mario Draghi)**

LEI ROC

Глобальний ідентифікатор юридичних осіб *Global Legal Entity Identifier (LEI)*

https://www.cogencyglobal.com/legal-entity-identifier?gclid=EAlalQobChMItaCHosKU5wIVRKsYCh3-8gZDEAAAYASAAEgLS1vD_BwE

Цей код призначений для **унікальної ідентифікації юридичних осіб**, що беруть участь у фінансових транзакціях

База даних кодів LEI є міжнародним «довідником», який значно **підвищує прозорість** на світовому фінансовому ринку

Використання LEI надає можливість:

- ідентифікувати юридичну особу при здійсненні транзакції;
- перевірити статус контрагента при проведенні операцій;
- забезпечити прозорість інформації;
- мінімізувати ймовірність помилок при здійсненні транзакцій;
- спростити процедуру надання звітності регуляторам ринку.

Із січня 2018 р. код LEI **обов'язково повинні отримати всі юридичні особи, які здійснюють операції з фінансовими інструментами, що торгуються на біржах країн ЄС.**

Комерційні організації, які мають право надавати інвестиційні послуги (наприклад, банки), повинні вказувати у своїх звітах, які вони надають наглядовим установам, код LEI своїх клієнтів – юридичних осіб, які вчинили угоди з цінними паперами.

Комітет регуляторного нагляду (ROC) – це група з більш ніж 65 регуляторів фінансових ринків та інших державних органів і 19 спостерігачів з більш ніж 50 країн. Він сприяє широкому суспільному інтересу, покращуючи якість даних, що використовуються у звітності про фінансові дані, покращуючи здатність відстежувати фінансові ризики та знижуючи витрати на звітність регулятора шляхом гармонізації цих стандартів у різних юрисдикціях.

ROC було створено у 2012 р. **для координації та нагляду за світовими рамками ідентифікації юридичних осіб – Глобальною системою LEI (GLEIS)**. У жовтні 2020 р. ROC розширив свій мандат, щоб стати **Міжнародним органом управління (IGB)** глобально гармонізованого Унікального ідентифікатора транзакцій (UTI), Унікального ідентифікатора продукту (UPI) та Критичних елементів даних (CDE) **для операцій з похідними інструментами**. Будучи IGB UTI, UPI та CDE, ROC є наглядачем призначеного постачальника послуг UPI – Бюро обслуговування похідних фінансових інструментів (DSB).

3.3. Міжнародні фінансові інститути

Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund, IMF)

<https://www.imf.org/en/About>

**Директор-розпорядник
Крісталіна Георгієва**

Основні функції МВФ

- Міжнародне співробітництво у грошовій політиці.
- Розширення світової торгівлі.
- Стабілізація грошових обмінних курсів.
- Консультування країн-боржників.
- Розробка стандартів міжнародної фінансової статистики.
- Збір і публікація міжнародної фінансової статистики.
- Кредитування.

Кредити МВФ

Програма економічної політики, що лежить в основі домовленості, розробляється країною на підставі консультацій з МВФ і в більшості випадків видається Виконавчій раді Фонду в **«Листі про наміри»**

Як тільки Рада затверджує домовленість, ресурси МВФ зазвичай виділяються частками поетапно в міру реалізації програми

Основні факти про Міжнародний валютний фонд

1944	Рік заснування МВФ
190	Кількість країн-членів
150	Кількість національностей, представлених серед штатних працівників
24	Склад виконавчої дирекції, яка представляє 190 країн-членів
1 трлн дол.	Загальна сума кредитів, які може надати МВФ своїм членам
0	Відсоток, під який кредитуються найбільш бідні країни

Міжнародна асоціація страхових наглядачів (International Association of Insurance Supervisors, IAIS)

Створена у 1994 р.

Мета: сприяння ефективному нагляду в страховій галузі з метою розвитку та підтримки справедливих, безпечних і стабільних страхових ринків.

Штаб-квартира: Базель, БМР.

Генеральний секретар: Джонатан Діксон.

Члени: регулюючі та наглядові органи у сфері страхування з більш ніж 140 країн. **Україна участі не бере.**

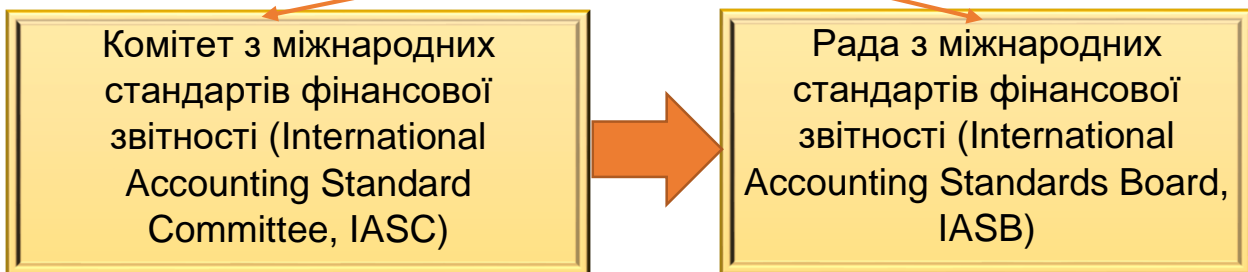
Останній звіт: <https://www.iaisweb.org/page/about-the-iais/annual-report>

**Фундація Міжнародних стандартів
фінансової звітності (International
Financial Reporting Standards Foundation,
IFRS Foundation)**

<https://www.ifrs.org/>

Фундація міжнародних стандартів фінансової звітності є **неприбутковою бухгалтерською організацією**. Її основні цілі включають розробку та просування міжнародних стандартів фінансової звітності (стандарти МСФЗ) через **Раду з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB)**, яку вона контролює.

Комітет створено в 1973 р. професійними бухгалтерськими організаціями низки країн як незалежний орган.

У 2001 р. Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку перейменовано на Раду з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (**International Accounting Standard Board, IASB**). У зв'язку з новими умовами було прийнято новий Статут. Найважливішим нововведенням стала зміна цілей Ради, які почали включати розробку єдиної системи високоякісних стандартів і гармонізацію облікових систем різних країн світу. Нові цілі більшою мірою орієнтовані на забезпечення практичного застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і їх конвергенцію з національними системами обліку.

**Група розробки фінансових заходів боротьби з
відмиванням грошей (Financial Action Task Force
on Money Laundering, FATF)**

www.fatf-gafi.org

Створена у 1989 р. за рішенням країн G-7.

Мета: розробка світових стандартів в сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму.

Штаб-квартира: Париж, Секретаріат ОЕСР.

Члени: 34 країни плюс Єврокомісія і Рада країн Перської затоки.

8 асоційованих регіональних організацій, у тому числі MONEYVAL при Раді Європи, **куди входить і Україна.**

Пленарні зустрічі відбуваються 3 рази на рік.

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. У чому привабливість мусульманської моделі банкінгу? Як ви думаєте, чому вона набуває поширення не тільки в мусульманських країнах?

2. Як трансформувалися з часом цілі і завдання групи G20? Чи там дійсно представлені найвпливовіші країни світу? Можливо, на вашу думку слід було б розширити цей склад? За якими критеріями ви запропонували б формувати це об'єднання?

3. Проаналізуйте зміни, які відбулися за останні 10 років, у переліку найбільших банків світу. Про що свідчать ці зміни? Чи не можуть вони породжувати нові суперечності у світовій банківській системі?

4. Базельські комітети при БМР. Як ви думаєте, чому Україна офіційно не стала членом Банку міжнародних розрахунків?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Серед основних видів банківських систем не виділяють:

- а) ісламську модель;
- б) англо-саксонську модель;
- в) німецьку модель;
- г) універсальну модель.

2. До функцій Банку міжнародних розрахунків не належить:

- а) сприяння співробітництву між центральними банками;

- б) спрощення міжнародних фінансових розрахунків;
- в) виконання ролі центру економічних і грошово-кредитних досліджень;
- г) надання кредитів центральним банкам країн-учасниць з метою стабілізації їх фінансового стану.

3. Банк міжнародних розрахунків створено:

- а) 1928 р.;
- б) 1930 р.;
- в) 1944 р.;
- г) 1976 р.

4. Штаб-квартира Банку міжнародних розрахунків розташована:

- а) у Цюріху;
- б) Базелі;
- в) Ганновері;
- г) Ліоні.

5. Основним завданням Базельського комітету з банківського нагляду є:

- а) встановлення прямих контактів між комерційними банками різних країн для спрощення здійснення міжнародних платежів;
- б) впровадження єдиних стандартів у сфері банківського регулювання;
- в) здійснення міжнародного фінансового моніторингу;
- г) координація зусиль національних банків у боротьбі з відмиванням грошей.

6. Рада з фінансової стабільності:

- а) надає кредити центральним банкам для стабілізації валютних курсів;
- б) розробляє рекомендації урядам країн-учасниць щодо стабілізації темпів економічного зростання;
- в) складає і регулярно оновляє списки системоутворюючих банків та страхових компаній;
- г) усе перелічене правильно.

7. Група двадцяти G20 створювалася як:

- а) саміт глав держав;
- б) міжнародна нарада міністрів фінансів та голів центральних банків;
- в) міжнародна нарада міністрів закордонних справ;
- г) систематичні зустрічі міністрів, які відповідають за зовнішню торгівлю.

8. Кредити «стенд-бай» надаються:

- а) Світовим банком;

- б) Міжнародним валютним фондом;
- в) Міжнародним банком реконструкції та розвитку;
- г) Міжнародною фінансовою корпорацією.

9. Кредити «стенд-бай» надаються з метою:

- а) допомоги країнам у подоланні короткострокових проблем з платіжним балансом;
- б) стабілізації темпів економічного зростання країни-позичальника;
- в) відновлення міжнародної платоспроможності країни після оголошення дефолту;
- г) усе перелічене правильно.

10. Міжнародна асоціація страхувальників депозитів має на меті:

- а) надання послуг зі страхування міжнародних розрахунків;
- б) страхування ризиків учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- в) міжнародне співробітництво та проведення досліджень і рекомендацій з питань, пов'язаних із системами страхування вкладів;
- г) перестраховування міжнародних ризиків.

III. Розв'яжіть задачу.

1. Інвестор має два можливих варіанти інвестування коштів у сумі 50 000 дол.:

- 1) Вкладення в доларовий 6-місячний депозит під ставку 4% річних.
- 2) Вкладення у 6-місячний депозит у гривнях під 12% річних (спот-курс на дату інвестування 25,00 грн за долар. Очікується його підвищення до 26,00 грн).

Необхідно оцінити переваги та недоліки кожного варіанта.

Міжнародний кредитний ринок

Питання, які розкривають зміст теми

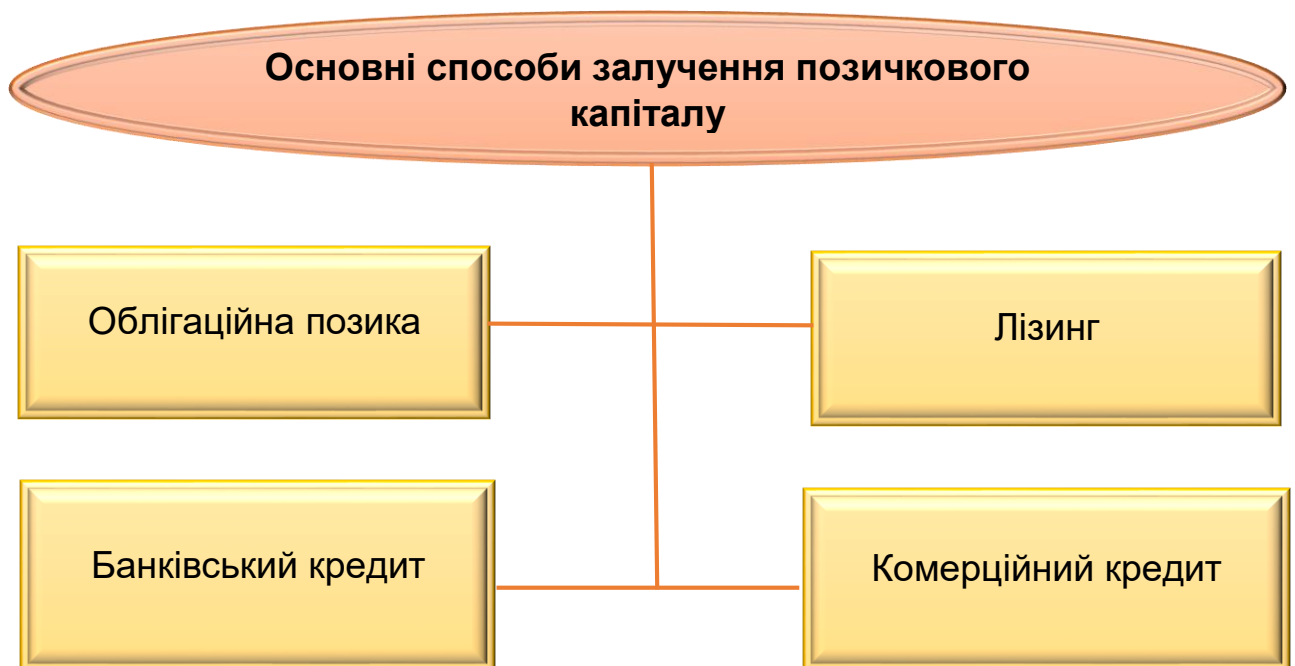
4.1. Міжнародний кредитний ринок і форми міжнародного кредиту.

4.2. Синдиковане кредитування та популярні види міжнародних кредитів.

4.3. Основні процентні ставки міжнародного кредитного ринку.

4.1. Міжнародний кредитний ринок і форми міжнародного кредиту

Міжнародний кредит – це рух позичкового капіталу, пов'язаний із наданням валютних і товарних активів одними суб'єктами світової системи господарства іншим на **умовах платності, строковості, повернення.**

Форми міжнародного кредиту

За термінами

- Короткотермінові (до 1 року).
- Середньострокові (від 1 до 5 років).
- Довгострокові (більше 5 років)

За призначенням

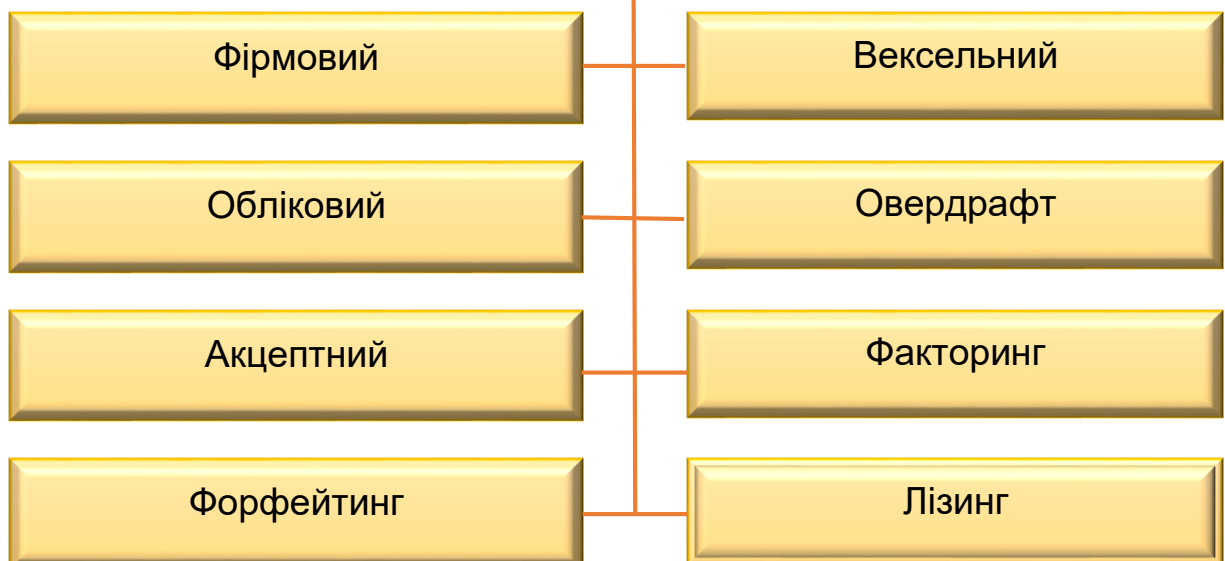
- Комерційні.
- Фінансові.
- Змішані.

Комерційні кредити надаються у товарній формі постачальником покупцеві.

Фінансові кредити надаються у грошовій формі спеціалізованими інституціями.

Змішані кредити (фірмово-банківські) можуть поєднувати грошову і товарну форму.

Основні види комерційного кредиту

Фірмовий кредит – позика, що надається експортером однієї країни імпортереві іншої країни у вигляді відстрочки платежу за поставлені товари або послуги

Строки фірмових кредитів визначаються кон'юктурою світових ринків, видом товарів і становлять 8–10 місяців

Розширення експорту машин та обладнання зумовило тенденцію продовження терміну фірмових кредитів

У цьому випадку **можливості імпортерів маневрувати на ринках потрібної їм продукції обмежені**, оскільки вони змушені звертатися лише до експортерів, які погоджуються надавати фірмові кредити, хоча їх продукція не завжди задовольняє потреби імпортера.

Фірмові кредити пов'язані з **певними ризиками для фірм-експортерів** (імпортер може затримати розрахунок або взагалі не розрахуватися), а також з додатковими витратами (сплата банкам відсотків у разі покриття потреби в грошах за рахунок банківських кредитів).

Вексельний кредит передбачає виставлення **переказного векселя (тратти)** експортером після укладання угоди з імпортером. Останній акцептує тратту (тобто погоджується на оплату векселя у встановлені терміни після одержання відповідних товарних документів).

Обліковий кредит виникає при виконанні банком операції обліку векселів, тобто придбання векселя у його тримача до настання термінів погашення. При цьому банк купує векселі з **дисконтом** (нижче суми, яка буде сплачена під час погашення векселя). Винагорода банку у відсотках до сплаченої суми при купівлі ним векселя називається **обліковою ставкою**.

Овердрафт (дослівно – перевищення кредиту) – автоматичне відкриття банком кредитної лінії імпортеру для погашення заборгованості з оплати отриманих товарів у разі відсутності достатніх коштів на розрахунковому рахунку. Погашення кредиту відбувається також автоматично за рахунок будь-яких коштів, що надходять на розрахунковий рахунок позичальника.

Акцептний кредит дуже схожий на вексельний кредит, оскільки експортер теж виписує переказний вексель (тратту), але він **акцептується не імпортером, а банком**. Фактичним кредитором виступає експортер. Банк же гарантує погашення векселя, коли настає відповідна подія.

Як правило, банки акцептують векселі **експортерів своєї країни**. Тоді цей кредит називається просто **акцептним**

Якщо вексель акцептується **банком країни імпортера**, то такий кредит називається **акцептно-рамбурсним**

Факторинг передбачає передачу експортером банку (або спеціальній факторинговій компанії) права на отримання боргу від імпортера. Як наслідок, експортер отримує від банку суму, меншу суми боргу, і тепер не має претензій до імпортера. Після погашення боргу імпортером різниця між отриманою банком сумою і сплаченою експортеру становитиме доход банку. Це винагорода банку за надання кредиту та взяття на себе ризику.

Форфейтинг схожий на обліковий кредит. Але на відміну від операції обліку векселів, за якої відповідальність за погашення векселя лежить не тільки на його емітенті, але й на кожному попередньому тримачі через спеціальний підпис на векселі (індосамент), при **форфейтингу покупець векселя бере на себе весь ризик неплатежу і не може зявити претензії попередньому власнику (без права регресу)**.

Лізинг є різновидом кредиту у вигляді обладнання, який надає право його отримувачу на експлуатацію обладнання та його подальший викуп. Отримувач лізингу сплачує відсотки за кредитом та амортизаційні відрахування, які відшкодовують знос обладнання.

Якщо обладнання здається у лізинг на термін, який близький або дорівнює терміну амортизації, то **такий лізинг називається фінансовим**

Якщо термін лізингу і термін амортизації суттєво відрізняються, то **такий лізинг називається операційним**. Після завершення його терміну обладнання або повертається, або викуповується

Форми міжнародного кредиту за джерелами

Офіційні кредити – це, як правило, кредити, які надаються урядами розвинутих країн урядам країн, що розвиваються, в рамках різноманітних програм економічної допомоги

Приватні кредити – це кредити, які надаються учасниками зовнішньоекономічних операцій, банками тощо, тобто непублічними економічними суб'єктами

Змішані кредити. У цьому випадку в кредитуванні беруть участь як приватні структури, так і держава, а також різноманітні міжнародні фінансові організації

Форми міжнародного кредиту за призначенням

Продуктивні кредити надаються для розвитку економіки країни-позичальника та використовуються на придбання обладнання, технологій, здійснення інших зовнішньоторговельних операцій

Непродуктивні кредити використовуються на фінансування утримання апарату управління, армії, обслуговування раніше отриманих запозичень та інші непродуктивні витрати

Форми міжнародного кредиту за валютою позики

Міжнародні кредити у валюті країни-боржника

Міжнародні кредити у валюті країни-кредитора

Міжнародні кредити у валюті у валюті третьої країни

Міжнародні кредити у міжнародних розрахункових валютних одиницях (СДР)

Форми міжнародного кредиту за забезпеченням

Забезпечені кредити надаються під заставу, якою можуть бути товари, різні комерційні документи, цінні папери, векселі, нерухомість та коштовності. Інколи використовують частину офіційних золотих запасів країни

Бланкові кредити надаються під зобов'язання боржника погасити їх у встановлений термін і оформляються векселем. До цієї форми кредитів належать також **контокорент і овердрафт**

4.2. Синдиковане кредитування та інші популярні види міжнародних кредитів

Синдиковані кредити – це кредити, які надаються одному позичальнику банківськими синдикатами (консорціумами), що складаються з двох або більше банків.

Банківський синдикат (консорціум) – це тимчасове об'єднання кредитних ресурсів кількох банків для реалізації певного кредитного проекту.

Необхідність синдикованих кредитів обумовлена:

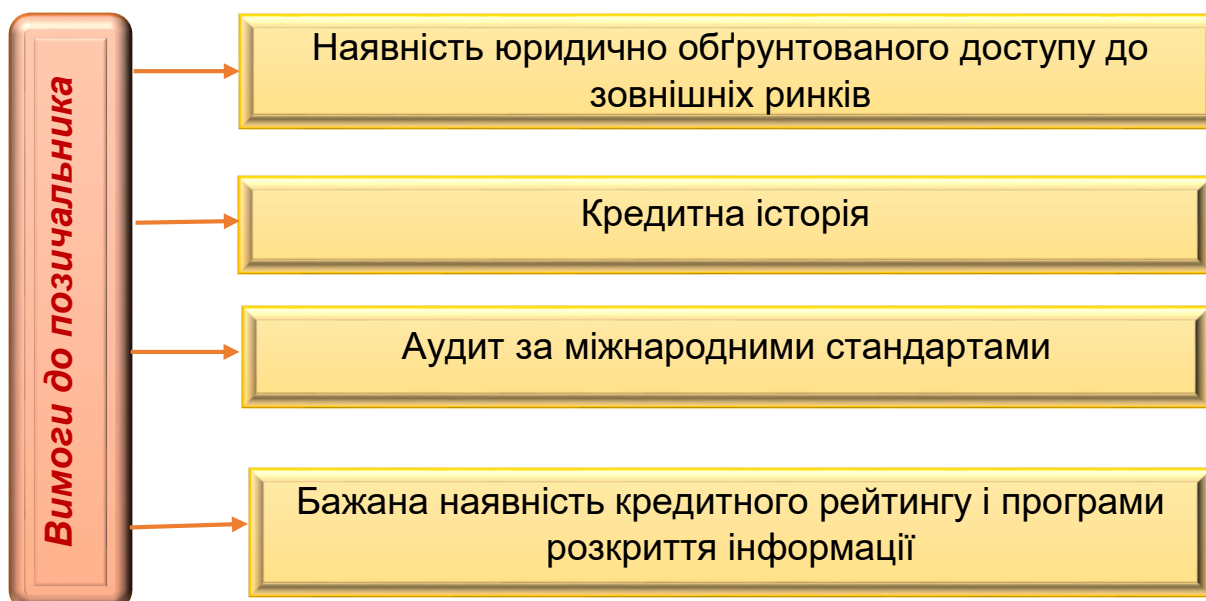
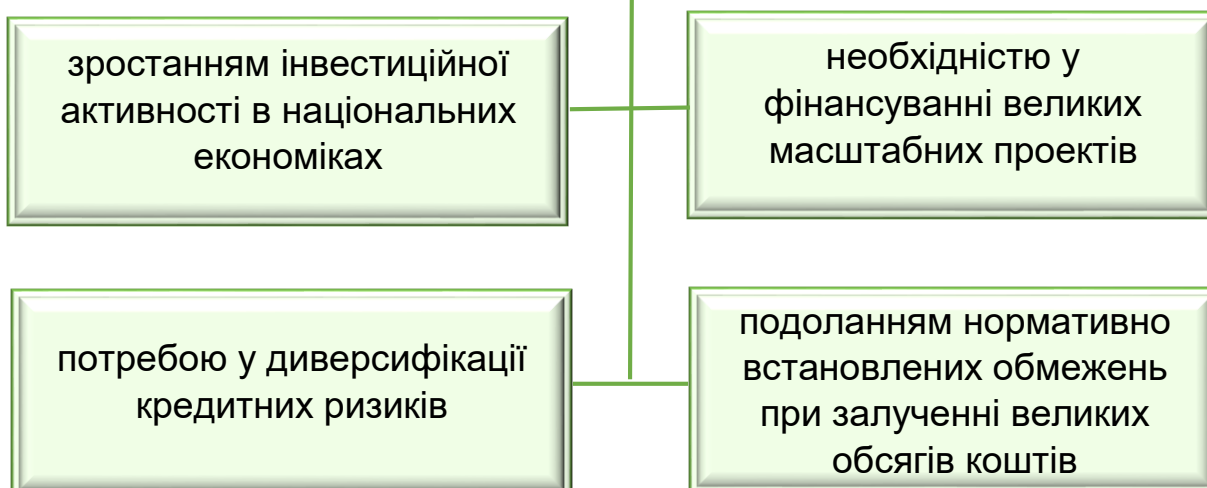
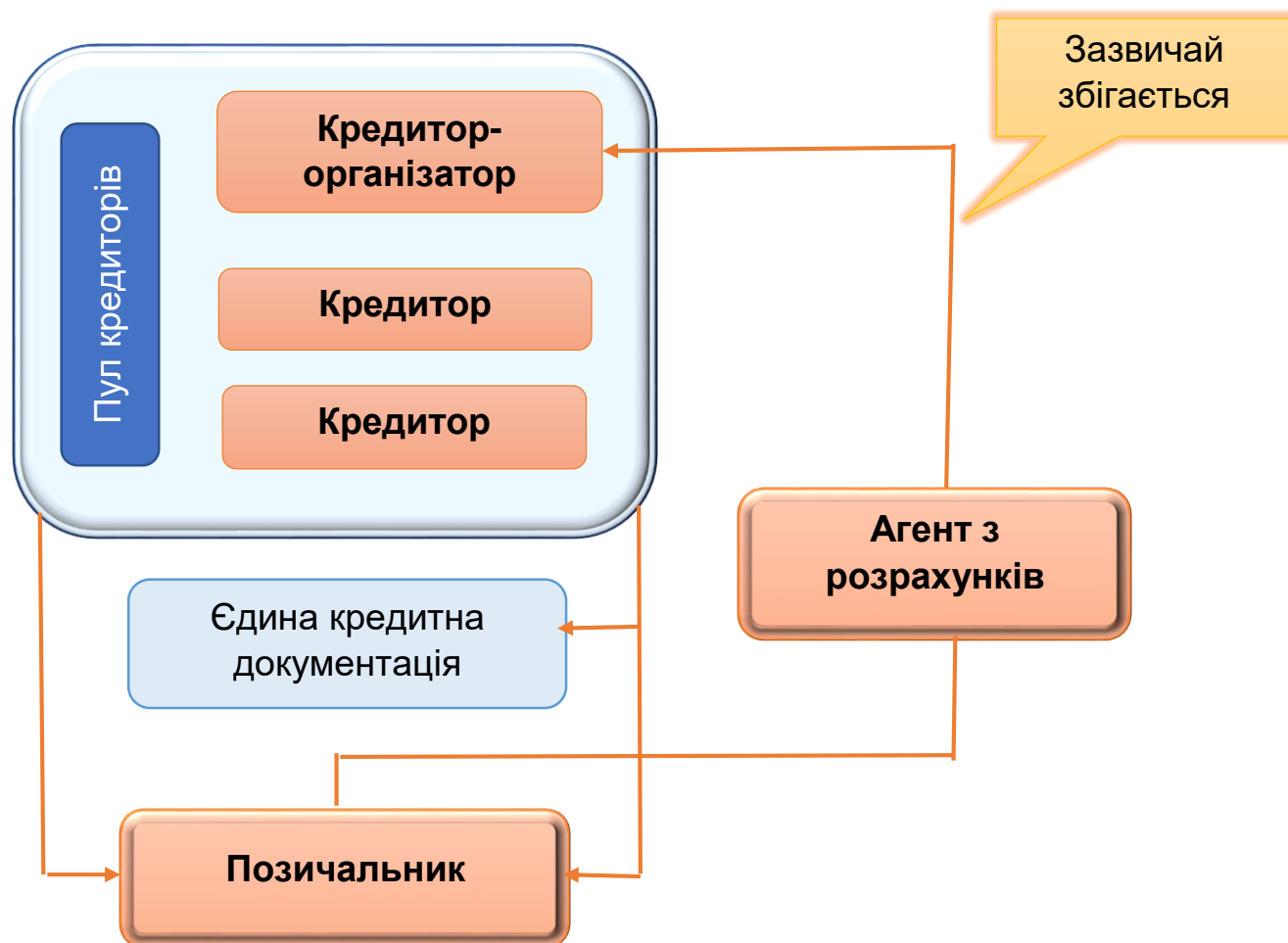

Схема організації синдикованого кредиту

Процедура синдикації

1. Вибір організатора синдикату. На цьому етапі позичальник знаходить банк, який може зайнятися формуванням синдикату. Він надсилає відповідні листи-пропозиції (seeking bid) банкам міжнародного рівня, де описує зміст потреби у синдикованій позиції. Як правило, звертаються до банків, які уже мають досвід синдикації.

2. Формування синдикату. Банк-організатор синдикату надсилає потенційним учасникам спеціальний меморандум (offering circular), де описує умови участі у синдикаті та фіксує останній термін для підтвердження участі в ньому. Процес формування синдикату закінчується, коли отримано згоду достатньої кількості учасників. Традиційно процедура займає від кількох тижнів до трьох місяців.

3. Генеральна синдикація. Суть цього етапу полягає у підготовці та підписанні підсумкової угоди про кредитування (general syndication). У ній прописуються умови надання кредиту та розмір сплачуваних позичальником комісійних, які розподіляються таким чином:

- **комісійні за управління** (сплачуються організатору синдикату);
- **комісійні за участь** (розподіляються серед банків синдикату);
- **комісійні за обслуговування кредиту, відсоток з позики** (одержують члени синдикату).

4. Кредитування. Позичальник отримує позику через банк – організатор синдикату. Залежно від умов договору позика може надаватися одноразово або частинами.

5. Погашення кредиту. Як і отримання кредиту, його погашення здійснюється через банк-організатор. В окремих випадках може бути задіяний спеціальний агент з розрахунків. Після виконання всіх зобов'язань позичальника перед кредитором та підписання підсумкового акту звірки **синдикат припиняє своє існування.**

Інші популярні міжнародні кредити

Інвестиційні банківські кредити

- надаються позичальникові одним банком-кредитором;
- потребують бізнес-плану і техніко-економічного обґрунтування проекту;
- видаються на термін, що не перевищує строку окупності самого проекту;
 - мають цільовий характер;
- вимагають передавання активів позичальника під заставу.

Бридж-кредити під майбутнє IPO

Є певною альтернативою інвестиційним банківським кредитам. Надаються у випадку, коли компанія приймає рішення про вихід на IPO (Initial public offering), однак має потребу в інвестуванні ще до завершення розміщення своїх цінних паперів на біржі.

ЕКА-кредитування

Експортно-кредитне агентство – це державна або приватна установа, яка здійснює підтримку національного експорту.

Найвідомішими приватними експортно-кредитними агентствами є **Euler Hermes (Німеччина)**, **COFACE (Франція)**, **Atradius (Голландія)**.

Приватні експортно-кредитні агентства працюють також в **Португалії, Литві, Греції, Австрії та Аргентині**

Відомими державними експортно-кредитними агентствами є **Eximbank (США)**, **NEXI (Японія)**, **ECGD (Велика Британія)**. Змішану форму власності мають **SBCE (Бразилія)**, **CESCE (Іспанія)**, **SEK (Швеція)**, **ECGE (Єгипет)**

Функції ЕКА

Надання держгарантій за експортними кредитами

Страховання експортних кредитів і угод від політичних та інших видів ризиків

Організаційна та інформаційно-аналітична підтримка експортних операцій

Згідно із Законом України «Про забезпечення масштабної експортної експансії українських виробників шляхом страхування, гарантування і здешевлення кредитування експорту» (2016 р.) створено **приватне акціонерне товариство «Експортно-кредитне агентство»**, 50% акцій плюс 1 в якому належить державі (<https://eca.gov.ua/>).

Презентацію діяльності ЕКА можна знайти за цим посиланням:
https://eca.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/prezentacziya_eka.pdf

4.3. Основні процентні ставки міжнародного кредитного ринку

Лондонська міжбанківська пропонована ставка (London Interbank Offered Rate, LIBOR or ICE LIBOR)

Середньозважена процентна ставка за міжбанківськими кредитами, що надаються банками, які виступають на лондонському міжбанківському ринку з пропозицією коштів в 5 валютах і на 7 різних періодів – від одного дня до 12 місяців.

LIBOR виступає загально визнаною ключовою базовою процентною ставкою, яка вказує на витрати на запозичення між банками. Курс обчислюється та публікується щодня **Міжконтинентальною біржою (ICE)**.
(<https://www.intercontinentalexchange.com/index>)

MIBOR (Mumbai Interbank Offered Rate) розраховується в Індії.
SIBOR (Singapore Interbank Offered Rate) розраховується в Сінгапурі.
HIBOR (Hong Kong Interbank Offered Rate) розраховується в Гонконзі.

Європейська міжбанківська пропонована ставка (European Interbank Offered Rate, EURIBOR) з 1999 р.

Усереднена процентна ставка за міжбанківськими кредитами в євро і доларах (з червня 2011 р.). Підрахунок ставки йде від 1 тижня до 12 місяців.

Розрахунок і публікацію ставки здійснює Reuters щодня об 11:00 за центральноевропейським часом на підставі даних, що надаються 39 банками (3 поза ЄС) з першокласним рейтингом.

Eonia (Euro Over Index Average) – це середня базова ставка овернайт, за якою європейські банки кредитують один одного в євро. Eonia – це відсоткова ставка за одноденні позики між європейськими банками, вважається міжбанківською ставкою. Eonia являє собою середню ставку овернайт 28 найбільш відомих банків, які називаються **панельними банками**.

Очікується, що завдяки європейським регуляторним реформам Eonia буде замінено до 2022 р. більш комплексним еталоном під назвою **ESTER**.

ESTER також є процентною ставкою овернайт, але являє собою середнє значення оптових ставок у Європі. Ці оптові ставки зазвичай використовуються для банків та інституційних інвесторів, таких як пенсійні фонди. Однією з ключових причин переходу на ESTER є те, що більше банків зроблять внесок у середню ставку ESTER, ніж зараз у Eonia. У результаті ESTER має бути більш репрезентативним, ніж Eonia, на ринку короткострокових процентних ставок.

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. Питання співробітництва України з МВФ постійно стоїть на порядку денному. На вашу думку, чому так важливо підтримувати це співробітництво, адже розміри кредитів, які Україна отримує від МВФ, не є значними, вони покривають лише невелику частину потреби в зовнішніх запозиченнях? І чому постійно виникають проблеми з новими запозиченнями?

2. Чому виникає потреба у синдикованому кредитуванні? Як, на вашу думку, суб'єкти з яких країн частіше використовують синдиковане кредитування як позичальники – розвинутих чи тих, що розвиваються? Наведіть відповідні аргументи.

3. Навіщо необхідні основні процентні ставки міжнародного кредитного ринку, адже при укладанні кредитної угоди сторони кожний раз домовляються про конкретну кредитну ставку? Як використовуються ці ставки у практиці міжнародного кредитування?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. До основних принципів міжнародного кредитування не належить принцип:

- а) платності;
- б) строковості;
- в) забезпеченості;
- г) правильна відповідь відсутня.

2. Комерційний кредит – це:

- а) кредит, який надається постачальником продукції її покупцеві у натуральній формі;
- б) кредит, який надається з метою отримання комерційної вигоди;
- в) надання обладнання у тимчасове використання для отримання прибутку;
- г) спеціальний вид кредиту, який надається комерційними банками для ведення міжнародної торгівельної діяльності.

3. Овердрафт відрізняється від звичайного кредиту тим, що:

- а) видається у натуральній формі;
- б) видається у грошовій формі;
- в) на погашення йде уся сума, яка надходить на рахунок позичальника;

г) надається на чітко визначений термін.

4. Фінансовий лізинг передбачає:

а) фінансування лізингодавцем поточних ремонтів обладнання;

б) передачу обладнання на строк, який дорівнює або близький до термінів амортизації;

в) передачу обладнання на строк, який не перевищує половини терміну амортизації;

г) правильна відповідь відсутня.

5. Бланкові кредити:

а) надаються під заставу майна та оформляються на спеціальних типових бланках;

б) надаються лише спеціальними інвестиційними банками;

в) надається під зобов'язання боржника погасити його у встановлений термін і оформляється соло-векселем з одним підписом – позичальника;

г) надаються під гарантії іншої кредитної установи.

6. Синдиковані кредити надаються:

а) двома або більшою кількістю кредиторів;

б) підприємствам, які зареєстровані в організаційно-правовій формі синдикату;

в) під заставу пайових цінних паперів;

г) у валюті країни-позичальника.

7. Необхідність синдикованих кредитів викликана:

а) зростанням інвестиційної активності в національних економіках;

б) необхідністю у фінансуванні великих масштабних проєктів;

в) диверсифікацією кредитних ризиків;

г) усе перелічене правильно.

8. Інвестиційні банківські кредити:

а) видаються на строк, що не перевищує строк окупності інвестиційного проєкту;

б) видаються лише інвестиційними банками;

в) видаються на термін не менше 5 років;

г) обов'язково передбачають паритетну участь у фінансуванні проєкту банку та позичальника.

9. Основними функціями експортно-кредитних агентств є:

а) надання держгарантій за експортними кредитами;

б) страхування експортних кредитів і угод від політичних та інших видів ризиків;

в) організаційна та інформаційно-аналітична підтримка експортних операцій;

г) усе перелічене правильно.

10. У якому з тверджень допущено помилку:

- а) LIBOR визначається у Лондоні;
- б) SIBOR визначається у Сінгапурі;
- в) MIBOR визначається у Мюнхені;
- г) NIBOR визначається у Гонконзі.

III. Розв'яжіть задачі.

1. Боргове зобов'язання (вексель) номіналом 400 тис. дол. передбачає нарахування 20% річних до номіналу та підлягає погашенню через 90 днів. Власник векселя передав його для отримання коштів у банку за 45 днів до терміну погашення за відсотковою ставкою 12% річних.

Визначити суму, яку отримав власник векселя, і суму дисконту банку.

2. Держава розмістила на євrorинку облігації зовнішньої позики обсягом 500 млн. дол. США під 6,875% річних, на строк 5 років. При розрахунку вважати, що всі відсоткові виплати будуть проведені своєчасно. Потрібно розрахувати:

- 1. Обсяг виплат відсотків у доларах за рік і всього.
- 2. Графік виплат за роками.

Змістовий модуль 2. МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ

Розділ 5

Міжнародні розрахунки та їх організаційні засади

Питання, які розкривають зміст теми

- 5.1. Поняття міжнародних розрахунків та їх організаційні засади.
- 5.2. Валютно-фінансові та платіжні умови міжнародних операцій.
- 5.3. Типи, види та форми міжнародних розрахунків.
- 5.4. Валютний кліринг та його форми.

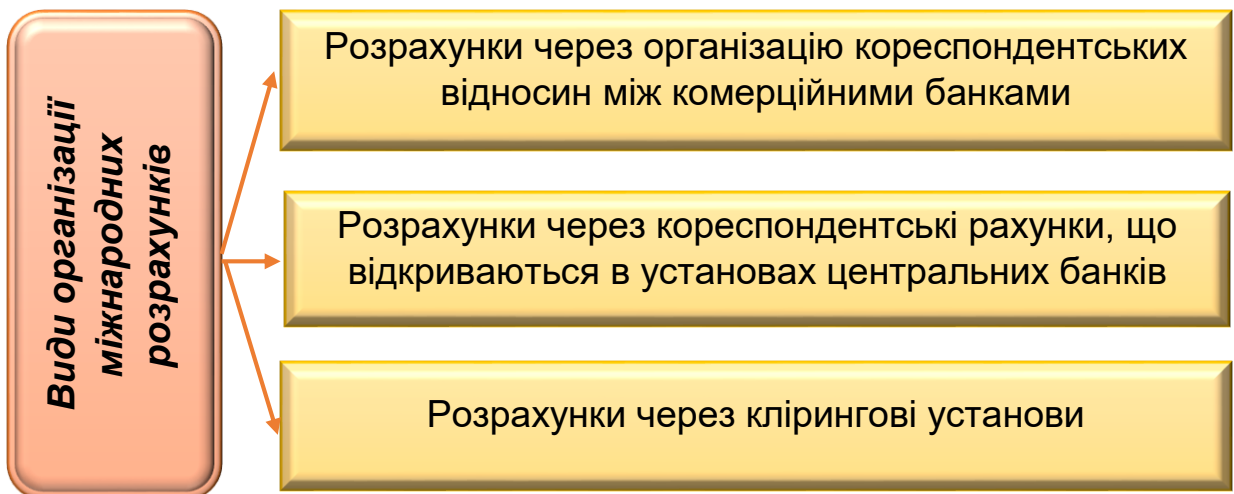
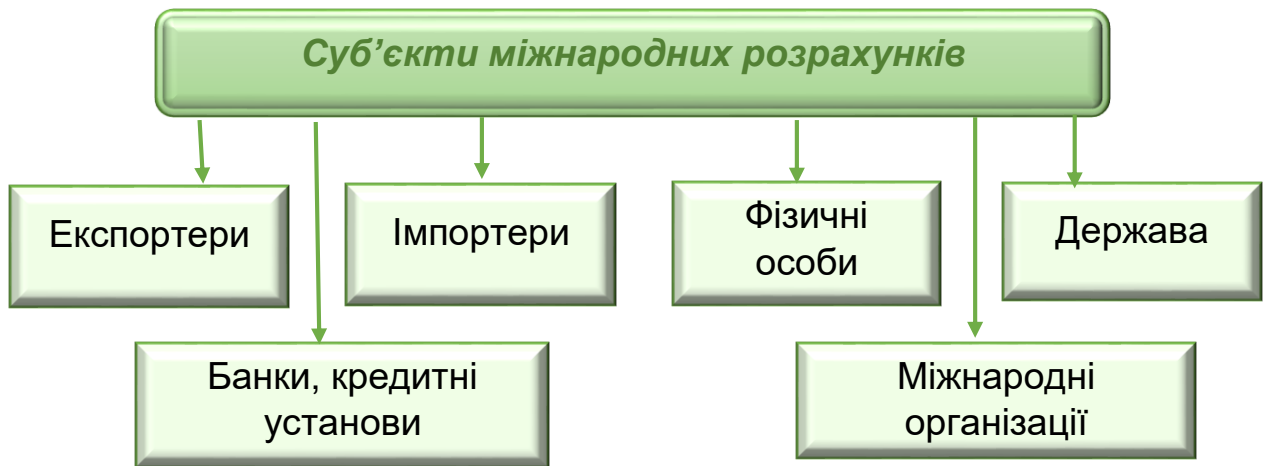
5.1. Поняття міжнародних розрахунків та їх організаційні засади

Міжнародні розрахунки – це система механізмів реалізації грошових вимог та зобов'язань, що виникають між різними суб'єктами у сфері міжнародних економічних відносин

– необхідність обумовлена міжнародною торгівлею, вивозом капіталу, міграційними процесами тощо

– здійснюються переважно у безготівковій формі шляхом відповідних записів на банківських рахунках в уповноважених банках

– як правило, безпосередньо пов'язані з обміном валют

5.2. Валютно-фінансові та платіжні умови міжнародних операцій

«Зовнішньоекономічний договір (контракт)» – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, яка спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності».

Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01#Text>)

Валюта ціни (валюта угоди) – валюта, в якій фіксується вартість товару. Це може бути валюта країни-експортера, валюта країни-імпортера, валюта третьої країни або міжнародна розрахункова грошова одиниця (наприклад СДР).

Валюта платежу – це валюта, в якій здійснюється оплата товару. Нею може бути валюта країни-експортера, валюта країни-імпортера, валюта третьої країни. Якщо валюта платежу не збігається з валютою ціни, у контракті зазначається курс, за яким **валюта ціни має переводитись у валюту платежу.**

У контракті встановлюються умови перерахунку, зокрема:

курс певного виду платіжного засобу – телеграфного переказу за платежами без тратт чи векселя за розрахунками, пов'язаними з кредитом

час коригування (наприклад, напередодні чи в день платежу) на певному валютному ринку (продавця, покупця чи третьої країни)

курс, за яким здійснюється перерахунок: звичайно середній курс, іноді курс продавця чи покупця на відкриття, закриття валютного ринку чи середній курс дня

Важливо! Різні валюта ціни і валюта платежу – один з простих методів страхування валютного ризику.

Способи платежу визначають співвідношення часу оплати за товар та його фактичної поставки.

Основними способами платежу є:

готівковий платіж;

платіж авансом

платіж у кредит

кредит з опціоном, тобто правом вибору готівкового платежу

Платіж готівкою передбачає повний розрахунок за товар до моменту переходу товару або товаророзпорядчих документів у розпорядження покупця або у момент цього переходу.

Готівковий платіж може бути у формі **чека, переказу, акредитиву чи інкасо.**

Авансовий платіж здійснюється завчасно, до постачання товару чи послуги імпортеру. У цьому випадку імпортер по суті кредитує експортера. У світовій практиці такий спосіб розрахунків використовується при постачанні дорогого обладнання, дорогоцінних металів чи зброї. Може використовуватися часткове авансування у поєднанні з готівковими платежами.

При розрахунку у кредит експортер отримує винагороду після отримання товару чи послуги імпортером. У цьому випадку експортер кредитує імпортера. Кредитування може відбуватися із залученням банківського кредиту або без нього (комерційний кредит).

Кредит з опціоном дає право імпортеру зробити вибір: отримати відстрочку платежу, але втратити знижку чи відмовитися від кредитування та здійснити готівковий платіж за зниженими цінами.

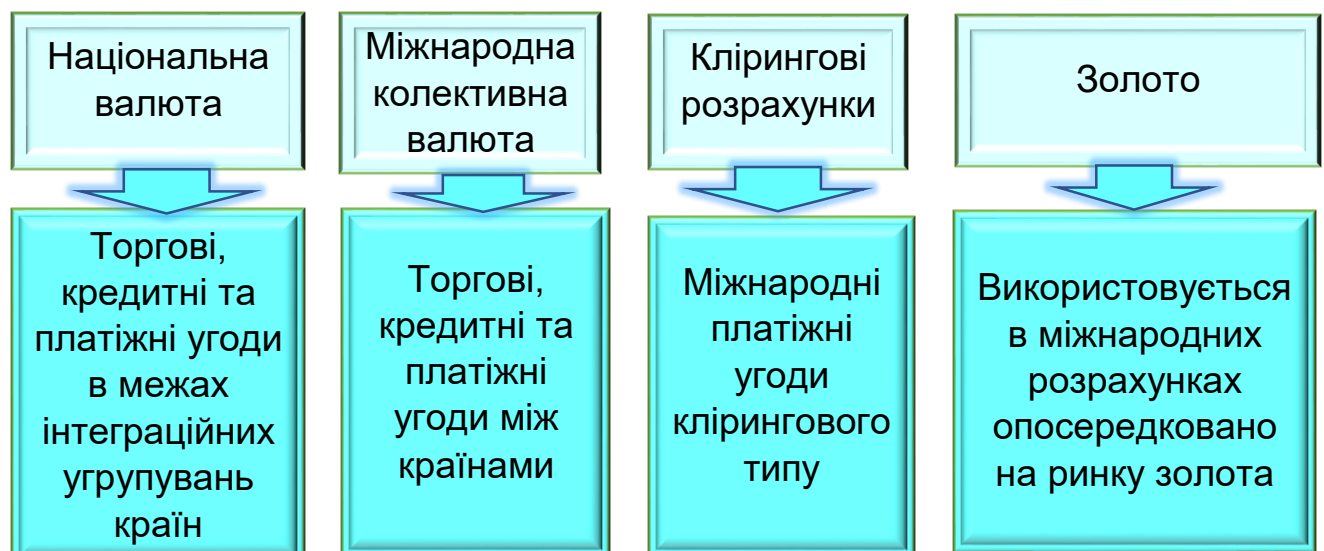
Для
страхування
валютних
ризиків
використовують
застереження

Це частина договірною угоди, яка може змінюватися залежно від настання подій, які описані у договорі та стосуються стану валютних курсів чи інших факторів ризику

5.3. Типи, види та форми міжнародних розрахунків

Типи міжнародних розрахунків

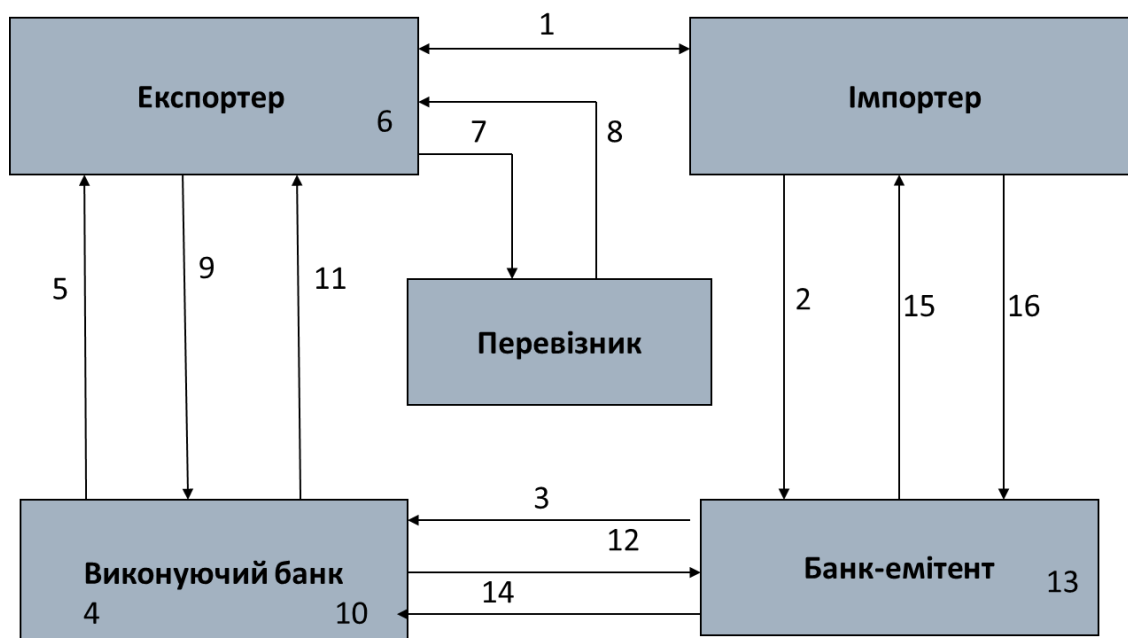
Види міжнародних розрахунків залежать:	
Від специфіки суб'єкта	– між конкретними контрагентами
	– між банками
	– між банком та контрагентом
	– між державою і банком
	– між державами
Від специфіки об'єкта	– торгові операції
	– інвестиційні операції
	– некомерційні операції
Від умов розрахунку	– готівкові
	– з наданням кредиту
Від форми міжнародних розрахунків	– авансові платежі
	– акредитив
	– інкасо
	– банківський переказ
	– банківський вексель
	– банківський чек
	– відкритий банківський рахунок
	– консигнація

Авансові платежі передбачають сплату імпортером вартості товару в момент подання заявки на придбання. Найбільш ризикова форма розрахунків для імпортера. Найчастіше використовується в умовах недовіри до платоспроможності імпортера. Не є поширеною формою розрахунків у сучасній світовій торгівлі.

Акредитив передбачає, що банк на прохання імпортера здійснить оплату постачання товару після отримання документів про відвантаження або ж оплатить векселі, виставлені йому експортером. Акредитив вирішує проблему взаємної недовіри експортера та імпортера і знижує рівень їх ризиків.

Схема проходження акредитиву:

1. Підписання зовнішньоекономічного контракту, що передбачає використання акредитивної форми розрахунків.
2. Надання імпортером заявки своєму банку на відкриття акредитива.
3. Відкриття акредитива.
4. Перевірка банком експортера акредитива.
5. Інформування експортера про відкриття акредитива.
6. Перевірка відповідності умов акредитива умовам зовнішньоекономічного договору.
7. Відвантаження товару перевізнику.
8. Отримання від перевізника транспортних документів.
9. Надання у виконуючий банк документів, зазначених в акредитиві.
10. Перевірка відповідності документів умовам акредитива.
11. Здійснення платежу за акредитивом на рахунок експортера.
12. Пересилання документів у банк-емітент.
13. Перевірка відповідності документів умовам акредитива.
14. Переведення компенсації за акредитивом у виконуючий банк.
15. Передавання документів заявнику акредитива.
16. Переведення банку-емітенту суми платежу за акредитивом та суми комісії за відкриття акредитива.

Інкасо – форма розрахунку, за якої банк експортера за його дорученням отримує платіж від імпортера за відвантажений товар чи послугу та зараховує кошти на рахунок експортера.

Банківський переказ використовується у випадку, коли імпортер має намір переказати певну суму грошей в рахунок виконання угоди з експортером, використовуючи банківську систему. На практиці це буде мати вигляд доручення банку експортера від банку імпортера виплатити експортеру за рахунок імпортера певну суму грошей із зазначенням способу відшкодування виплаченої суми.

Сьогодні банківський переказ здійснюється переважно через систему електронних переказів СВІФТ.

Товариство всесвітніх міжбанківських фінансових каналів зв'язку SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) – міжнародна міжбанківська система передавання інформації та здійснення платежів.

Ця система дозволяє фінансовим установам в усьому світі відправляти й отримувати інформацію про фінансові операції у безпечній, стандартизованій та надійній формі.

<https://www.swift.com/about-us>

Банківський вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселеутримувачу).

У міжнародних розрахунках використовується як **простий**, так і **перевідний вексель**.

Як правило, банки мають кореспондентські рахунки у закордонних банках. Це дає можливість використовувати банківські чеки.

Банківський чек – це грошовий документ встановленої форми, який містить наказ банку банку-кореспонденту про перерахування певної суми з його поточного рахунка власнику чека.

Форма розрахунку **«відкритий банківський рахунок»** застосовується при продажу на кредитних умовах, узгоджених між експортером та імпортером. Ця форма досить вигідна для імпортера, оскільки він отримує можливість отримати товар та здійснювати його продаж до настання терміну оплати.

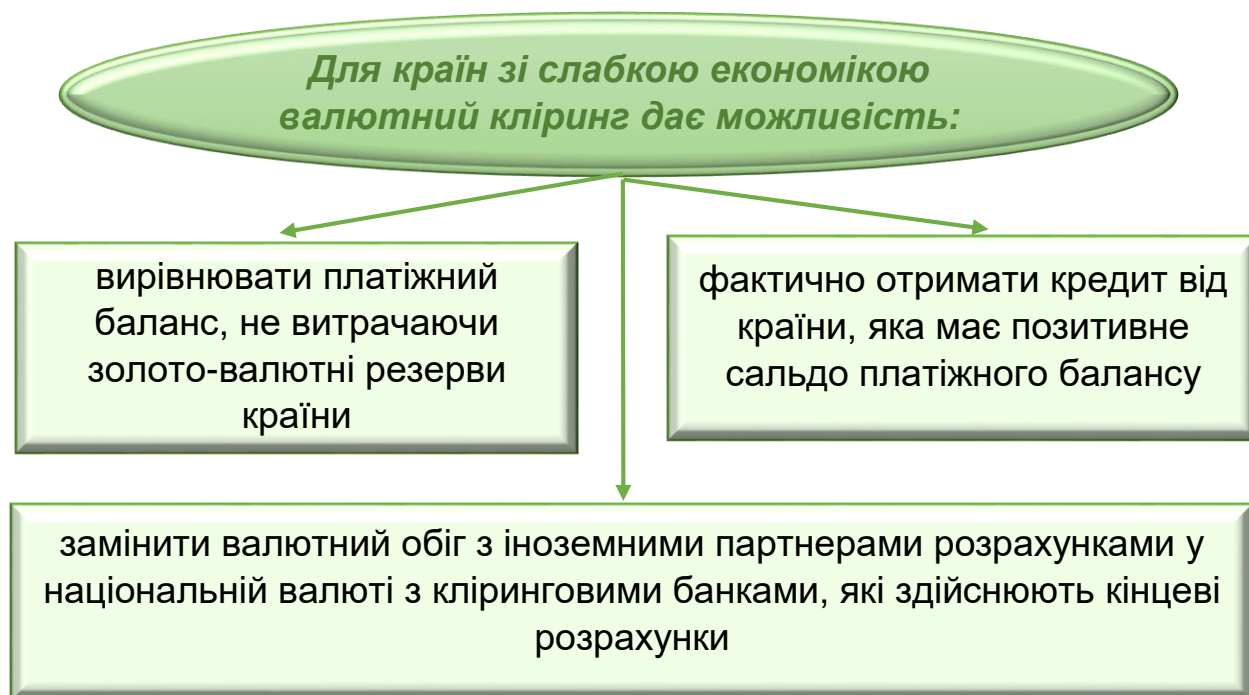
Найчастіше використовується у відношеннях між головною компанією та її закордонними філіями чи відокремленими структурними підрозділами. Передбачає високий рівень довіри до імпортера та високий рівень ризику для експортера.

Консигнація передбачає, що постачальник (експортер) постачає продукцію імпортеру та залишається її власником протягом усього періоду реалізації. Розрахунки здійснюються або частинами, або повністю, але тільки за фактично реалізовану продукцію. Як і попередня форма розрахунків, найчастіше використовується у відношеннях між головною компанією та її закордонними філіями.

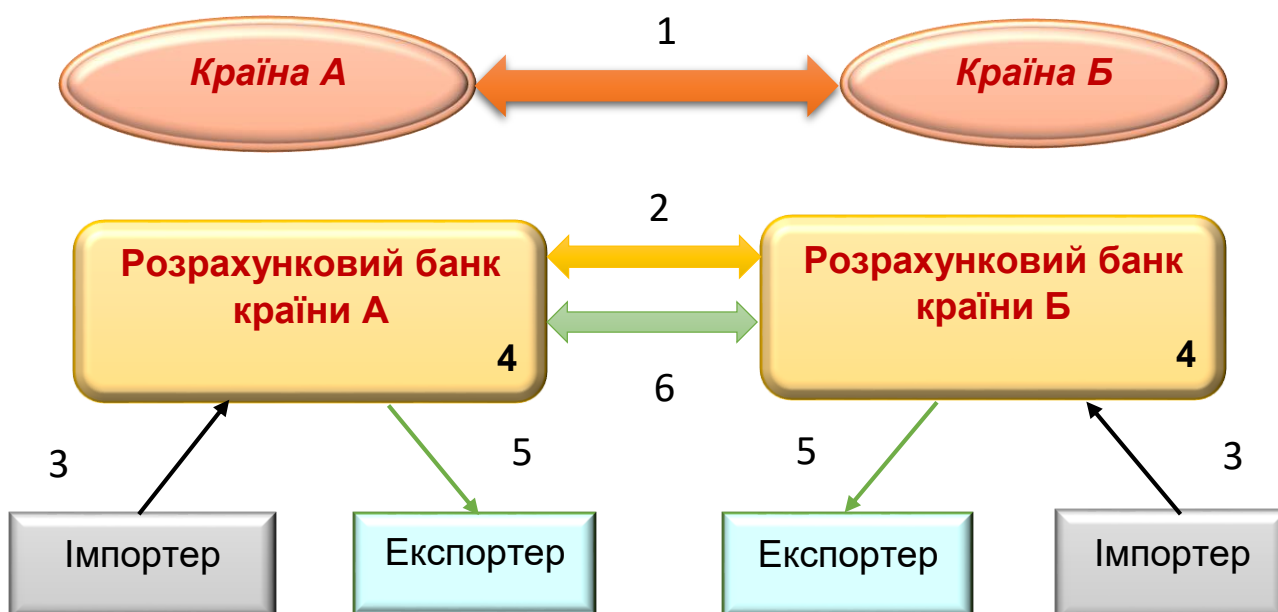
5.4. Валютний кліринг та його форми

Валютний кліринг являє собою міжнародну угоду, яка передбачає взаємний залік міжнародних валютних вимог та зобов'язань. По суті, це виключає міжнародні перекази валюти (кожна сторона здійснює виконання доручень іншої за рахунок власних запасів валюти, а після закінчення певного терміну відбувається зіставлення платежів та розраховується сальдо платежів).

Важливо! На відміну від внутрішнього міжбанківського клірингу, який є добровільним, валютний кліринг – це обов'язкова процедура у разі підписання країнами відповідної угоди.

Механізм валютного клірингу

1. Укладання валютно-клірингової угоди між країнами.

2. Взаємне відкриття кореспондентських рахунків розрахунковими банками в національній валюті країни-партнера.

3. Виконання імпортером своїх зобов'язань шляхом перерахунку коштів розрахунковому банку в національній валюті.

4. Зарахування коштів на кореспондентський рахунок банку-партнера.

5. Сплата коштів експортерам, які їм належать, у місцевій валюті.

6. Virівнювання сальдо на клірингових рахунках.

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. Чому в зовнішньо-торговельних угодах досить часто валюта ціни та валюта платежу відрізняються? Хто більше зацікавлений у такій відмінності – експортер чи імпортер?

2. Які фактори обумовлюють вибір форми міжнародних розрахунків?

3. У чому вигріші та прогріші імпортера і експортера при використанні акредитиву?

4. Яким чином можна страхувати валютні ризики в міжнародних договорах?

5. Як ви думаєте, чому сьогодні валютний кліринг не має такого поширення, як ще кілька десятиліть тому?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Міжнародні розрахунки можуть здійснюватися через:

а) кореспондентські рахунки, що відкриваються в установах центральних банків;

б) клірингові установи;

в) кореспондентські рахунки, які комерційні банки відкривають один в одного;

г) усе перелічене правильно.

2. До товарно-цінових застережень у міжнародному контракті належать:

а) застереження щодо зміни валютного курсу валюти контракту;

б) застереження щодо зміни курсу валюти платежу;

в) застереження щодо змінної (ковзкої) ціни, коли ціна підвищується за умови зростання ціноутворюючих складових;

г) застереження щодо зміни товарного асортименту у зв'язку з виникненням форс-мажорних обставин.

3. Найбільш ризиковою для імпортера вважається форма міжнародних розрахунків у вигляді:

- а) акредитиву;
- б) авансового платежу;
- в) відкритого рахунку;
- г) інкасо.

4. Найбільш ризиковою для експортера вважається форма міжнародних розрахунків у вигляді:

- а) акредитиву;
- б) авансового платежу;
- в) відкритого рахунку;
- г) інкасо.

5. Револьверний акредитив:

- а) дає змогу скоротити час на здійснення платежу;
- б) дає змогу оплачувати поставку товару частинами, відповідними частинам платежу;
- в) відкриває можливості для перестраховання своєчасності платежу в банку імпортера;
- г) усе перелічене правильно.

6. Инкасова форма розрахунку більш вигідна для імпортера, ніж для експортера, оскільки:

- а) оплата здійснюється після отримання документів про відвантаження;
- б) оплата відвантаженого товару зменшує ризик;
- в) експортеру після відвантаження товару не гарантується оплата;
- г) усе перелічене правильно.

7. Товариство *всесвітніх міжбанківських фінансових каналів зв'язку (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications, SWIFT)* почало офіційно працювати з:

- а) 1965 р.;
- б) 1973 р.;
- в) 1977 р.;
- г) 1993 р.

8. Договір консигнації передбачає:

- а) збереження за експортером права власності на товар доти, доки імпортер не продасть товар та не розрахується з експортером;
- б) можливість експортеру отримати попередній платіж ще до відвантаження товару;
- в) зобов'язання імпортера здійснити оплату товару зразу після отримання підтвердження про його відправку експортером;

г) зобов'язання експортера відвантажити товар протягом двох робочих днів з моменту отримання платежу від імпортера.

9. Валютний кліринг – це:

а) збіг ринкового курсу валюти з її паритетом купівельної спроможності;

б) угода між урядами двох і більше країн про обов'язковий взаємний залік міжнародних вимог і зобов'язань;

в) договір про можливість погашення валютного кредиту поставками продукції, яка вироблена на обладнанні, придбаному за рахунок кредитних коштів;

г) правильна відповідь відсутня.

10. Цілями валютного клірингу не є:

а) вирівнювання платіжного балансу без витрат золотовалютних резервів;

б) отримання пільгового кредиту від контрагента, який має активний платіжний баланс;

в) поповнення доходів державного бюджету за рахунок різниці у валютних курсах;

г) правильна відповідь відсутня.

Платіжний баланс (BoP) та міжнародна інвестиційна позиція (IIP)

Питання, які розкривають зміст теми

6.1. Категорії платіжного балансу та категорії міжнародних інвестиційних позицій.

6.2. Фактори, що впливають на платіжний баланс, та основні методи регулювання платіжного балансу.

6.3. Платіжний баланс України.

6.1. Категорії платіжного балансу та категорії міжнародних інвестиційних позицій

Дослідження міжнародних розрахунків країн має досить тривалу історію. Воно розпочалося з поняття «торговельний баланс», яке було введене до наукового обігу та практичного використання ще представниками меркантилізму. Вважається, що першим це зробив англійський меркантиліст **Едвард Місселден**, який у своїй книзі «The Circle of Commerce; or, The Balance of Trade», що вийшла вперше у 1623 р., не тільки дав своє визначення торгового балансу, але й зробив спробу поррахувати його для Англії 1621 р.

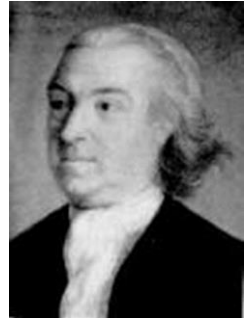
Подальший розвиток теорія торговельного балансу набула у праці **Томаса Мана (1571–1641)** «Багатство Англії у зовнішній торгівлі, або Баланс нашої зовнішньої торгівлі як регулятор нашого багатства», яка вперше була опублікована у 1664 р.

Підходить до оцінки руху грошей (зокрема, срібла) через кордон з позиції кінцевого результату

Вводить поняття «загальний торговий баланс», який описує відносини не з однією країною, а із зовнішнім світом в цілому

Уже в середині XVIII ст. певну роль у міжнародних відносинах починає відігравати вивіз капіталу. І хоча його питома вага порівняно із зовнішньою торгівлею залишається незначною, дослідники намагаються і його вводити до економічного аналізу. З'являється нове поняття – **платіжний баланс**, яке на відміну від торговельного балансу враховує також інші канали притоку та відтоку грошей з країни.

Прийнято вважати, що першим термін «платіжний баланс» запропонував **Джеймс Стюарт (1712–1780)** у праці «Дослідження про принципи політичної економії» (1767 р.). Він першим указав і детально розглянув взаємозв'язок між зовнішньою торгівлею і рухом капіталу.

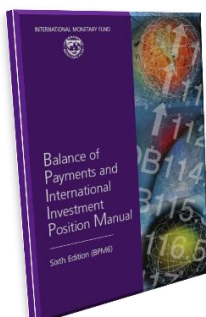
Визначення платіжного балансу того часу можна сформулювати як сукупність платежів, отриманих з-за кордону і здійснених на користь інших країн за певний проміжок часу (або на певну дату).

У 1928 р. Ліга націй разом з Міжнародною торговельною палатою представила нову схему платіжного балансу, де спостерігається **відхід від його спрощеного тлумачення як лише руху міжнародних платежів.**

Після Другої світової війни функція формування методики розрахунку платіжного балансу перейшла до Міжнародного валютного фонду. Уже у 1948 р. ним було видано методичні рекомендації «Balance of Payment Manual». Саме під такою назвою вийшло ще чотири видання (1950, 1961, 1977, 1993 рр.). Документ же, який є чинним на сьогодні, було прийнято у 2009 р., і він має іншу назву: «**Balance of payments and international investment position manual**» (BPM6).

Схожість та відмінність платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції країни

Платіжний баланс	Міжнародна інвестиційна позиція
«Це статистичний звіт, який підсумовує операції між резидентами та нерезидентами протягом певного періоду . Він складається з рахунку товарів і послуг, рахунку первинного доходу, рахунку вторинного доходу, рахунку капіталу та фінансового рахунку. У системі бухгалтерського обліку подвійних операцій, яка лежить в основі платіжного балансу, кожна операція реєструється як така, що складається з двох записів, а сума кредитних записів та сума дебетових записів однакова»*	«Це статистичний звіт, який у певний момент часу показує вартість: фінансових активів резидентів економіки, які є вимогами до нерезидентів або є золотими злитками, що утримуються як резервні активи; і зобов'язання резидентів економіки перед нерезидентами. Різниця між активами та пасивами – це чиста позиція в МІП і являє собою чисту вимогу або чисте зобов'язання перед рештою світу»*
<i>Містить інформацію про прямі іноземні інвестиції, портфельні іноземні інвестиції, інші інвестиції та резервні активи</i>	
Показує, як змінилися показники протягом певного періоду	Показує, яке значення мають показники на певну дату. Порівняння зі значенням показника на попередню дату дозволяє розрахувати його зміну
Відображає зміну показника лише в результаті операційної діяльності	Враховує зміни не тільки в результаті операційної діяльності, але й під впливом зміни курсової вартості, переоцінки капіталу та інших факторів
<i>Містить інформацію про поточні операції та рух капіталу</i>	<i>Не містить інформацію про поточні операції та рух капіталу</i>

* *Balance of payments and international investment position manual. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009. 371 p.*

Важливо! Найбільш повна, об'єктивна та актуальна інформація щодо стану платіжних балансів та міжнародних інвестиційних позицій держав світу розкривається у виданнях МВФ.

Групування європейських країн за показником питомої ваги чистої міжнародної інвестиційної позиції у ВВП країни*

Гіперактивні реципієнти (< -100%)	Активні реципієнти (-60...-100%)	Поміrkовані реципієнти (-20...-60%)	
Ірландія Греція Кіпр Португалія	Бельгія Сербія Іспанія Словаччина	Хорватія Білорусія Польща Албанія Угорщина Румунія Молдова	Латвія Болгарія Велика Британія Литва Франція Естонія Чехія
Збалансована позиція (-20...+20%)			
Україна Словенія Італія		Фінляндія Австрія Швеція	
Поміrkовані інвестори (20...60%)	Активні інвестори (60...100%)	Гіперактивні інвестори	
Ісландія Люксембург	Німеччина Данія Нідерланди	Швейцарія Норвегія	

*Розраховано за даними International Monetary Fund (<https://data.imf.org/regular.aspx?key=61545851>).

Платіжний баланс (Balance of Payments, BoP)

Записи у платіжному балансі реєструються за **принципом ведення подвійного обліку**: для кожної операції у вас будуть протилежні записи (дебетові та кредитні), які матимуть однакову вартість

Кредит (CR):

- експорт товарів і послуг,
- дебіторська заборгованість,
- зменшення активів або збільшення зобов'язань

Дебет (DR):

- імпорт товарів і послуг,
- доход, що підлягає сплаті,
- збільшення активів або зменшення зобов'язань

Як відображаються ті чи інші ситуації у платіжному балансі

Ситуація 1. Українське підприємство продало товарів на суму 100 тис. дол. польському партнеру.

Відображення:

CR: експорт – 100 тис. дол.

DR: збільшення фінансових активів (валюта) – 100 тис. дол.

Ситуація 2. Банк продав облігації нерезиденту на суму 70 млн дол.

Відображення:

CR: збільшення зобов'язань – 70 млн. дол.

DR: збільшення фінансових активів (валюта) – 70 млн. дол.

Ситуація 3. Національний банк України здійснив погашення облігацій зовнішньої позики на 20 млн євро.

Відображення:

CR: зменшення активів – 20 млн євро.

DR: зменшення зобов'язань – 20 млн. євро.

Структура поточних рахунків

Первинні доходи – це доходи, отримані від використання факторів виробництва: землі (орендна плата), праці (заробітна плата), капіталу (дивіденди).

Баланс первинних доходів – це різниця між іноземними платежами вітчизняним резидентам та внутрішніми платежами нерезидентам.

Типи первинних доходів:

- компенсація працівникам (заробітна плата та соціальні внески роботодавців);
- дивіденди;
- реінвестований прибуток;
- відсотки;
- орендна плата;
- податки та субсидії на продукцію та виробництво.

Вторинні доходи складаються з усіх трансфертів, які не є капітальними трансферами.

Поточні перекази відбуваються, коли резидент просто надає валюту нерезиденту, нічого не отримуючи як повернення. Зазвичай такі перекази здійснюються у вигляді пожертв, допомог чи офіційної допомоги.

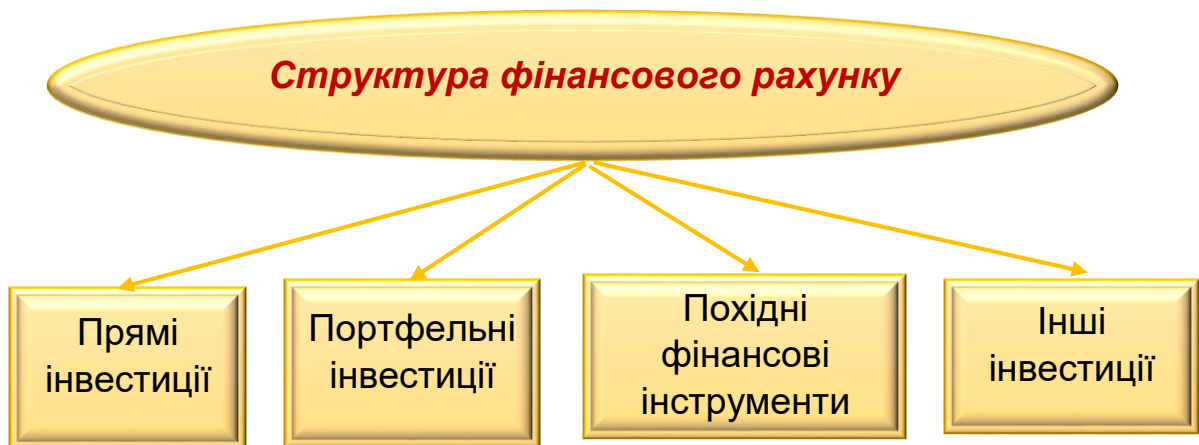
Основною формою вторинних доходів, які надходять в Україну, є **грошові перекази трудових мігрантів**. За даними Національного банку, за січень – грудень 2020 р. обсяг грошових переказів зріс на 1,7%, або 200 млн дол., до 12,121 млрд дол. проти 11,921 млрд дол. роком раніше.

B. Рахунок операцій з капіталом включає капітальні трансферти до отримання та виплати, вибуття та набуття невиробничих нефінансових активів.

C. Фінансовий рахунок фіксує операції, які пов'язані з **фінансовими активами та зобов'язаннями** між резидентами та нерезидентами.

Надлишок на фінансовому рахунку означає, що в країну надходять гроші. Дефіцит рахунку капіталу означає, що гроші витікають з країни, але це також говорить про те, що нація збільшує свої вимоги до іноземних активів.

$$D \text{ (зведений баланс)} = A + B - C$$

6.2. Фактори, що впливають на платіжний баланс та основні методи регулювання платіжного балансу

Державне регулювання дефіциту платіжного балансу

1. Дефляційна політика. Політика, спрямована на зменшення внутрішнього попиту та обмеження фіскальної діяльності, актуальна в основному для цивільних цілей, заморожування цін і заробітної плати

2. Девальвація – знецінення національної валюти, спрямоване на збільшення експорту та стримування імпорту. Девальвація може дати країні тимчасову перевагу, але в багатьох випадках вона не стосується причин дефіциту

3. Обмінні обмеження. Блокування валютних надходжень експортерів, ліцензування продажу іноземної валюти імпортерам, концентрація валютних операцій в уповноважених банках вирішують проблему дефіциту платіжного балансу шляхом обмеження експорту капіталу та заохочення його надходження, стримування імпорту

4. Бюджетні субсидії експортерам, протекціоністські підвищення імпортних мит

Криза платіжного балансу виникає, коли нація не в змозі оплатити основний імпорт та / або обслуговувати погашення боргу. Криза супроводжується **різким зниженням курсу національної валюти.**

6.3. Платіжний баланс України

Платіжний баланс України – усі операції, як і здійснюють фізичні особи, підприємства та держава із закордонними партнерами, що відображає приплив іноземної валюти в країну та її відтік за межі України.

Експорт та імпорт товарів (млрд дол.)

<i>Рік</i>	<i>Експорт</i>	<i>Імпорт</i>	<i>Сальдо</i>
2005	32,2	34,4	-2,2
2006	36,2	42,2	-6,0
2007	46,2	57,8	-11,6
2008	63,2	80,6	-17,5
2009	37,1	42,2	-5,3
2010	47,3	56,9	-9,6
2011	62,4	80,4	-18,0
2012	64,4	86,3	-21,8
2013	59,1	81,2	-22,1
2014	50,5	57,7	-7,1
2015	35,4	38,9	-3,5
2016	33,6	40,5	-6,9
2017	39,7	49,4	-9,7
2018	43,3	56,1	-12,7
2019	46,1	60,4	-14,3
2020	45,1	51,9	-6,8

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>

1. Протягом останніх років витрати валюти на імпорт товарів завжди перевищували її надходження від експорту, а тому сальдо зовнішньої торгівлі товарами було від'ємним.

2. Найбільшим від'ємне сальдо було на передодні економічних криз (2008 р.; 2012–2013 рр.), коли його значення досягало близько 20 млрд дол.

3. Спостерігаються значні коливання обсягів експорту та імпорту товарів, що свідчить про відсутність стабільних ринків та значну залежність результатів зовнішньої торгівлі від кон'юнктури світових ринків.

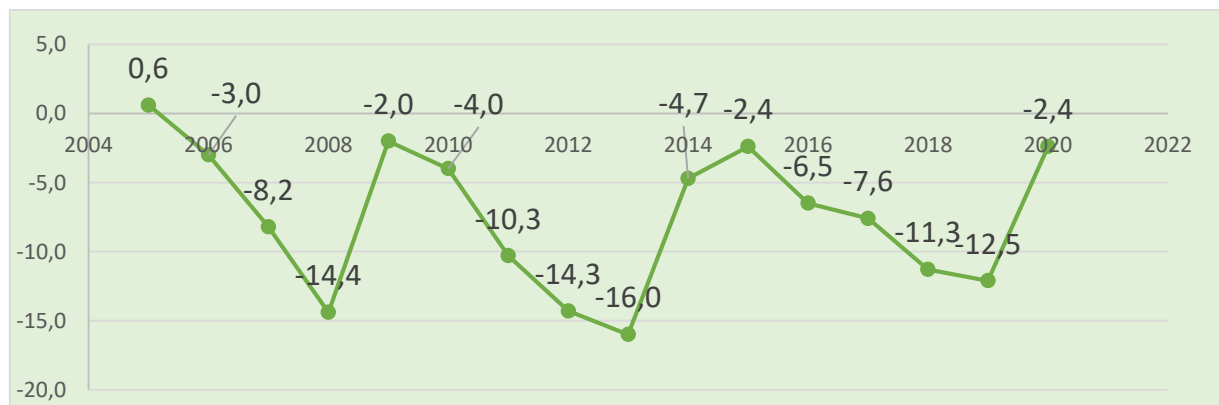
Експорт та імпорт послуг (млрд дол.)

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо
2005	10,4	7,6	2,8
2006	12,2	9,2	3,0
2007	15,2	11,8	3,4
2008	19,3	16,2	3,1
2009	14,9	11,6	3,3
2010	18,3	12,7	5,6
2011	21,1	13,4	7,7
2012	22,1	14,6	7,5
2013	22,6	16,1	6,5
2014	14,8	12,4	2,4
2015	12,4	11,3	1,1
2016	12,4	12,0	0,4
2017	14,2	12,1	2,1
2018	15,8	14,4	1,4
2019	17,5	15,7	1,8
2020	15,6	11,2	4,4

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>

1. Весь досліджуваний період обсяги експорту послуг залишалися відносно стабільними. Певне зростання обсягів експорту спостерігалось у 2011–2013 рр. у зв'язку зі збільшенням постачання російського газу до Європи через українську газотранспортну систему.

2. Усі роки сальдо міжнародної торгівлі послугами було додатним, хоча в окремі роки виникала загроза досягнення ним нульового значення.

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами (млрд дол.)

Баланс первинних та вторинних доходів у платіжному балансі України (млн дол.)

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
Баланс первинних доходів	951	1 648	1 294	1 924	3 549
Надходження	6 889	9 339	11 875	13 295	12 178
Виплати	5 938	7 691	10 581	11 371	8 629
Оплата праці (баланс)	6 694	9 110	11 478	12 754	11 717
Надходження	6 731	9 137	11 494	12 774	11 738
Виплати	37	27	16	20	21
Доходи від інвестицій (баланс)	-5 743	-7 462	-10 184	-10 830	-8 168
Надходження	158	202	381	521	440
Виплати	5 901	7 664	10 565	11 351	8 608
Баланс вторинних доходів	3 636	3 623	3 652	6 463	4 096
Надходження	4 627	4 811	4 947	7 881	5 674
Виплати	991	1188	1295	1 418	1 578

<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>

Баланс первинних доходів має додатне значення. Головним чином, це досягається за рахунок заробітної плати, отриманої українцями за кордоном. У 2020 р. порівняно з 2016 р. вона зросла в 1,74 раза. Разом з тим спостерігається значна диспропорція між виплатами доходів іноземним інвесторам та доходами, які отримують резиденти від інвестування за кордон. Тому баланс доходів від інвестицій має стійке від'ємне значення. Це є наслідком того, що Україна є нетто-реципієнтом іноземних інвестицій, тоді як українські інвестиції за кордоном є мізерними.

Баланс вторинних доходів має стійке додатне значення. Надходження трансфертів в Україну зростає більш високими темпами, ніж виплати, а тому ця складова платіжного балансу має тенденцію до зростання.

Рахунок поточних операцій (млрд дол.)

Рік	Баланс зовнішньої торгівлі товарами та послугами	Баланс первинних доходів	Баланс вторинних доходів	Рахунок поточних операцій
2016	-6,5	1,0	3,6	-1,9
2017	-7,6	1,6	3,6	-2,3
2018	-11,3	1,3	3,7	-6,4
2019	-12,5	1,9	6,5	-4,1
2020	-2,4	3,5	4,1	5,2

Рахунок операцій з капіталом для більшості років не перевищує значення у 50 млн дол., а тому при округленні до десятих мільярда доларів взагалі набуває нульового значення.

Фінансовий рахунок (млн дол.)

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
Сальдо фінансового рахунку	-3 120	-6 043	-9 272	-10 060	3 274
Прямі інвестиції	-3 794	-3 684	-4 460	-5 212	117
Портфельні інвестиції	-293	-1 800	-2 080	-5 134	829
Інші інвестиції	392	-137	-1 061	1 474	2 750
Помилки та упуцнення	-575	422	1 671	1 194	751

<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>

Важливо! Додатне значення як **фінансового рахунку** в цілому, так і його окремих складових, показує, що співвідношення закордонних активів українських резидентів порівняно з їхніми зобов'язаннями перед нерезидентами змінювалося на користь активів. Від'ємне значення свідчить про протилежну тенденцію.

Наприклад, у 2019 р. українські інвестори вклали за кордон 621 млн дол. (приріст активів), а нерезиденти вклали в Україну 5 833 млн дол. (приріст зобов'язань). Тому сальдо за цією статтею становить 5 212 млн. дол.

Практично весь період за фінансовим рахунком надходження валюти в країну значно перевищувало її відтік. Як наслідок, зобов'язання перед нерезидентами зростали скоріше, ніж закордонні активи. Особливо високими темпами зростали портфельні запозичення (головним чином через реалізацію державних облігацій). У 2020 р. притік іноземних інвестицій в Україну майже припинився. Крім того, настав час погашення облігацій та банківських запозичень. Тому сальдо фінансового рахунку виявилось додатним.

Зведений платіжний баланс України

Рік	A	B		- C
			-8,2	
	-1,6		-4,0	
	-5,2		-14,6	
	-12,8		-9,7	-3,1
	-1,7			-13,7
	-3,0		-7,9	
	-10,2		-7,7	-2,5
	-14,3		-10,1	-4,2
	-16,5		-18,6	
	-4,6			-13,3
	-1,3		-2,6	
	-8,6		-5,0	
	-4,4		-7,2	
	-4,1		-10,1	

<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>

Незважаючи на те, що останні 6 років вдається закінчувати фінансовий рік з додатним сальдо платіжного балансу, в Україні є низка проблем:

1. **Відсутність стабільності у стані платіжного балансу** та значні коливання в окремі роки (від +10,7 млрд дол. у 2005 р. до –13,7 у 2009 р.).

2. **Постійно від'ємне сальдо за рахунком поточних операцій** (особливо зовнішня торгівля товарами). Без вирішення цієї проблеми розв'язати питання з нормалізацією платіжного балансу неможливо.

3. Основним фактором, який дозволяє зводити баланс з позитивним сальдо, є фінансовий рахунок. Останніми роками в ньому **переважають портфельні та інші інвестиції** (питома вага прямих інвестицій низька). Це робить ситуацію з платіжним балансом України залежною від зовнішніх факторів (головним чином запозичень).

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. Користуючись даними сайту Міжнародного валютного фонду (<https://data.imf.org/regular.aspx?key=61545851>):

– Знайдіть країни світу, які є: а) найбільшими нетто-інвесторами; б) найбільшими нетто-реципієнтами. Чи залежить міжнародна інвестиційна позиція країни безпосередньо від рівня її розвитку?

– оберіть 2-3 європейські країни та порівняйте структуру їхнього платіжного балансу з відповідними показниками України. Про що говорять виявлені відмінності?

2. У чому відмінності між міжнародною інвестиційною позицією країни та її платіжним балансом? Про що говорить стан чистої інвестиційної позиції та сальдо платіжного балансу? Чи завжди будуть однакові знаки у цих показників?

3. Яку роль відіграють поточні трансферти у формуванні платіжного балансу України? Що важливіше – мати додатним сальдо поточного рахунку чи фінансового рахунку у платіжному балансі?

4. Який інструмент державного регулювання дефіциту платіжного балансу є найбільш ефективним: дефляційна політика, девальвація національної валюти чи валютні обмеження і чому?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Термін «платіжний баланс» уперше був використаний:

- а) Т. Маном;
- б) А. Смітом;
- в) Д. Стюартом;
- г) Д. Рікардо.

2. До видів балансів міжнародних розрахунків не належить:

- а) зовнішньоторговельний баланс;
- б) міжнародна інвестиційна позиція;
- в) платіжний баланс.

3. Статистичний звіт, що відображає вартість і структуру зовнішніх фінансових активів та зобов'язань країни на певний момент часу – це:

- а) платіжний баланс;
- б) розрахунковий баланс;
- в) міжнародна інвестиційна позиція;
- г) зовнішньоторговельний баланс.

4. Дані міжнародної інвестиційної позиції не включають в себе таку категорію:

- а) прямі інвестиції;
- б) резервні активи;
- в) приватні інвестиції;
- г) портфельні інвестиції.

5. Чиста позиція у міжнародній інвестиційній позиції – це:

- а) величина активів, зменшена на величину пасивів;
- б) різниця між прямими та портфельними інвестиціями;
- в) різниця між величиною пасивів та величиною активів;
- г) сума активів та пасивів.

6. До основних компонентів платіжного балансу не належить:

- а) рахунок поточних операцій;
- б) рахунок операцій з капіталом;
- в) фінансовий рахунок;
- г) кредитний рахунок.

7. У кредиті платіжного балансу не відображається:

- а) експорт товарів та послуг;
- б) дебіторська заборгованість;

в) збільшення активів;

г) зменшення активів.

8. У дебеті платіжного балансу відображається:

а) зменшення активів;

б) зменшення зобов'язань;

в) експорт послуг;

г) збільшення зобов'язань.

9. Країна продала нерезиденту товарів на 200 тис. дол. Який із записів у платіжному балансі зроблено правильно?

а) кредит: зменшення зобов'язань;

б) дебет: збільшення зобов'язань;

в) кредит: зменшення фінансових активів;

г) дебет: збільшення фінансових активів.

III. Розв'яжіть задачу.

У крани А протягом року склалися такі відносини із зовнішнім світом:

Показник	Значення
Експорт товарів	2 380
Експорт послуг	690
Імпорт товарів	2 690
Імпорт послуг	350
Факторний дохід, сплачений нерезидентам	87
Кошти, переведені з-за кордону	442
Вартість придбаної нерухомості за кордоном	37
Загальна сума інвестицій, вкладених за кордон протягом року	1 320
Кошти, переведені резидентами за кордон	256
Вартість нерухомості, придбана нерезидентами в Україні	65
Факторний дохід, одержаний резидентами за кордоном	98
Загальна сума інвестицій, яка надійшла з-за кордону	2 444

Розрахуйте:

а) сальдо за основними статтями платіжного балансу;

б) загальне сальдо платіжного балансу;

в) як зміняться офіційні золотовалютні запаси країни за результатами цього року?

Розділ 7

Зовнішній борг у системі міжнародних фінансових відносин

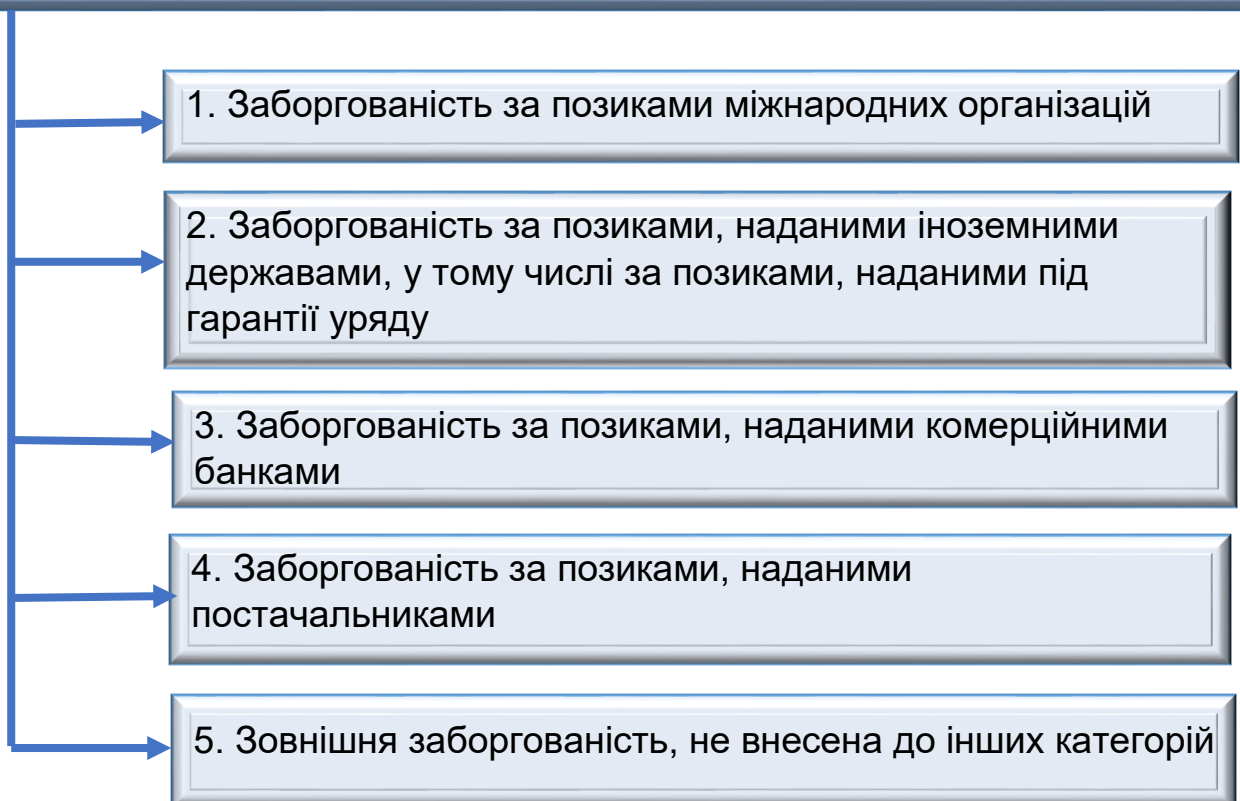
Питання, які розкривають зміст теми

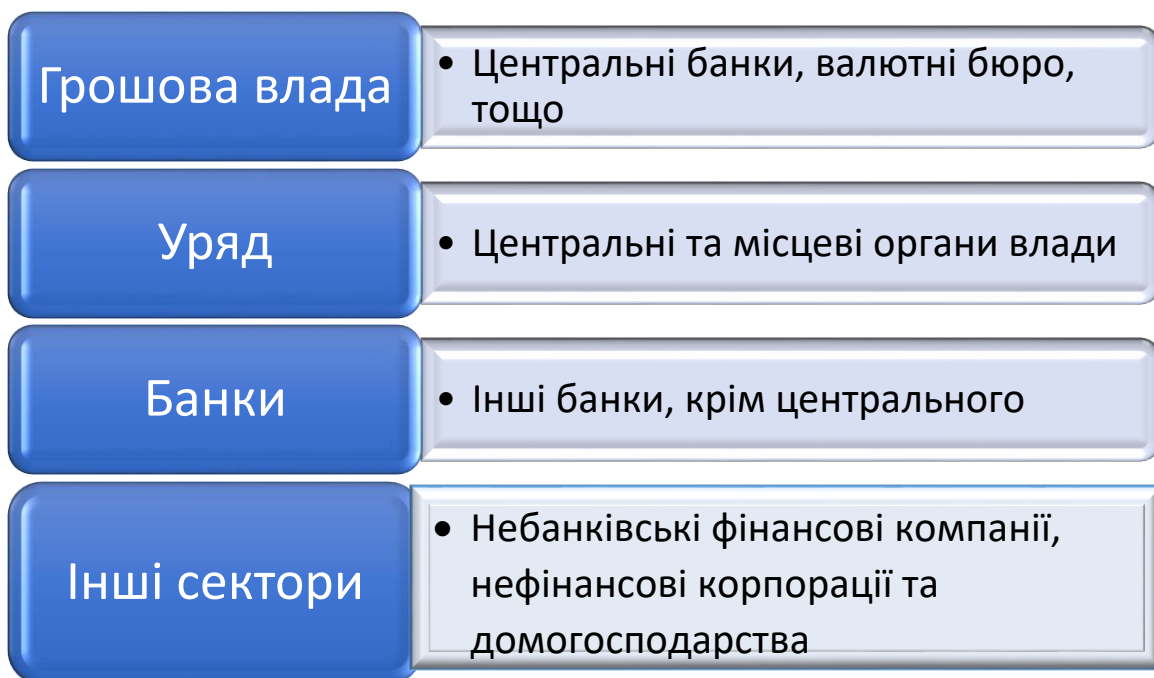
- 7.1. Поняття зовнішнього боргу та його структура.
- 7.2. Показники зовнішньої заборгованості.
- 7.3. Врегулювання зовнішньої заборгованості та роль міжнародних фінансових організацій.

7.1. Поняття зовнішнього боргу та його структура

Зовнішній борг – це сумарні грошові зобов'язання державного і приватного сектора (резидентів), що підлягають поверненню зовнішнім кредиторам (нерезидентам) на певну дату як поточні, так і прострочені (disbursed and outstanding debt, DOD).

Класифікація зовнішнього боргу за типами кредиторів

Суверенний державний зовнішній борг – це боргові зобов'язання, випущені або гарантовані урядом суверенної держави

Державний зовнішній борг – це борг державного сектора економіки

Державний сектор включає в себе спільний уряд, грошову владу, а також державні корпорації

Державна корпорація визначається як корпорація, яка підлягає контролю з боку державних органів, при цьому контроль над корпорацією визначається як здатність визначати загальну корпоративну політику, вибираючи відповідних директорів у разі необхідності

Гарантований державою зовнішній борг визначається як зовнішні боргові зобов'язання приватного сектора, обслуговування яких гарантується державним органом тієї ж країни, що і боржник.

Зовнішній борг приватного сектора, який не гарантований державними органами, класифікується як **негарантований зовнішній борг приватного сектора**.

Міжнародні грошові потоки

що створюють борг (debt creating flows) – міжнародний рух позичкового капіталу, що приводить до зростання або скорочення зовнішньої заборгованості окремих країн

що не створюють боргу (non-debt creating flows) – потоки, інвестовані у власність підприємств, і ці потоки не призводять до створення зовнішньої заборгованості країни

Короткостроковий зовнішній борг визначається як борг, який має термін погашення один рік або менше

Довгостроковий зовнішній борг – це борг з терміном погашення більше одного року

Група Світового банку щорічно друкує звіт «Статистика міжнародного боргу» (International Debt Statistics), який містить як узагальнену інформацію, так і детальну статистику по кожній країні.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36289/9781464818004.pdf>

Структура зовнішнього боргу (за методологією Світового банку)

«Міжнародна статистика боргу за 2022 р. надає вичерпні дані про запаси та потоки для 123 країн з низьким і середнім рівнем доходів, які звітують до Системи звітності боржників Світового банку (DRS), а також короткий огляд ключових елементів, які впливають на борг і фінансові потоки у 2020 р».

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36289/9781464818004.pdf>

7.2. Показники зовнішньої заборгованості

Загальний обсяг заборгованості

Сукупний зовнішній борг країн з низьким і середнім рівнем доходу на кінець 2020 р. становив **8,7 трлн дол.** У 2020 р. він зріс на 5,3%, що є річним зростанням, яке можна порівняти з 2018 та 2019 рр. **Довгостроковий державний і гарантований державою зовнішній борг** зріс на 10% у 2020 р., до **3,7 трлн дол.**, що еквівалентно **43% загального обсягу зовнішнього боргу.**

Довгостроковий приватний негарантований борг зріс на 3%, до 2,8 трлн дол. **Короткострокова заборгованість** залишилася на рівні 2,2 трлн дол.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36289/9781464818004.pdf>

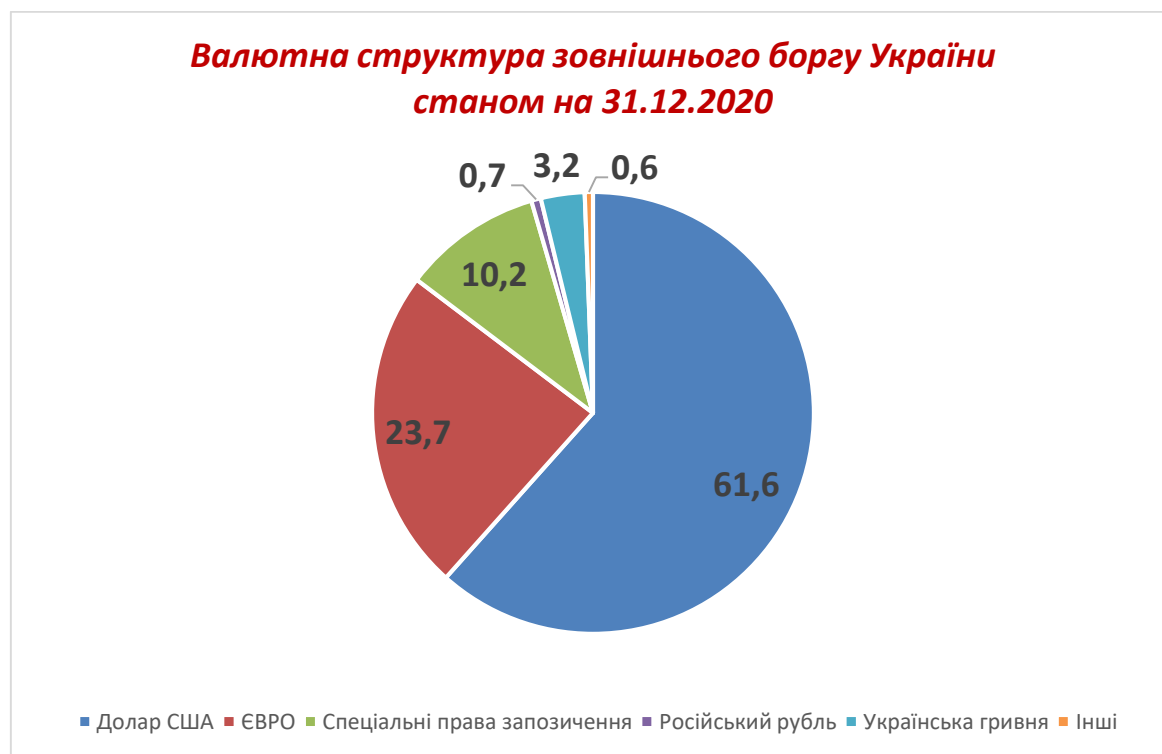

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#3>

Структура зовнішньої заборгованості України (млн дол.)

Показники	На 31.12.2017	На 31.12.2018	На 31.12.2019	На 31.12.2020
Сектор загального державного управління	38 886	40 128	44 531	47 765
Короткострокові	0	5	255	437
Довгострокові	38 886	40 123	44 276	47 328
Центральний банк	7 438	7 938	7 303	6 927
Короткострокові	0	0	0	0
Довгострокові	7 438	7 938	7 303	6 927
Інші депозитні корпорації	6 228	5 797	4 768	3 670
Короткострокові	2 009	1 231	1 162	1 104
Довгострокові	4 219	4 566	3 606	2 566
Інші сектори	53 347	51 433	54 611	54 158
Короткострокові	15 124	13 809	14 819	15 712
Довгострокові	38 223	37 624	39 792	38 446
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	9 552	9 414	10 526	13 162
Валовий зовнішній борг	115 451	114 710	121 739	125 682

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#3>

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#3>

**Географічна структура зовнішньої заборгованості
України станом на 31.12.2020 р.**

Країна	Млн дол.	%
Усього	44 459,4	100
Кіпр	20 947,8	47,12
Велика Британія	5 785,3	13,01
Нідерланди	2 477,8	5,57
Люксембург	1 405,2	3,16
Німеччина	1 543,8	3,47
Британські Віргінські Острови	1 310,6	2,95
США	1 181,3	2,66
Російська Федерація	1 121,1	2,52
Австрія	854,7	1,92
Мальта	779,4	1,75
Швейцарія	763,3	1,72
Кайманові острови	486,1	1,09
Панама	446,8	1,00
Об'єднані Арабські Емірати	352,8	0,79
Польща	332,3	0,75
Франція	330,7	0,74
Беліз	318,2	0,72
Швеція	312,8	0,70
Естонія	296,2	0,67
Туреччина	291,7	0,66
Греція	253,0	0,57
Сейшельські Острови	241,8	0,54
Чехія	198,9	0,45
Гонконг	186,2	0,42
Фінляндія	166,0	0,37
Інші країни	2 075,4	4,67

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#3>

1. Валовий зовнішній борг (ВЗБ) України протягом останніх 20 років неухильно зростає. Виняток склали лише 2014–2016 рр., коли він дещо зменшився.

2. Максимального значення валовий зовнішній борг досяг у 2013 р. – 142,1 млрд дол.

3. У 2020 р. ВЗБ зріс порівняно з 2005 р. у 3,2 раза, тоді як ВВП за цей період збільшився лише в 1,1 раза.

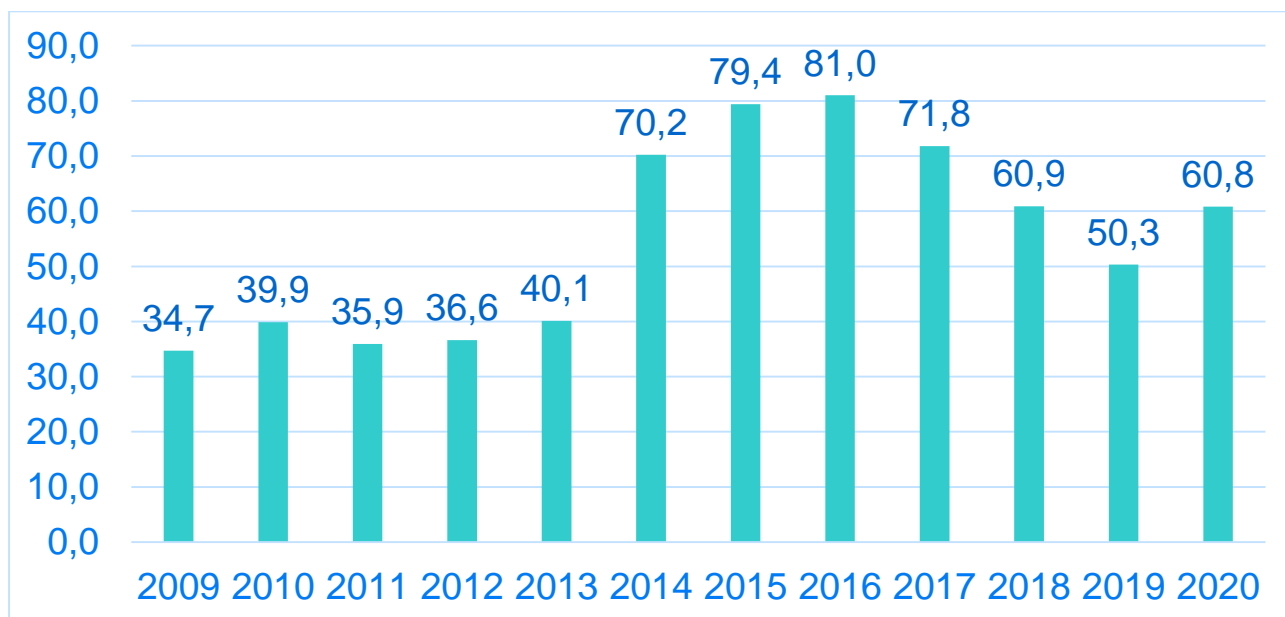
4. Ще більш високими темпами за цей період зростала зовнішня заборгованість сектора загального державного управління (4,5 раза), що призвело до збільшення її частки у валовому зовнішньому боргу з 26,5% у 2005 р. до 38% у 2020 р.

5. Зовнішній борг України майже на 97% номінований в іноземній валюті. Найбільшу питому вагу займає долар США (61,6%), євро (23,7%) та СДР (10,2%). Така структура значно підвищує рівень ризикованості міжнародної заборгованості, оскільки її погашення потребує пошуку джерел надходження іноземної валюти.

6. Географічна структура зовнішнього боргу України (47,12% заборгованості припадає на Кіпр!) свідчить про широке використання у зовнішньоекономічній діяльності офшорних територій.

Відносні показники заборгованості

А) Відношення державного боргу до ВВП країни

<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>

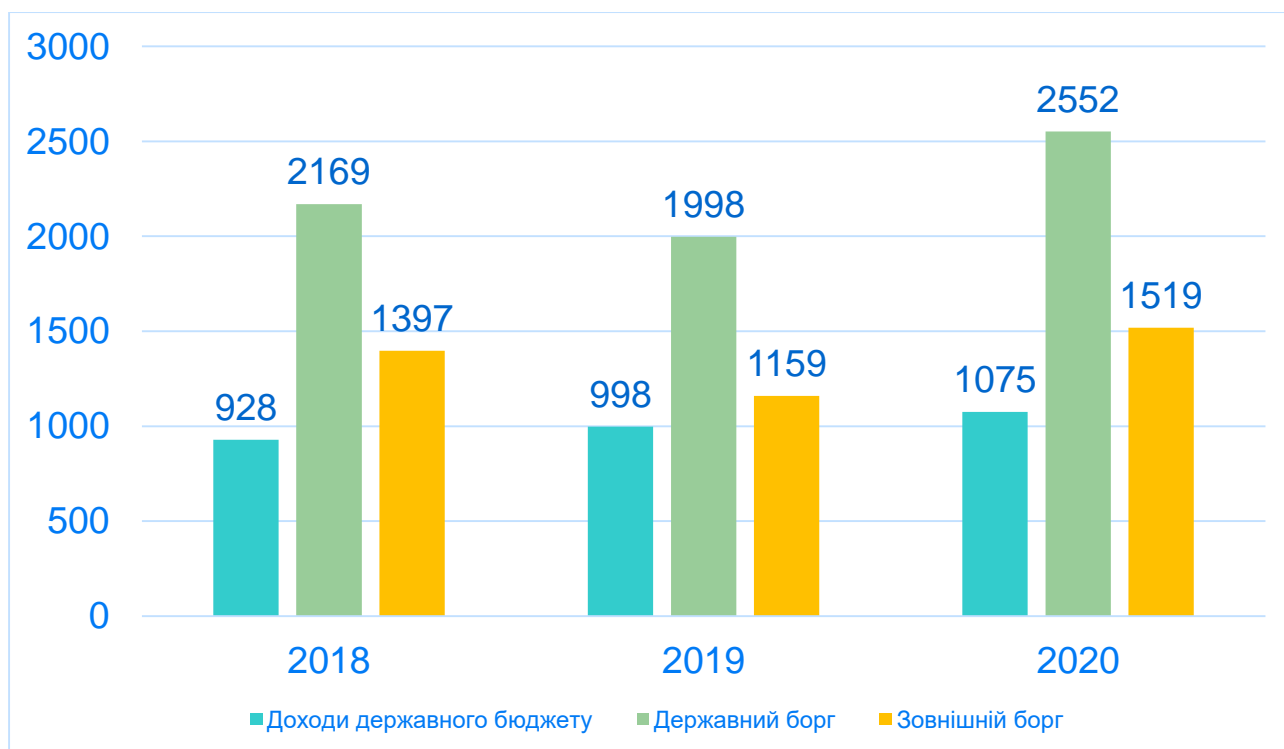
Значне перевищення граничного показника (60%) спостерігалось протягом 2014–2017 рр. Це було викликане трьома факторами

По-перше, значним падінням курсу національної валюти. Так, у доларовому вираженні державний борг України у 2014–2016 рр. був навіть меншим, ніж у 2013 р., а от його гривневе вираження значно зросло. Навпаки, певне укріплення гривні сприяло зменшенню показника у наступні роки.

По-друге, наслідком економічної кризи стало падіння обсягів виробництва, що зменшило значення знаменника при розрахунку досліджуваного показника

По-третьє, починаючи з 2016 р. державні запозичення (особливо зовнішні) неухильно зростають темпами, які перевищують темпи зростання ВВП

Б) Відношення державного боргу до державного бюджету

<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>

Ситуація **вважається не загрозливою**, коли **державний борг не перевищує суми доходів державного бюджету**. Для України ж цей показник є вкрай негативним: **державний борг у 2018 р. становив 234% та до 2020 р. зріс до 237%**. Особливу загрозу становить **співвідношення зовнішнього державного боргу і державного бюджету**. І хоча це співвідношення дещо поліпшилося за останні роки (151% у 2018 р. та 141% у 2020 р.), говорити про зняття загрози ще дуже рано.

В) Витрати на обслуговування державного богу

Рік	Видатки на обслуговування державного боргу та виплати за державними деривативами		
	Усього	У тому числі	
		внутрішні зобов'язання	зовнішні зобов'язання
2021 (на			

<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>

Традиційно вважається, що ситуація є стабільною, коли **витрати на обслуговування державного боргу не перевищують 5% від державного бюджету**. Для України досягнення цього нормативного значення поки що нереальне, оскільки фактичний показник є у 2-3 рази більшим.

Немає абсолютного правила для визначення, яке значення державного боргу є занадто високим. Зовнішній борг країни **вважається прийнятним** (sustainable), якщо країна у змозі **здійснювати платежі за боргами, не вдаючись до їх переносу**, не ведучи переговори про списання зовнішнього боргу і **не накопичуючи прострочені платежі**.

Надмірна заборгованість може породжувати проблеми, вищою формою прояву яких є **дефолт**.

Дефолт – стан у кредитних відносинах, що настає, коли позичальник не виплачує свої борги або платежі, порушує платіжні зобов'язання перед кредитором, нездатний проводити своєчасні виплати за борговими зобов'язаннями або виконувати інші умови договору позики.

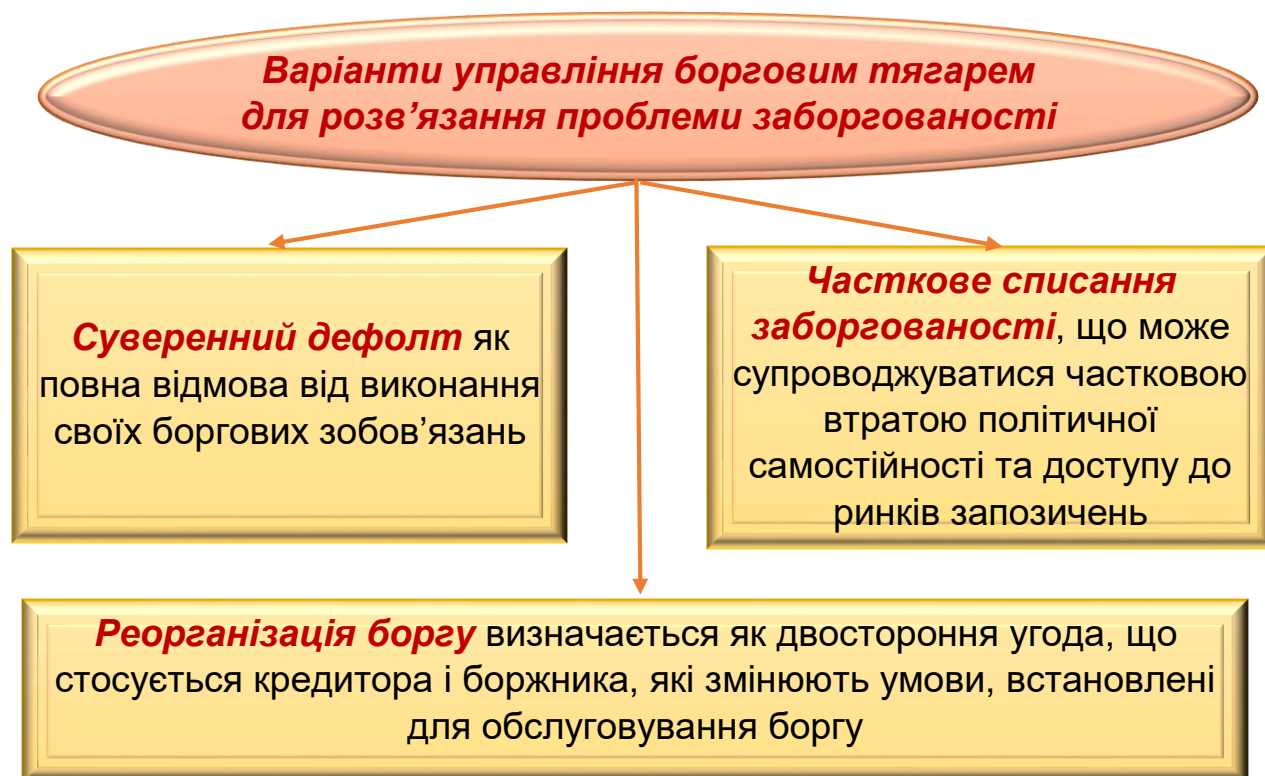

Суверенний дефолт – це неможливість або відмова уряду суверенної держави виплатити свій борг у повному обсязі.

Приклади суверенних дефолтів

1987	Республіка Корея
1994	Мексика
1998	Російська Федерація
2001	Аргентина
2003	Уругвай
2014	Аргентина
2015	Греція

7.3. Врегулювання зовнішньої заборгованості та роль міжнародних фінансових організацій

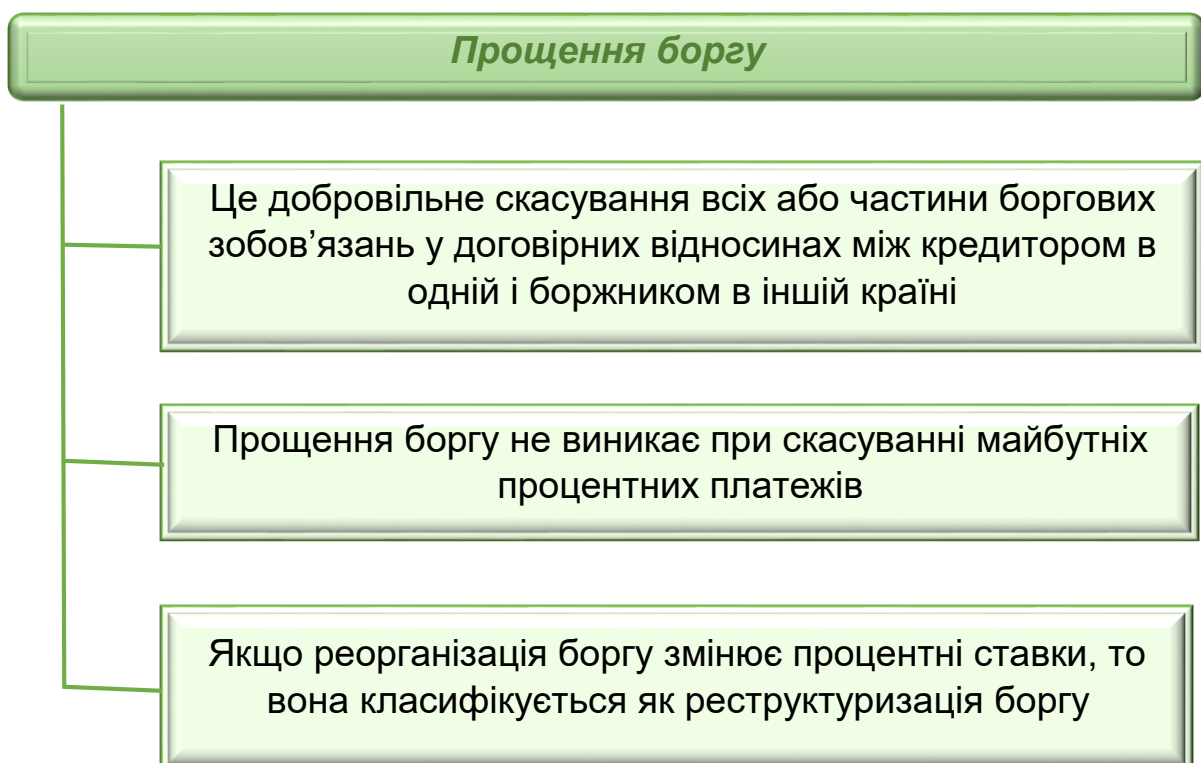
Види реорганізації зовнішнього боргу

	Debt rescheduling (перегляд термінів погашення боргу)
	Debt forgiveness (прощення боргу)
	Debt conversion (перетворення боргу)
	Debt buybacks (викуп боргів)

Наприклад, державний сектор може конвертувати різні експортні кредитні заборгованості в одну позику. Рефінансування може передбачати обмін одного типу боргового інструменту, такого як позика, на інший, наприклад, облігації.

У 2015 р. Україна та комітет кредиторів на чолі з фондом Franklin Templeton домовилися зменшити зовнішній державний борг нашої країни на 3,8 млрд дол. Виплату ще 15,5 млрд дол. перенесено на 2019–2027 рр.

Найбільшим боргом, який пробачили зовнішні кредитори (100 млрд євро!), був борг Греції європейським банкам (2011 р.).

У 2014 р. Росія пробачила Кубі борг у сумі 32 млрд дол.

<https://focus.ua/economics/336606>

Перетворення боргів

Це перетворення зовнішньої заборгованості на довгострокові іноземні інвестиції через надання власності країни-боржника в рахунок її зовнішнього боргу. Кредитори мають можливість обміняти боргові зобов'язання на пакети акцій, які належать державі, або на інші об'єкти її власності (як правило, зі значним дисконтом).

Викуп боргу – це викуп боржником свого боргу або за зниженою ціною, або за номінальною вартістю. **Головні причини для викупу боргу:**

- Бажання зменшити витрати на обслуговування боргу.
- Можливість перетворити зовнішній борг на внутрішній.
- Зменшити валютні ризики.

Найвідоміші міжнародні програми зі зменшення тиску зовнішніх боргів

План Бейкера 1985 р.

План Брейді 1989 р.

HIPC Initiative 1996 р.

Багатостороння ініціатива зменшення боргів 2005 р.

**Джеймс Аддісон Бейкер, секретар
Казначейства США та
держсекретар США (1989–1992)**

15 найбільших країн-боржників із середнім доходом (15 країн Бейкера) повинні проводити структурні реформи, щоб мати можливість отримувати відстрочку оплати боргів і посилену фінансову підтримку Світового Банку плюс довгострокові кредити комерційних банків.

Типовим прикладом є Мексика, яка протягом 1986–1987 рр. отримала нових позик на 12,5 млрд дол. та 7-річну відстрочку на виплату частини боргу, яка потім погашалася протягом 20 років.

Основна ідея плану – перетворення банківських кредитів головним чином країн Латинської Америки в нові облігації під гарантії США, МВФ і Світового банку з дисконтом 30–50%.

Облігації Брейді (загальною сумою понад 160 млрд дол. США) випустили Аргентина, Бразилія, Болгарія, Коста-Рика, Домініканська Республіка, Еквадор, Кот-д'Івуар, Йорданія, Нігерія, Панама, Перу, Філіппіни, Польща, Росія, Уругвай, Венесуела та В'єтнам.

**Ніколас Брейді, 68-й міністр
фінансів США при Р. Рейгані і
Дж. Буші**

Ініціатива для обтяжених боргом бідних країн – Heavily indebted poor countries (HIPC) Initiative (1996)

- започаткована Міжнародним валютним фондом та світовим банком;
- орієнтувалася на 39 країн, з яких 33 – з так званої чорної Африки;
- пов'язувала полегшення тягаря заборгованості з прогресом в реалізації стратегії скорочення бідності в країні (PRS);
- передбачала загальне фінансування у розмірі 76 млрд дол., з яких 45% – МВФ та світовий банк і 55% – країни-кредитори.

Щоб стати учасником програми допомоги HIPC, країна повинна була виконати 4 умови:

мати право запозичувати у Міжнародного агентства розвитку Світового банку

відчувати непосильний борговий тягар, який не може бути полегшено за допомогою традиційних механізмів

мати програми підтримки з МВФ або Світовим банком

розробити стратегії скорочення бідності Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP)

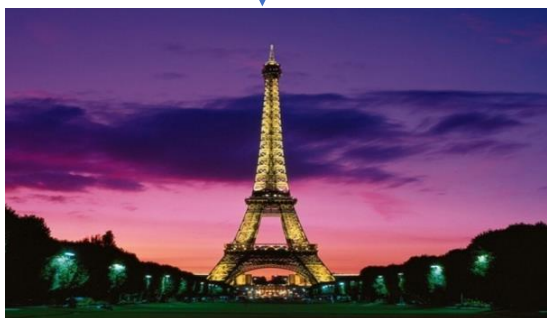
Результати:

- 35 країн отримали повне списання боргового тягаря від МВФ та інших кредиторів;
- у країнах-учасницях підвищилися соціальні витрати;
- скоротилися витрати на обслуговування зовнішнього боргу з 4 до 2% ВВП;
- поліпшилося управління державним боргом.

Ініціатива зі списання багатостороннього боргу країнам з низьким рівнем доходу і високим рівнем заборгованості (Multilateral Debt Relief Initiative, MDRI).

- Започаткована країнами «Великої сімки» у 2005 р.
- Передбачає повне списання боргів за кредитами МВФ, Світового банку та Африканського банку розвитку і надання безвідплатної фінансової допомоги із спеціальних трастових фондів МВФ (на сьогодні ініціативою охоплено 22 країни).

У світі існує два Міжнародних клуби кредиторів:

Паризький

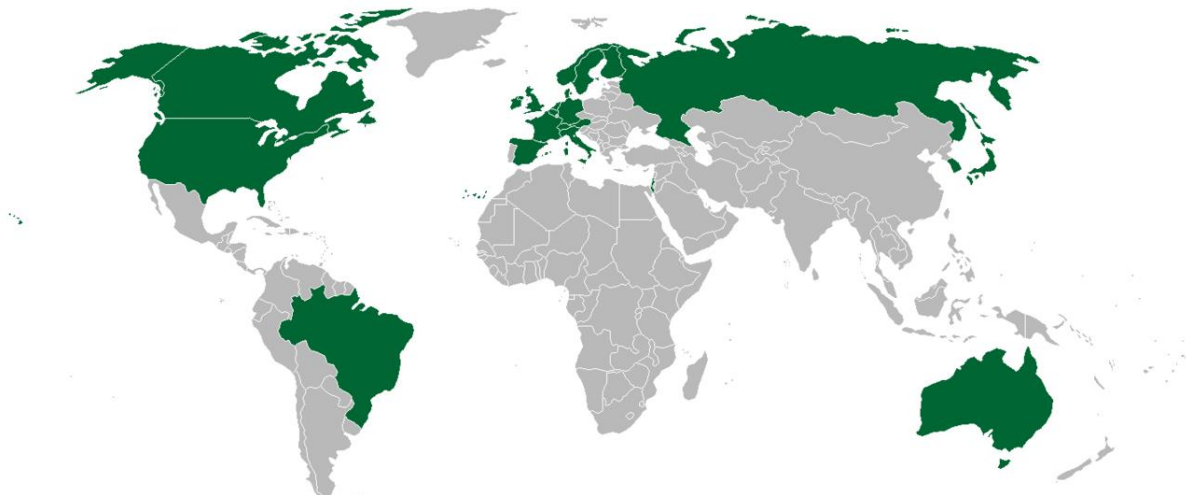
Лондонський

Паризький клуб заснований у 1956 р.
Secrétariat du Club de Paris
Direction générale du Trésor

Штаб-квартира розташована в казначействі Міністерства економіки і фінансів Франції
<http://www.clubdeparis.org>

Постійні члени Паризького клубу (22 держави):

Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Німеччина, США, Данія, Ізраїль, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Нідерланди, Норвегія, Росія, Південна Корея, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція, Японія

Асоційовані члени (13 країн)

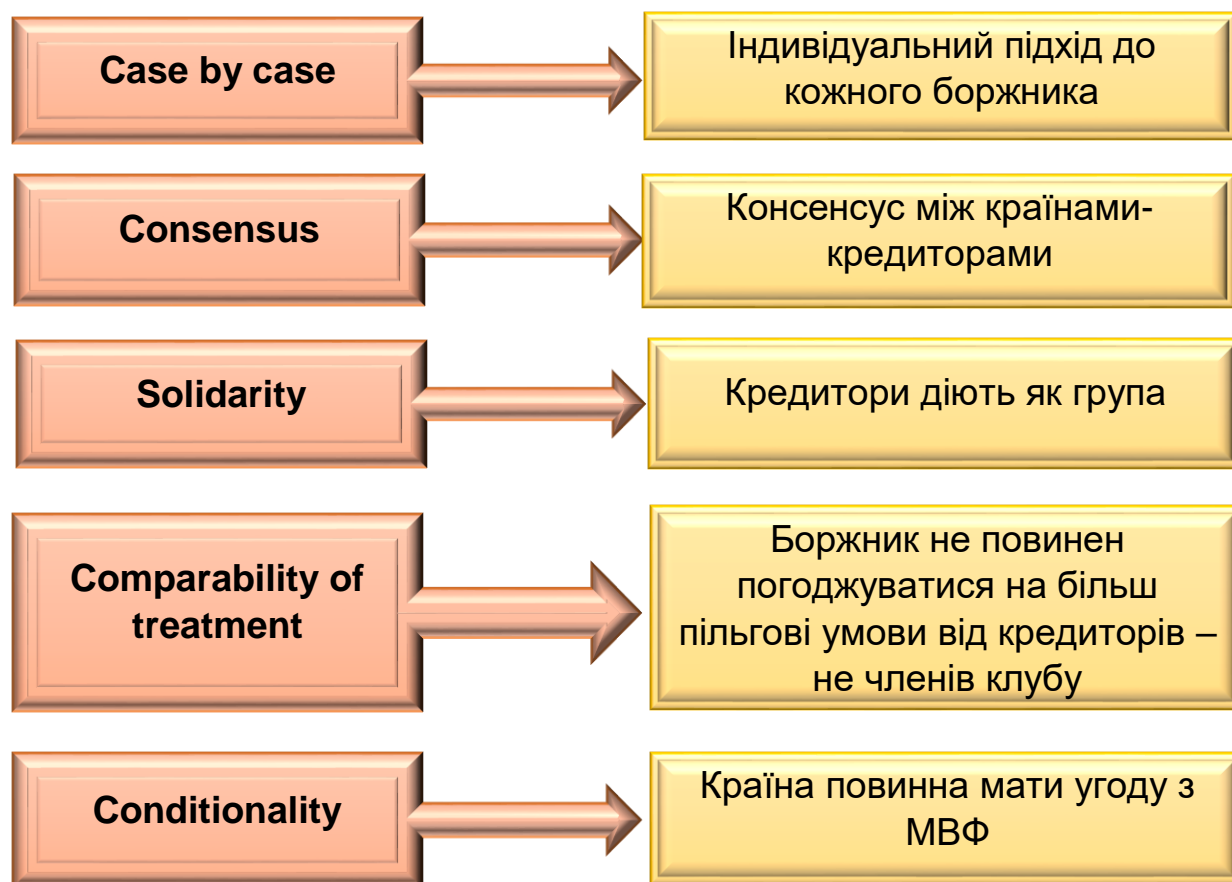
можуть брати активну участь як кредитори в деяких угодах з Паризьким клубом. За участю представників сторін переговорів запрошені кредитори погоджуються дотримуватися принципів Паризького клубу

Спостерігачі (МВФ, ОЕСР, Всесвітній банк і т. д.)

можуть бути присутніми на переговорах, але не беруть участі в них і не підписують угоду, яка формалізує результат переговорів

Клуб об'єднує уряди країн-кредиторів. Основними членами Паризького клубу є розвинуті країни – члени ОЕСР. Головою Паризького клубу традиційно є висока посадова особа міністерства фінансів Франції, а його секретаріат перебуває у французькому казначействі. Однією з основних умов прийняття Паризьким клубом кредиторів рішення про реструктуризацію боргів є наявність належної програми, яка має підтримку Міжнародного валютного фонду і демонструє необхідність зменшення боргового тягаря.

П'ять ключових принципів, за якими працює Паризький клуб

Загальні підсумки роботи Паризького клубу

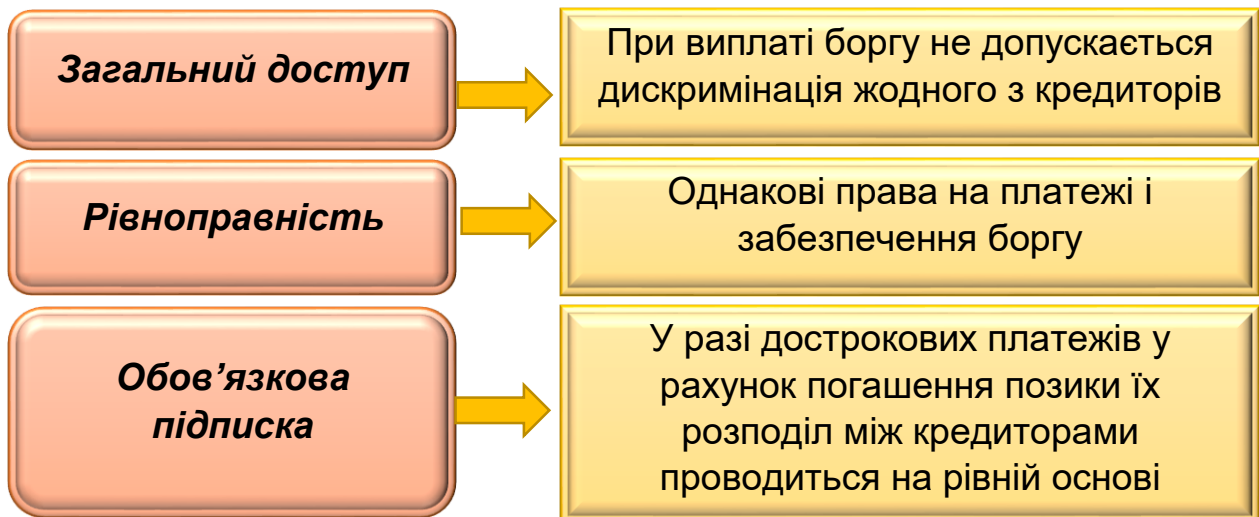
Загальна кількість процедур	422
Загальна кількість країн, які підписали угоду з Паризьким клубом	88
Загальна сума опрацьованого боргу	553 млрд дол.
Кількість країн, які скористалися «Класичними умовами»	59
Кількість країн, які скористалися «Умовами Х'юстона»	21
Кількість країн, які скористалися «Неапольськими умовами»	36
Кількість країн, які скористалися «Кельнськими умовами»	33

<http://www.clubdeparis.org/sections/donnees-chiffrees/chiffres-cles>

Лондонський клуб (засновано у 1970 р.) – це неформальна міжнародна організація, що об'єднує банки, які надали кредити урядам окремих країн або окремим юридичним особам цих країн, якщо вони зазнають труднощів з їх поверненням.

Лондонський клуб не є ні організацією, що базується у Лондоні (більшість засідань проходить у Нью-Йорку), ні добре організованим клубом (не має офіційного офісу та постійно діючого штату).

Принципи діяльності Лондонського клубу

Етапи реструктуризації боргу Лондонським клубом

1. Боржник оголошує мораторій на платежі і складає інформаційний меморандум.
2. Кредитори формують Банківський консультативний комітет.
3. Вибір зовнішніх фінансових радників, адвокатів і юридичних консультантів.
4. Збори з вивчення стану заборгованості боржника.
5. Узгодження основних умов.
6. Документальне оформлення угоди про перегляд боргу.
7. Підписання юридичних документів усіма сторонами.

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. У яких випадках держава бере на себе гарантії щодо повернення зовнішніх боргів приватними структурами. Наведіть такі приклади з діяльності українських урядів. На вашу думку, чи є тут загрози виникнення корупції?

2. Чи може приватний зовнішній борг створювати загрози для країни? За якими напрямками його розмір може впливати на економічний стан країни?

3. Чому не може бути універсальних критеріїв щодо безпечного рівня зовнішнього боргу для усіх країн? Від чого залежить стійкість країни до загроз надмірної заборгованості?

4. Чому міжнародні фінансові організації, країни-кредитори та банки, які надавали міжнародні кредити, досить часто йдуть на перегляд умов погашення заборгованості на користь боржника, а інколи навіть на пробачення боргу? Це суто благодійна діяльність чи у цьому є й певний економічний розрахунок?

5. Проаналізуйте практику України щодо реструктуризації її зовнішніх боргів? Які плюси та мінуси у тих програмах реструктуризації, які діють сьогодні?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Зовнішні боргові зобов'язання приватного сектора, обслуговування якого гарантується державним органом тієї ж країни, що і боржник, – це:

- а) зовнішній державний борг;
- б) гарантований державою зовнішній борг;
- в) приватний зовнішній борг;
- г) правильна відповідь відсутня.

2. Основними джерелами приросту зовнішнього боргу є:

- а) дефіцит поточного рахунку;
- б) позика для збільшення офіційних державних резервів;
- в) втеча приватного капіталу за кордон;
- г) усе перелічене правильно.

3. Нормативним значенням показника відношення державного боргу до державного бюджету є:

- а) 40–60%;

- б) 100%;
- в) 150%;
- г) 200%.

4. Нормативним значенням показника питомої ваги витрат на обслуговування державного боргу у загальних видатках державного бюджету є:

- а) 3,5%;
- б) 5%;
- в) 7%;
- г) 12%.

5. Технічний дефолт – це:

а) порушення боржником встановлених термінів сплати боргу через технічні причини;

- б) визнання боржником свого банкрутства;
- в) невиконання позичальником додаткових умов кредитної угоди;
- г) відмова боржником виконувати свої зобов'язання взагалі.

6. Суверенний дефолт – це:

а) неможливість або відмова уряду незалежної держави виплатити свій борг у повному обсязі;

- б) втрата державою свого суверенітету через відмову погашати боги;
- в) нездатність економічного суб'єкта, незалежного від держави, виконувати свої кредитні зобов'язання;
- г) визнання кредитною установою свого банкрутства.

7. До видів реорганізації зовнішнього боргу не належить:

- а) прощення боргу;
- б) зміна термінів погашення боргу;
- в) відмова боржника виконувати свої зобов'язання;
- г) викуп боргу.

8. Не є предметом розгляду Паризького клубу:

- а) державні позики;
- б) комерційні банківські кредити;
- в) експортні кредити;
- г) офіційна допомога розвитку.

9. До ключових принципів роботи Паризького клубу належить:

- а) індивідуальний підхід до кожного боржника;
- б) консенсус між країнами-кредиторами;
- в) країна-боржник повинна мати угоду з МВФ;
- г) усе перелічене правильно.

Фінансова і монетарна політика Європейського валютного союзу

Питання, які розкривають зміст теми

8.1. Валютно-фінансова інтеграція в Європі: історичні, економічні та інституційні засади.

8.2. Критерії валютно-фінансової інтеграції та конвергенції.

8.3. Інституційні механізми монетарної політики Європейського Союзу.

8.1. Валютно-фінансова інтеграція в Європі: історичні, економічні та інституційні засади

У середині XIX – першій половині XX ст. в Європі існувало два класичні типи валютних союзів

1. Валютні союзи, які виникли в результаті політичного об'єднання (уніфікації) окремих невеликих суверенних держав, кантонів, провінцій, князівств та вільних ганзейських міст у національну державу та делегування їй повноважень щодо проведення єдиної грошової політики.

Ознаки

- повна відмова від регіонального грошового суверенітету;
- делегація суверенних повноважень інституції, яка виникла в результаті політичної уніфікації;
- централізоване прийняття рішень (а не окремими членами союзу) про вихід або вступ до валютного союзу.

Приклади

Швейцарська конфедерація (1861–1926)
Італійське королівство (1861–1926)
Німецький рейх (1871–1909)

2. Валютні союзи, які виникали внаслідок централізації грошової політики незалежних національних держав

Ознаки

- відмова від грошової незалежності добровільного характеру (не закріплювалася в міждержавних актах);
- грошовий суверенітет за бажанням члена валютного союзу міг бути в будь-який час відновлений;
- кожен член союзу мав право вступати або виходити з валютного союзу, а також порушувати закріплені договором зобов'язання.

Приклади

Німецько-Австрійський валютний союз (1857–1867)
Латинський монетний союз (1865–1927)
Скандинавський монетний союз (1872–1931)

Основні етапи сучасної європейської валютної інтеграції

1-й етап (1947–1950)

Валютні угоди укладалися між країнами головним чином на двосторонній основі. На підставі цих угод здійснювалися:

- взаємне регулювання платіжних балансів;
- безготівкові розрахунки;
- обов'язковий залік взаємних вимог та зобов'язань;
- пільгове кредитування.

2-й етап (1950–1958)

Розпочинається з підписання Бельгією, ФРН, Італією, Люксембургом, Нідерландами та Францією Європейського платіжного союзу.

Європейський платіжний союз мав на меті ліквідацію валютних обмежень у багатосторонній торгівлі держав-учасниць.

У 1958 р. 14 західноєвропейських держав оголосили свої валюти вільноконвертованими, і таким чином мету Європейського платіжного союзу було досягнуто. На його заміну у 1955 р. було підписано Європейську валютну угоду, яка почала діяти з 1958 р.

3-й етап (1958–1970)

Започатковане в 1957 р. **Європейське економічне співтовариство, ЄЕС** (Римський договір) утворило у 1958 р. **Валютний комітет**, функції якого полягали в наданні рекомендацій і підготовці засідань Ради міністрів економіки та фінансів ЄЕС, а також сприянні координації й аналізу монетарної політики країн-членів.

У 1964 р. створено **Комітет голів центральних банків**.

4-й етап (1970–1987)

Основні події

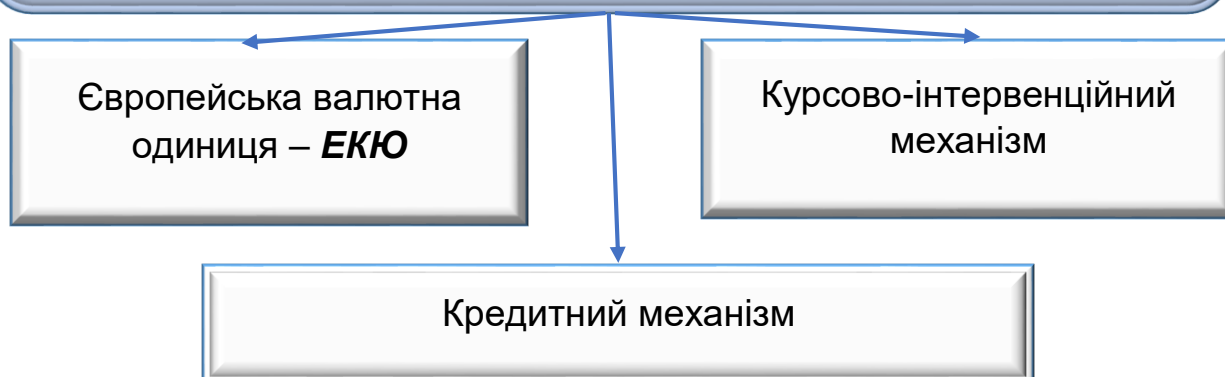
Розробка «плану Вернера» (1970), який передбачав створення у найближчі п'ятнадцять років **Європейського економічного та валютного союзу** (реалізувати не вдалося через суттєві розбіжності в поглядах провідних європейських країн щодо цілей монетарної стратегії та неготовність країн відмовитися від національного суверенітету).

Запровадження **«валютної змії»**, тобто механізму, що обмежував коливання ринкових курсів валют країн Співтовариства між собою до 2,25%. Коли зміна курсу однієї валюти відносно валют інших держав-членів перевищувала допустиму межу, центральні банки повинні були здійснювати інтервенції на валютних ринках, щоб повернути курс на попередню позицію.

Створення у 1973 р. **Європейського фонду валютної співпраці** (ЄФВС), метою якого було надання національним центральним банкам кредитів для інтервенцій, а також координація політики, яку проводили центральні банки держав-членів.

Започаткування **Європейської валютної системи**, яка запрацювала в 1979 р. Вона була спрямована на об'єднання валют країн – членів спільного ринку (ЄЕС) у спільну грошову одиницю.

Ключові **елементи** Європейської валютної системи

ЕКЮ – це розрахункова одиниця, яка не мала матеріальної форми (банкноти, монети) та використовувалася у розрахунках між країнами – членами ЄЕС. ЕКЮ – це кошик, який складався з валют держав – членів співтовариства.

Курсово-інтервенційний механізм застосовувався центральним банком країни у разі, якщо курс її валюти відхилявся більше ніж на 2,25% від встановлених курсів у відношенні до інших валют країн-членів ЄЕС (для слабких валют межею відхилення було 6%).

Якщо бракувало коштів на таку інтервенцію, то банки використовували взаємну кредитну допомогу. Європейський фонд валютної співпраці виконував таку саму функцію, як і під час функціонування «валютної змії», тобто надавав кредити центральним банкам країн, що належали до ЄВС.

5-й етап (1987–1998)

Початок цьому етапу поклало підписання у 1986 р. **Єдиного європейського акту** (набув чинності з 1 липня 1987 р.), який реформував Римський договір за двома основними напрямками:

- формування розгалуженої інституційно-організаційної структури;
- завершення лібералізації руху капіталів та створення спільного ринку.

31 листопада 1993 р. набув чинності **Маастрихтський договір**, який передбачав створення з 1 січня 1999 р. **Європейського економічного та валютного союзу**, центральним елементом якого є **Європейський валютний союз** (ЄВС).

У 1994 р. було створено **Європейський валютний інститут**, що став попередником **Європейського центрального банку**. У грудні 1995 р. в Мадриді на конференції Європейської Ради глав держав і урядів було остаточно затверджено назву нової європейської валюти – **євро** – та розроблено сценарій її введення в обіг.

6-й етап (1999 – до тепер)

З 1 січня 1999 р. почав діяти **Європейський валютний союз**. Як наслідок, валютні курси країн – членів ЄВС фіксуються один до одного та встановлюються курси перерахунку національних валют у єдину європейську – євро.

Характерні риси 6-го етапу

- розробка і реалізація монетарної політики переходить до сфери компетенції **Європейської системи центральних банків** (ЄСЦБ);
- ЄСЦБ складається з **Європейського центрального банку** та національних банків країн ЄВС;
- з 1 січня 1999 р. у **безготівковий обіг** запроваджено спільну європейську валюту – євро;
- із запровадженням **готівкового євро** з 1 січня 2002 р. 12 суверенних держав ЄС остаточно відмовилися від своїх національних валют на користь єдиної європейської валюти.

Євросона – чинний у рамках Європейського союзу валютний союз (ЄВС – економічний валютний союз від англ. **Economic and Monetary Union** (EMU). На цей час об'єднує 19 країн Євросоюзу, офіційною валютою яких є євро.

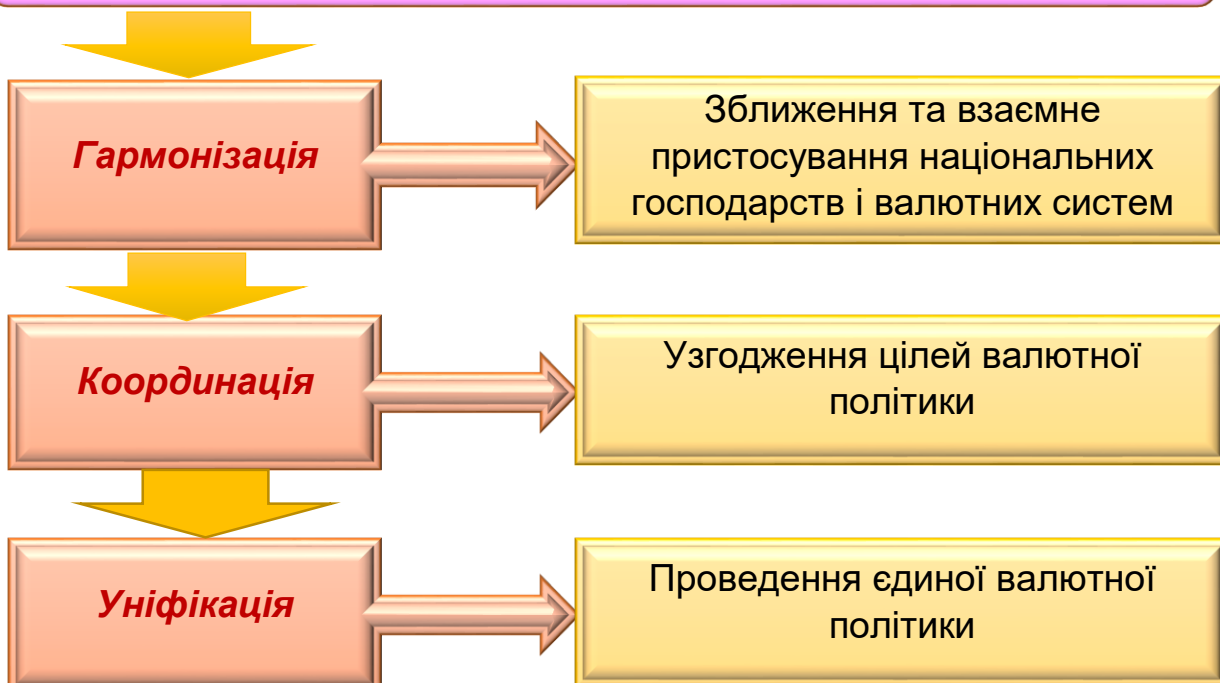
Країни Євросоюзу, які не використовують євро

	Болгарія		Румунія
	Угорщина		Хорватія
	Данія		Чехія
	Польща		Швеція

8.2. Критерії валютно-фінансової інтеграції та конвергенції

Валютна інтеграція – це сукупність валютно-кредитних методів регулювання, спрямованих на поступовий перехід до вищого ступеня інтеграції.

Стадії розвитку валютних відносин

Перехід до кожного наступного ступеня інтеграції супроводжується формуванням наднаціонального механізму валютного регулювання, створенням інституціональної інфраструктури – **міждержавних валютно-кредитних і фінансових організацій**.

Наслідком валютної інтеграції є створення **валютного союзу** – укладання угоди між двома або більшою кількістю суверенних країн, які мають спільну валюту або взаємно вирішують прив'язати свої курси до однієї і тієї ж базової валюти, щоб зберегти вартість своїх грошей однаковою.

Варіанти валютного союзу

Валютно-курсний союз – угода країн-учасниць щодо постійного фіксування їхніх обмінних курсів за відсутності курсових коливань

Повна фінансова інтеграція – скасування будь-яких перешкод щодо руху фінансового капіталу між учасниками валютного союзу

Запровадження єдиної валюти є логічним наслідком валютної інтеграції

Основними ознаками повної фінансової інтеграції є:

мобільність капіталу – можливість для національних інвесторів розміщувати свої активи за кордоном та відсутність будь-яких обмежень, які б перешкоджали рухові капіталу

взаємозамінність фінансових активів – можливість для інвесторів обмінювати національні активи на іноземні і навпаки; повна взаємозамінність приводить до вирівнювання доходності фінансових активів

Головною передумовою вступу до ЄВС є виконання країнами певних **стабілізаційних вимог**.

Ці вимоги відповідають філософії **Маастрихтського договору** і передбачають дотримання так званих **макроекономічних критеріїв валютно-фінансової конвергенції**:

1) **досягнення належного рівня цінової стабільності, що передбачає стабільність цін і середніх темпів інфляції**. Рівень інфляції в країні – потенційній учасниці ЄВС не повинен перевищувати більше ніж на 1,5% середній показник інфляції у трьох країнах ЄС з найнижчими показниками інфляції

2) **запобігання надмірному бюджетному дефіциту**, що передбачає встановлення максимально допустимої його величини. Відношення дефіциту бюджету країни має становити не більше 3% ВВП

3) **забезпечення довгострокової фінансової стабільності**, що регламентується обмеженням рівня державної заборгованості. Відношення державного боргу до ВВП не має перевищувати 60%

4) **уніфікація довгострокових відсоткових ставок**. Довгострокова номінальна відсоткова ставка (наприклад, за довгостроковими державними облігаціями) не повинна перевищувати більше ніж на 2% середню ставку трьох країн, де вона найменша

5) **дотримання протягом останніх щонайменше двох років діапазону коливань валютних курсів** у межах, визначених Механізмом валютних курсів без девальвації валют щодо валют інших членів. Відхилення величини обмінного курсу національної валюти не має виходити за граничні значення, передбачені Механізмом валютних курсів країн – членів ЄС (згаданий діапазон дорівнює 15%)

8.3. Інституційні механізми монетарної політики Європейського Союзу

Монетарна політика (monetary policy) являє собою один із видів стабілізаційної або антициклічної політики (поряд з фіскальною, зовнішньоторговельною, структурною валютною та іншими), спрямованої на згладжування економічних коливань.

Метою стабілізаційної монетарної політики держави виступає:

повна зайнятість
ресурсів

стабільність рівня
цін

рівновага
платіжного балансу

Функція проведення монетарної політики в межах єврозони покладена на **Європейську систему центральних банків (Євросистему)**, яка включає в себе:

**Європейський
центральный банк**

**Національні центральні
банки країн, які запровадили
в обіг євро**

На Євросистему покладено такі основні завдання:

- формування і практична реалізація грошово-кредитної політики в Єврозоні;
- проведення валютних операцій;
- забезпечення достатніх валютних резервів держав-членів і управління ними;
- сприяння безперебійному функціонуванню платіжних систем.

Керівні органи Європейського центрального банку

Назва	Склад	Функції
Рада керуючих	Найвищий керівний орган, до складу якого входять члени виконавчої ради та президенти центральних банків країн ЄВС	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прийняття рішень, необхідних для забезпечення виконання завдань, покладених на Євросистему. 2. Формування грошово-кредитної політики в Євросоні, що включає в себе прийняття рішень, які стосуються: <ul style="list-style-type: none"> – проміжних цілей грошово-кредитної політики; – ключових процентних ставок; – створення резервів у Євросистемі
Виконавча рада	Складається з президента, віцепрезидента та ще 4 членів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здійснює грошово-кредитну політику відповідно до директивних вказівок і рішень ради керуючих, для чого надає необхідні інструкції НЦБ в Євросоні. 2. Відповідає за поточні справи ЄЦБ. 3. Приймає на себе повноваження, делеговані їй радою керуючих.
Розширена виконавча рада	Створена для регулювання відносин із членами ЄС, що з різних причин не беруть участі в ЄВС; до неї входять: президент та віцепрезидент ЄЦБ, а також президенти всіх центральних банків країн ЄС	<ol style="list-style-type: none"> 1. Координація грошово-кредитної політики (держав-членів, які ще не запровадили євро) з метою забезпечення цінової стабільності. 2. Збір статистичної інформації. 3. Проведення підготовчої роботи зі встановлення фіксованих обмінних курсів для валют країн-членів, які не перейшли на євро

8.4. Фінансова система та фінансова політика ЄС

Стан грошового ринку незабезпечених кредитів оцінюється за двома важливими показниками:

індексом ЕОНІА (індекс середньої ставки овернайт у євро)

ЕОНІА обчислюється як середньозважена всіх незабезпечених кредитних операцій протягом доби на міжбанківському ринку, що здійснюються у Європейському Союзі та країнах Європейської асоціації вільної торгівлі банками-панелями.

Повідомляється на конвенції про підрахунок АСТ / 360 днів і відображається до трьох знаків після коми

індексом ЮРІБОР
(пропонована ставка на ринку міжбанківських кредитів у євро)

ЮРІБОР (The Euro Interbank Offered Rate)

Європейська міжбанківська пропонована ставка – щоденна референтна ставка, опублікована Європейським інститутом грошових ринків, базована на усереднених процентних ставках, за якими банки Єврозони пропонують позикувати незабезпечені кошти іншим банкам на оптовому грошовому ринку євро

Грошові агрегати, що використовуються у євроні

М1 – сума грошових одиниць в обігу та депозитів овернайт

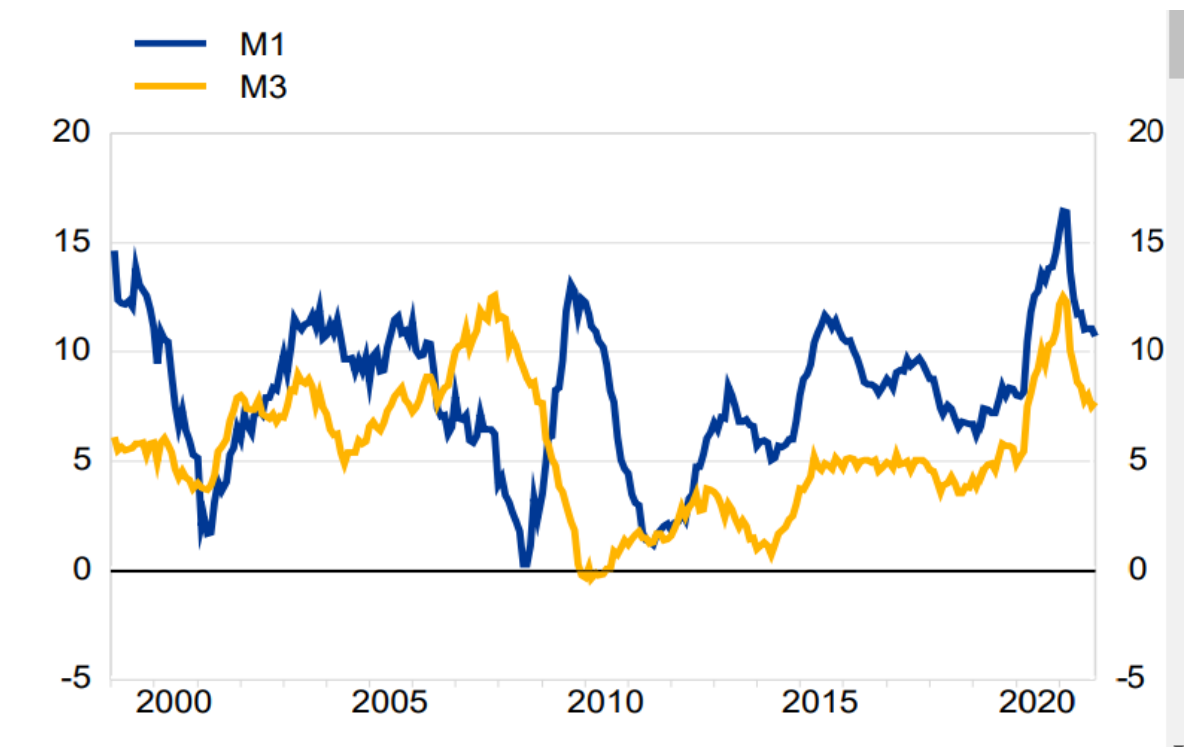
М2 – сума М1, депозити з узгодженим терміном погашення до двох років та депозити, які можна погасити після попередження до трьох місяців

М3 – це сума М2, угод РЕПО, акцій / паїв фондів грошового ринку та боргових цінних паперів з терміном погашення до двох років

№ з/п	Зобов'язання	М1	М2	М3
	Валюта в обігу	X	X	X
	Депозити «овернайт»	X	X	X
	Строкові депозити з терміном повернення до двох років		X	X
	Депозити, які повертаються з повідомленням менше ніж за 3 місяці		X	X
	Угоди РЕПО			X
	Акції / частка у фондах грошового ринку			X
	Боргові цінні папери з терміном погашення до двох років			X

https://www.ecb.europa.eu/stats/money_credit_banking/monetary_aggregates/html/index.en.html

Середньорічні темпи приросту грошових агрегатів у євроні

<https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000003478>

Завдання для контролю знань

I. Питання для осмислення та обговорення.

1. Чому і на якому етапі історичного розвитку виникає потреба у створенні валютних союзів? Які вигоди отримують учасники таких союзів та з якими можливими загрозами вони зустрічаються?

2. Частина країн Євросоюзу не запроваджує в обіг євро. Чому це відбувається? Через їх невідповідність критеріям, які висуваються для учасників Єврозони, чи через свідоме небажання відмовлятися від власної валюти?

3. Які переваги та загрози мала б, наприклад, Польща, якби вона увійшла до Єврозони?

4. Проаналізуйте, яким з Макроекономічних критеріїв валютно-фінансової конвергенції відповідає Україна? Чи варто орієнтуватися на ці критерії у своїй діяльності навіть за умови, що країна не має наміру вступати до єврозони?

II. Знайдіть єдину правильну відповідь серед запропонованих.

1. Європейський Союз було створено на основі Маастрихтського договору, який був підписаний у:

- а) 1948 р.;
- б) 1965 р.;
- в) 1992 р.;
- г) 1993 р.

2. Європейський валютний союз створено у:

- а) 1993 р.;
- б) 1999 р.;
- в) 2001 р.;
- г) 2004 р.

3. До основних завдань Європейського центрального банку не належить:

- а) розробка та реалізація грошової політики;
- б) зберігання та управління офіційними валютними резервами членів ЄВС;
- б) надання кредитів національним центральним банкам для стабілізації платіжних балансів;
- г) сприяння безперешкодному функціонуванню платіжної системи.

4. Які країни ЄС з перелічених нижче не використовують євро як власну валюту:

- а) Франція, Кіпр;
- б) Словаччина, Словенія;
- в) Швеція, Бельгія;
- г) Естонія, Литва.

5. Угода країн-учасниць щодо постійного фіксування їх обмінних курсів за відсутності курсових коливань – це:

- а) валютна інтеграція;
- б) валютна кооперація;
- в) валютно-курсний союз;
- г) єдиний валютний ринок.

6. Заходи, що передбачають запровадження валютного союзу, включають:

- а) узгодження грошової політики у країнах-учасницях;
- б) запровадження єдиної валюти;
- в) створення центрального банку;
- г) усе перелічене правильно.

7. Макроекономічні критерії валютно-фінансової конвергенції не включають:

- а) досягнення належного рівня цінової стабільності;
- б) досягнення заданих темпів економічного зростання;
- в) уніфікацію довгострокових відсоткових ставок;
- г) запобігання надмірному бюджетному дефіциту.

8. Найвищим керівним органом ЄЦБ є:

- а) виконавча рада;
- б) рада керуючих;
- в) розширена рада;
- г) загальні збори засновників.

9. До функцій розширеної ради ЄЦБ належить:

- а) проведення підготовчої роботи зі встановлення фіксованих обмінних курсів для валют країн-членів, які не перейшли на євро;
- б) здійснення кредитно-фінансової політики у євроні;
- в) формування проміжних та стратегічних цілей кредитно-грошової політики;
- г) усе перелічене правильно.

10. Згідно з критерієм «досягнення належного рівня цінової стабільності» рівень інфляції в країні – потенційній учасниці ЄВС не повинен:

- а) перевищувати більше ніж на 1,5 % середній показник інфляції у трьох країнах ЄС з найнижчими показниками інфляції;

- б) бути меншим середнього показника по країнах ЄС;
- в) не перевищувати середній показник інфляції по ЄС більше ніж на 2%;
- г) не перевищувати 4% за останні 3 роки.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Васютинська Л.А. Міжнародні фінанси: навч. посіб. Одеса: Бондаренко М.О., 2017. 310 с.
2. Макаренко М., Д'яконова І. Міжнародні фінанси: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 548 с.
3. Madura Jeff. International Financial Management. 13th Edition. 2018.
4. Мицак О.В., Андрейків Т.Я., Чуй І.Р. Міжнародні фінанси: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2020. 195 с.
5. Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc Melitz. International Finance: Theory and Policy. 11th Edition. 2018. 468 p.

Додаткова

1. Горбач Л.М., Плотніков О.В. Міжнародні фінанси: підручник. Київ: Кондор, 2019. 528 с.
2. Гаврилко П.П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навч. посіб. Львів: Арал, 2020. 160 с.
3. Грінько І.М. Міжнародні фінанси: навч. посіб. для студ., які навчаються за спеціальністю 051 «Економіка», спеціалізацією «Міжнародна економіка» за денною формою навчання. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 109 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/29057>
4. Божидарник Т., Божидарник Н. Валютні операції: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 698 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Central Intelligence Agency. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html#top>
2. Статистичний довідник України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. The World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=6>
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: www.ssmsc.gov.ua/fund/analytics
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>

6. Національний банк України URL:
bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=5802143
7. Минфин. URL: <http://index.minfin.com.ua/bank/stat/count.php>
8. International Monetary Fund. URL:
<https://www.imf.org/external/index.htm>

Навчальне видання

Задоя Анатолій Олександрович

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

Навчальний посібник

Електронне видання

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 720-71-54, e-mail: rio@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р.